

Regeringens proposition 1998/99:85

Prop. 1998/99:85

Försäkring under krig och krigsfara

Prop.
1998/99:85

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 8 mars 1999

Laila Freivalds

Erik Åsbrink
(Finansdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas försäkringsverksamhet under krig och krigsfara, statlig krigsförsäkring, statlig krigsskadeersättning samt krigsansvarighet för liv-, sjuk och olycksfallsförsäkring.

Gällande beredskapslagstiftning på försäkringsområdet utformades under 1950-talet mot bakgrund av de erfarenheter som fanns från förhållandena under andra världskriget. Sedan några år tillbaka har försäkringslagstiftningen varit föremål för en ingående och omfattande översyn. Denna utveckling på lagstiftningsområdet har, tillsammans med de förändringar som i övrigt har skett på försäkringsmarknaden, medfört att beredskapslagstiftningen blivit föråldrad och i behov av en modernisering.

I propositionen föreslås därför att gällande beredskapslagstiftning på försäkringsområdet moderniseras och samlas i en ny lag — lag om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m. I sak innebär förslaget att regeringens normgivningskompetens utökas något inom ramen för 13 kap. 6 § regeringsformen (RF).

Statlig krigsskadeersättning föreslås alltjämt regleras i en särskild lag — lag om registrering av krigsskada på egendom. Till skillnad från vad som gäller i dag innehåller lagen inte några detaljregler om skadereglering utan endast bestämmelser om vad som krävs för att uppgifter om inträffade krigsskador skall kunna samlas in fortlöpande. Detta för att bästa möjliga underlag för prövning av ersättningsanspråk skall finnas när riksdagen avgör ersättningsfrågan. Det förutsätts att riksdagen då också fattar beslut om den ordning som lämpligen med hänsyn till omständigheterna skall tillämpas för prövningen av

ersättningsanspråken. Förslaget innebär att Krigsskadenämnden kan Prop. 1998/99:85
avskaffas och att i stället Finansinspektionen som funktionsansvarig
myndighet får ansvaret för att inträffade skador registreras.

Förslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2000.

1	Förslag till riksdagsbeslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.....	6
2.2	Förslag till lag om registrering av krigsskada på egendom	13
3	Ärendet och dess beredning	15
4	Bakgrund.....	17
4.1	Inledning	17
4.2	Fullmaktslagstiftningen på försäkringsområdet	20
5	Allmänna utgångspunkter för en reformerad beredskapslagstiftning	22
6	Försäkringsföretagens verksamhet under krig och krigsfara.....	24
6.1	Inledning	24
6.2	Allmänna utgångspunkter	30
6.3	Avvikelser från bestämmelserna i lagarna om försäkringsrörelse m.m.....	32
6.4	Avvikelser från bestämmelser i försäkringsbolagens bolagsordningar	34
6.5	Avvikelser från vissa försäkringsvillkor m.m.....	37
6.6	Trafikskadelagen.....	45
6.7	Tillsynsfrågor	48
7	Statlig krigsförsäkring m.m.	52
7.1	Inledning	52
7.2	Försäkring mot krigsrisk m.m.	56
7.3	Statlig återförsäkring.....	61
7.4	Återförsäkring av statens försäkringsansvar	64
7.5	Krigsolycksfallsförsäkring	65
8	Krigsansvarighet för liv-, sjuk- och olycksfallsförsäkring	70
8.1	Inledning	70
8.2	Krigsansvarigheten.....	72
9	Ersättning för krigsskada på egendom.....	80
9.1	Inledning	80
9.2	Krigsskadeersättning	82
10	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	87
11	Ekonomiska konsekvenser	88
12	Författningskommentar	89
12.1	Förslag till lag om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.....	89
12.2	Förslag till lag om registrering av krigsskada på egendom	107
	Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över betänkandet	
	Försäkring under krigsförhållanden.....	113

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över utkast till lagrådsremiss om försäkring under kris- och krigförhållanden	114	Prop. 1998/99:85
Lagförslaget i lagrådsremissen om Försäkring under krig och krigsfara	15	
Lagrådet	122	
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 mars 1999.....	126	
Rättsdatablad.....	127	

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1998/99:85

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.
2. lag om registrering av krigsskada på egendom.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 §

Är Sverige i krig skall 2 kap. 1–3 §§, 3 kap. 3, 6, 7 och 9–11 §§ samt 4 kap. 1, 2 och 4 §§ tillämpas.

2 §

Är Sverige i krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen föreskriva att de bestämmelser som anges i 1 § skall tillämpas.

En sådan föreskrift skall underställas riksdagen inom en månad från utfärdandet. Föreskriften upphör att gälla, om den inte underställs riksdagen i rätt tid eller om riksdagen inte godkänner den inom två månader från det att den underställdes.

3 §

Regeringen skall föreskriva att de bestämmelser som anges i 1 § inte skall tillämpas, när det inte längre råder sådana förhållanden som anges i 2 § första stycket.

4 §

Med *krigsförhållanden* avses i denna lag att Sverige är i krig eller krigsfara eller att det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara.

2 kap. Försäkringsrörelse

1 §

Finansinspektionen får förverka en beviljad koncession om det kan antas att försäkringsgivaren på grund av rådande krigsförhållanden under en längre tid inte kommer att kunna infria sina försäkringsavtal om risker som är belägna här i landet.

Om ett antagande enligt första stycket gäller en utländsk försäkringsgivare med hemland inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), får Finansinspektionen förbjuda denne att fortsätta sin marknadsföring och att ingå nya försäkringsavtal om risker som är

belägna här i landet eller, när det gäller livförsäkring, om försäkrings-
åtaganden som skall fullgöras här i landet.

Om ett ärende som avses i första eller andra stycket är av principiell
betydelse eller av särskild vikt, skall det prövas av regeringen. Rege-
ringens prövning sker efter anmälan av Finansinspektionen.

2 §

Regeringen får meddela föreskrifter som avviker från bestämmelserna i
försäkringsrörelselagen (1982:713), lagen (1998:293) om utländska
försäkringsgivares verksamhet i Sverige och lagen (1995:1560) om
årsredovisning i försäkringsföretag.

Finansinspektionen får besluta att en försäkringsgivare får avvika från
bestämmelser i någon lag som anges i första stycket eller från före-
skrifter som meddelats med stöd av sådan lag eller med stöd av denna
lag.

3 §

Finansinspektionen får besluta att ett svenskt försäkringsbolag får
avvika från bestämmelser i bolagsordningen.

4 §

En försäkringsgivare skall senast två år efter det att ett krigsförhållande
upphört upprätta ett särskilt krigsbokslut för försäkringar som omfattats
av krigsansvarighet enligt 3 kap. 1 och 2 §§.

Närmare föreskrifter om krigsbokslut meddelas av regeringen eller
den myndighet som regeringen bestämmer.

5 §

Under krigsförhållanden och till dess krigsbokslut upprättats får åter-
bäring inte gottskrivas livförsäkringstagare och beslut inte fattas om
vinstutdelning till aktieägare eller garantier i livförsäkringsbolag.

3 kap. Försäkringsavtal

Personförsäkring

1 §

En försäkringsgivare får inte i avtal om direkt personförsäkring med
svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige göra förbehåll
om att försäkringen inte gäller för dödsfall eller fall av invaliditet som
inträffar till följd av en krigshandling under tid då det råder krigsför-
hållanden i Sverige (krigsansvarighet).

Första stycket skall dock inte gälla för försäkringar som meddelas då
krigsförhållanden råder om inte regeringen föreskriver något annat.

2 §

I fall som avses i 1 § första stycket gäller bestämmelserna i 3–5 §§.
Dessa bestämmelser gäller också, om ett avtal om direkt personförsäk-

ring omfattar krigsansvarighet i vidare mån än som anges i 1 § första stycket och något annat inte har avtalats. Prop. 1998/99:85

3 §

En försäkringsgivare får ta ut tilläggspremier (krigspremier) för personförsäkringar som omfattas av krigsansvarighet om det krävs för att täcka sådana merkostnader som kan förväntas uppstå på grund av en ökad risk för försäkringsfall bland dessa försäkringstagare.

Krigspremien för en försäkring skall fastställas särskilt för liv-, sjuk- och olycksfallsförsäkring i förhållande till försäkringens löpande premie och får inte överstiga hälften av denna.

4 §

En försäkringsgivare får fram till dess att ett krigsbokslut upprättats skjuta upp utbetalningen av en del av ersättningen från en personförsäkring som omfattas av krigsansvarighet. Endast om det finns synnerliga skäl får dock mer än hälften av en förfallen försäkringsersättning hållas inne.

5 §

Om förlust uppstått på grund av krigsansvarigheten och förlusten inte skäligen kan täckas genom att bolagets förlusttäckningsmedel tas i anspråk, får försäkringsgivaren sedan ett krigsbokslut upprättats utjämna bristen genom att sådana försäkringsersättningar som hållits inne enligt 4 § sätts ner i förhållande till försäkringarnas risksummor.

Ett beslut om utjämning enligt första stycket skall godkännas av Finansinspektionen.

6 §

Regeringen får i fråga om livförsäkring meddela föreskrifter om rätt för försäkringsgivare att, med avvikelse från försäkringsvillkor, skjuta upp utbetalning på grund av återköp och vägra belåning av försäkringar.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta att en försäkringsgivare får göra en sådan avvikelse som avses i första stycket.

Skadeförsäkring

7 §

Regeringen får beträffande avtal om skadeförsäkring meddela föreskrifter om

1. upphörande under viss tid eller tills vidare av försäkringsgivares ansvar för vissa slag av meddelade försäkringar, varvid det skall anges vad som skall gälla i fråga om försäkringstagarnas rätt,
2. storleken av försäkringstagarnas självrisk,
3. oförändrat ansvar för försäkringsgivare enligt försäkringsavtal till den del avtalet omfattar försäkring på byggnad som hör till fast

egendom eller tomträtt, trots att försäkringstagaren inte betalat förnyelsepremie enligt avtalet. Prop. 1998/99:85

8 §

För en försäkringsgivares fordran på sådan obetald premie som avses i 7 § 3 gäller förmånsrätt enligt 6 § 1 och 7 § 2 förmånsrättslagen (1970:979).

Gemensamma bestämmelser

9 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om anstånd för

1. försäkringstagare att under viss tid betala försäkringspremie som är förfallen till betalning,
2. försäkringsgivare att under viss tid betala ut försäkringsersättning som förfallit till betalning.

10 §

Regeringen får meddela föreskrifter om avvikelser från bestämmelser om försäkringsgivares meddelande till försäkringstagare och från bestämmelser och försäkringsvillkor som är beroende av sådana meddelanden.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får medge en försäkringsgivare att avvika från bestämmelser och villkor som anges i första stycket.

11 §

Regeringen får meddela föreskrifter om avvikelser från 9 och 16 §§ trafikskadelagen (1975:1410).

4 kap. Statlig försäkring

Försäkring mot krigsrisk m.m.

1 §

Staten får meddela skadeförsäkring på transportområdet mot

1. krigsrisk och
2. risk att egendom läggs under embargo eller uppbringas eller utsätts för annan liknande åtgärd av främmande stat eller av den som där har tagit eller försöker ta makten.

Försäkring mot risker som avses i första stycket får staten också meddela i fråga om egendom som har lagrats i utlandet för införsel till Sverige eller i anslutning till utförsel från Sverige.

2 §

Staten får avge återförsäkring av sådana försäkringar som har meddelats Prop. 1998/99:85 enligt 1 §.

3 §

Lagen (1927:77) om försäkringsavtal gäller inte i fråga om försäkring enligt 1 §.

Återförsäkring

4 §

Staten får motta återförsäkring av skadeförsäkring.

Krigsförsäkringsnämnden

5 §

Ärenden om försäkring enligt 1, 2 och 4 §§ handläggs av Krigsförsäkringsnämnden. Nämnden får meddela sådan försäkring endast när det är av väsentlig betydelse för försvarsansträngningarna, folkförsörjningen eller näringslivet.

Krigsutbrottsavtal m.m.

6 §

Krigsförsäkringsnämnden får, med avseende på den tid det råder krigsförhållanden, träffa avtal med försäkringsgivare om övertagande av sådana löpande försäkringar som avses i 1 § (krigsutbrottsavtal).

Nämnden får också, med avseende på motsvarande tid som anges i första stycket, träffa avtal med försäkringsgivare om återförsäkring som avses i 4 § (återförsäkringsavtal).

Avtal enligt första eller andra stycket skall underställas regeringen för godkännande om det innebär annat än en mindre avvikelse från ett redan gällande avtal.

5 kap. Överklagande

1 §

Finansinspektionens beslut enligt 2 kap. 1 § får överklagas till kammarrätten.

Krigsförsäkringsnämndens beslut i försäkringsärenden enligt denna lag får inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000.

Genom lagen upphävs

1. lagen (1959:73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m.m.,

2. lagen (1959:74) med vissa bestämmelser om utländsk försäkringsrörelse här i riket vid krig m.m., Prop. 1998/99:85
3. lagen (1959:118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring och
4. lagen (1960:22) om statlig krigsförsäkring.

2.2 Förslag till lag om registrering av krigsskada på egendom

Prop. 1998/99:85

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 §

För det ändamål som anges i 3 § skall det föras ett för hela landet gemensamt register (krigsskaderegistret). Registret får föras med hjälp av automatisk databehandling.

Ärenden om registrering skall handläggas av Finansinspektionen, som också är personuppgiftsansvarig enligt personuppgiftslagen (1998:204).

Närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret skall innehålla meddelas av regeringen.

2 §

Med krigsskada avses i denna lag skada på egendom orsakad av

1. krig mellan Sverige och främmande stat,
2. krig mellan främmande stater, eller
3. en handling som har samband med ett senare utbrutet krig.

Ändamål

3 §

Ändamålet med krigsskaderegistret skall vara att ge riksdagen underlag för beslut i fråga om ersättning av statsmedel för krigsskador.

Ansökan om registrering

4 §

Den som vill begära ersättning av staten för en krigsskada skall göra en skriftlig ansökan om registrering av skadan hos Finansinspektionen. Ansökan skall om möjligt göras inom tre månader från det att skadan inträffade.

En ansökan enligt första stycket kan avse även anspråk av någon annan än sökanden.

5 §

Försäkringsbolag som bedriver verksamhet i Sverige är skyldigt att ta emot ansökningar om registrering av krigsskada och att i övrigt biträda Finansinspektionen i registerärenden på det sätt som inspektionen beslutar. För sådan biträdesverksamhet lämnas ersättning enligt grunder som bestäms av regeringen.

Ett försäkringsbolag som mottagit en ansökan om registrering skall genast översända en bestyrkt kopia av denna till Finansinspektionen med uppgift om när ansökan gavs in till bolaget.

6 §

Registrering får ske av krigsskada som tillfogats egendom i Sverige eller som utanför Sveriges gränser tillfogats

1. svenskt fartyg eller luftfartyg på resa direkt mellan orter i Sverige samt egendom som medförts på sådan resa,
2. svenskt fartyg under yrkesmässigt bedrivet fiske samt egendom som då medförts ombord.

Registrering får dock inte ske av skada på utländskt fartyg eller luftfartyg och inte heller av skada på egendom som tillhör staten, kommun, eller främmande stat.

Förfarandet i registreringsärenden

7 §

Innan registrering sker skall Finansinspektionen pröva om det finns något hinder mot registreringen.

8 §

Är en ansökan om registrering ofullständig skall Finansinspektionen förelägga sökanden att inom viss tid komplettera denna.

Om sökanden inte följer föreläggandet skall ansökan avskrivas. Föreläggandet skall innehålla en underrättelse om detta.

9 §

Beslut som innebär att en ansökan om registrering bifalls införs i registret.

10 §

Avslås en ansökan om registrering skall sökanden underrättas skriftligen om detta.

Överklagande m.m.

11 §

Ett beslut som innebär att registrering vägras får överklagas till Stockholms tingsrätt. Vid överklagande gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till hovrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000, då lagen (1958:566) om ersättning för krigsskada å egendom skall upphöra att gälla.

I februari 1991 tillkallades, med stöd av regeringens bemyndigande, en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av lagstiftningen för det enskilda försäkringsväsendet vid krig. Utredningen, som antog namnet Krigsförsäkringsutredningen, överlämnade i augusti 1994 betänkandet Försäkring under krigsförhållanden (SOU 1994:130).

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 1*. Utredningens förslag har därefter bearbetats och ett utkast till lagrådsremiss har remitterats till de instanser som finns upptagna i *bilaga 2*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Finansdepartementet (dnr Fi 94/3089).

Inom Regeringskansliet har sedan en tid pågått ett större reformarbete på försäkringsområdet. De näringsrättsliga reglerna i försäkringsrörelselagen (1982:713, FRL) och i lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares verksamhet i Sverige (LUFV) har setts över och resultatet har redovisats i en proposition om Ändrade försäkringsrörelseregler (prop. 1998/99:87). Förslagen bygger i huvudsak på promemorierna Reformerade försäkringsrörelseregler (Ds 1998:45) och Promemoria om reformerade rörelseregler för utländska försäkringsgivare (dnr Fi 98/3282), vilka har utarbetats inom Finansdepartementet.

Förutom näringsrättsliga bestämmelser innehåller FRL associationsrättsliga regler. Dessa regler motsvarar ofta bestämmelserna i aktiebolagslagen (1975:1385). I en promemoria upprättad inom Finansdepartementet har ett förslag redovisats som innebär att associationsrätten för bankaktiebolag och försäkringsbolag i huvudsak skall regleras enligt de allmänna reglerna i aktiebolagslagen (dnr Fi 98/476). Förslaget har på bankområdet resulterat i nya regler som trätt i kraft den 1 januari 1999 (se prop. 1997/98: 166, bet. 1998/99:LU4, rskr. 1998/99:23). Motsvarande arbete på försäkringsområdet pågår. Något förslag på det området kommer dock inte att lämnas förrän tidigast i slutet av år 1999.

I juni 1998 överlämnade regeringen propositionen Ny beslutsordning på bank- och försäkringsområdet till riksdagen (se prop. 1997/98:186, bet. 1998/99:FiU14, rskr. 1998/99:130). På försäkringsområdet föreslås att koncessionsärenden och andra förvaltningsärenden, vilka regeringen prövar som första och enda instans, skall föras över till Finansinspektionen. Inspektionen skall dock hänskjuta till regeringens prövning ärenden som är av principiell eller liknande betydelse. Dessutom föreslås att instansordningen på försäkringsområdet skall ändras på så sätt att Finansinspektionens beslut skall få överklagas till allmän förvaltningsdomstol — enligt huvudregeln till länsrätt, men i vissa fall direkt till kammarrätten. Reformen kommer att träda i kraft den 1 maj 1999.

Såväl förslagen om nya rörelseregler för svenska och utländska försäkringsgivare som den nya beslutsordningen har beaktats i denna proposition.

Reformarbetet på det näringsrättsliga området är också kopplat till regleringen av de avtalsrättsliga försäkringsreglerna. De civilrättsliga bestämmelserna om avtalsförhållandet mellan försäkringsbolagen och deras kunder finns i lagen (1927:77) om försäkringsavtal (FAL) och i konsumentförsäkringslagen (1980:38). Ett förslag om nya avtalsregler övervägs inom Justitiedepartementet. Förslaget kommer dock att presenteras tidigast i slutet av innevarande år.

I juni 1998 överlämnade Försäkringsföreningsutredningen betänkandet Försäkringsföreningar — ett reformerat regelsystem (SOU 1998:82) till Finansdepartementet. Utredningen har gjort en översyn av lagstiftningen om understödsföreningar. Förslaget bereds för närvarande inom Finansdepartementet. Vid denna beredning kommer även frågan om vilken roll understödsföreningar skall ha under krig och krigsfara att behandlas.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 11 februari 1999 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 3*.

Lagrådets yttrande finns i *bilaga 4*.

Lagrådet har framfört vissa synpunkter på lagtexten. Regeringen har följt Lagrådets förslag och synpunkter. Dessutom har vissa redaktionella ändringar gjorts i lagtexten. Lagrådets synpunkter behandlas i författningskommentaren, avsnitt 12.

4.1 Inledning

Riksdagens ställningstaganden till gällande försvarsbeslut, avseende perioden 1997-2001, har redovisats i två etapper. Den första etappen, som beslutades i december 1995, gällde inriktningen av säkerhetspolitiken, försvarspolitikerna, målen för totalförsvaret, övergripande principiella frågor om totalförsvarets utformning och struktur samt ekonomin för perioden (prop. 1995/96:12, bet. 1995/96 UFöU1, rskr. 1995/96:44 och bet. 1995/96 FöU1, rskr. 1995/96:45). Den andra delen, som byggde på regeringens förslag i prop. 1996/97:4 Totalförsvaret i förnyelse - etapp två, beslutades i december 1996. Denna andra etapp omfattade bl.a. den närmare inriktningen av det militära försvarets krigsorganisation och det civila försvarets funktioner samt den militära grundorganisationen i fred (bet. 1996/97:FöU1, rskr. 1996/97:109).

Den 4 mars 1999 beslutade regeringen proposition om Förändrad omvärld — omdanad försvar (prop. 1998/99:74). Propositionen innehåller förslag till modifieringar av gällande försvarsbeslut och till en förändrad långsiktig inriktning av försvarspolitikerna.

Totalförsvaret

Begreppet totalförsvaret är numera definierat i lagen (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap. Med totalförsvaret avses den militära och civila verksamheten som behövs för att förbereda Sverige för krig. Verksamheternas resurser skall emellertid även användas vid internationella fredsfrämjande och humanitära insatser samt till att stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället. Enligt 1996 års försvarsbeslut (prop. 1996:97:4) skall nämligen en helhetssyn eftersträvas så att samhällets samlade resurser skall kunna utnyttjas för att hantera hot och risker i såväl fred som krig.

För att stärka landets försvarsförmåga kan beredskaperna höjas. Höjd beredskap är antingen skärpt beredskap eller högsta beredskap. Är Sverige i krig råder högsta beredskap. Under högsta beredskap är totalförsvaret all samhällsverksamhet som då skall bedrivas. Är Sverige i krigsfara eller råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen besluta om skärpt eller högsta beredskap. I 7 § lagen om totalförsvaret och höjd beredskap anges vilka åtgärder som under högsta beredskap skall vidtas av kommunerna och de enskilda organisationer och företag som enligt överenskommelse eller på annan grund är skyldiga att fortsätta sin verksamhet i krig, t.ex. krigsviktiga företag (s.k. K-företag). Innebörden i övrigt av att höjd beredskap råder framgår av andra författningar, bl.a. beredskapsförordningen (1993:242).

Civilt försvar skall värna civilbefolkningen, trygga en livsnödvändig försörjning, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna samt bidra till Försvarsmaktens förmåga vid väpnat angrepp och vid krig i vår omvärld. De civila försvarsresurserna skall också kunna användas för att bidra till fred och säkerhet i omvärlden och till att stärka landets samlade förmåga att möta svåra påfrestningar på samhället i fred (prop. 1998/99:74).

Vägledande för verksamheten inom det civila försvaret är den s.k. *ansvarsprincipen*, vilken innebär att den som har ansvar för en verksamhet i fred även har motsvarande ansvar under höjd beredskap.

Funktionsindelning

Med utgångspunkt i ansvarsprincipen är samhället indelat i ett antal funktioner eller samhällssektorer, vilka anses vara av särskild betydelse i krig och som kräver någon form av central styrning. Funktionerna omfattar samhällsverksamhet som i större eller mindre utsträckning måste kunna upprätthållas under krigsförhållanden. Syftet med funktioner och funktionsindelning är att ansvaret för beredskapsförberedelserna i fred och för verksamhet under krig och krigsfara skall fördelas på nivåer under regeringen.

Det åligger varje funktionsansvarig myndighet i fredstid att — tillsammans med andra myndigheter med uppgifter inom funktionen — utarbeta underlag för statsmakternas beslut om målen för funktionen i krig, att samordna beredskapsförberedelserna, att samordna planering och budgetering av sådana förberedelser samt genomförandet av krigsplanering, att svara för att personal utbildas och att övningar genomförs samt att till regeringen regelbundet redovisa beredskapsläget. I krig och vid krigsfara skall den ansvariga myndigheten samordna verksamheten inom funktionen.

Beredskapsplaneringen inom varje funktion har som utgångspunkt ett av riksdagen fastställt övergripande funktionsmål. För närvarande finns 18 olika funktioner, varav här kan nämnas funktionen Finansiella tjänster och funktionen Socialförsäkring m.m., vilka båda är av särskild betydelse i detta sammanhang.

Funktionen Finansiella tjänster

Funktionen Finansiella tjänster omfattar betalningar och andra finansiella tjänster inom bank- och försäkringsväsendet. Finansinspektionen är funktionsansvarig myndighet. Den del av funktionen som omfattar försäkringssektorn kan delas in i tre underavdelningar. Den första avser det privata försäkringsväsendets verksamhet på skade- och personförsäkringsområdet. Den andra avser den statliga krigsförsäkringen, som sköts av Statens krigsförsäkringsnämnd (KFN) och som omfattar främst transport- och motorfordonsförsäkring. Den tredje avser krigsskadeersättning, som

handläggs av Statens krigsskadenämnd (KSN), och som syftar till att täcka krigsskador på egendom som finns inom landet och som inte täcks på annat sätt.

Enligt de av riksdagen uppställda målen för funktionen Finansiella tjänster gäller att verksamheten inom funktionen skall bedrivas så, att under höjd beredskap betalningssystemet i landet kan upprätthållas och de mest angelägna tjänsterna i övrigt inom bank- och försäkringsväsendet erbjudas.

Inriktningen av beredskapsplaneringen när det gäller försäkringsverksamheten bör vara att försäkringsföretagen under höjd beredskap skall kunna bedriva en begränsad verksamhet. Livförsäkring, brandförsäkring av fastighet samt försäkring av anläggningar och transporter som är angelägna för folkförsörjningen och Försvarmakten skall upprätthållas. Vidare skall KFN och KSN kunna träda i funktion. Försäkringsföretagen skall gemensamt ha organiserat ett nät av lokalkontor för att betjäna allmänheten med försäkringstjänster.

För beredskapsplanläggningen har försäkringsbranschen bildat ett samordningsorgan, Försäkringsbranschens Beredskapskommitté, som också är branschens organ för kontakter med Finansinspektionen i beredskapsfrågor. För att säkerställa att en rikstäckande försäkringsverksamhet kan bedrivas under krigsförhållanden har försäkringsbolagen utsett ett trettio-tal kontor till distriktscentraler med uppgift att betjäna allmänheten i försäkringsfrågor, motta skadeanmälningar och verkställa enklare skadeutredningar.

Funktionen Socialförsäkring m.m.

Funktionen Socialförsäkring m.m. omfattar socialförsäkring och anslutande bidragssystem. Riksförsäkringsverket är funktionsansvarig myndighet. Riksdagens uppställda mål för verksamheten är att denna skall bedrivas så att de ekonomiska trygghetssystemen under höjd beredskap fungerar på sådant sätt att den enskilde får den ersättning hon är berättigad till. Verksamheten skall även bedrivas så att de resurser och den beredskap som skapas också skall kunna utnyttjas vid svåra påfrestningar på samhället i fred.

Beredskapsmyndigheter m.m.

Vissa myndigheter är beredskapsmyndigheter, varmed avses myndigheter som bedriver verksamhet av stor betydelse för totalförsvaret och som skall fortsätta verksamheten under höjd beredskap. En myndighet som inte är beredskapsmyndighet skall fortsätta sin verksamhet så långt det är möjligt med hänsyn till tillgången på personal och förhållandena i övrigt. Alla myndigheter är dock skyldiga att i sin verksamhet beakta totalförsvarets krav. Myndigheternas beredskapsplanering skall ske i samverkan med de statliga och kommunala myndigheter, sammanslutningar och näringsidkare som är berörda.

För att säkra viss krigsviktig produktion har ett antal K-företag utsetts. För att ett företag skall anses som krigsviktigt måste det ha en produktion av varor eller tjänster som är av största vikt för totalförsvaret. K-företagen finns registrerade hos länsstyrelserna och respektive funktionsansvarig myndighet. De större bankerna och försäkringsbolagen är K-företag, liksom Bankgirot, Värdepapperscentralen (VPC) AB och Stockholms Fondbörs AB.

Allmänt om fullmaktslagstiftningen

En viktig del av planeringen av Sveriges totalförsvär är den administrativa beredskapen. Med uttrycket avses alla lagar och förordningar som är nödvändiga för att samhället skall kunna lösa sina uppgifter i krig och krigsfara. Den administrativa beredskapen omfattar författningsberedskap och organisationsberedskap.

Till författningsberedskapen hör sådana författningar som innehåller regler om hur samhällets omställning från fred till krig skall planeras och genomföras samt regler om vad som gäller sedan samhället väl har ställts om för krig. Med organisationsberedskap avses myndigheternas interna föreskrifter, dvs. föreskrifter om den egna verksamhets- och organisationsberedskapen.

Omställningen från freds- till krigssamhället måste gå snabbt för att få avsedd verkan. Riksdagens beslut kan därför inte avvaktas i varje särskilt fall utan regeringen och olika myndigheter måste ha befogenhet att vidta de åtgärder som påkallas av omständigheterna.

Fördelningen av normgivningsmakten mellan riksdagen och regeringen regleras i regeringsformen (RF). Enligt 13 kap. 6 § RF kan regeringen, om riket är i krig eller krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig — varmed avses även krig mellan främmande stater — eller av krigsfara som riket har befunnit sig i, med stöd av bemyndigande i lag genom förordning meddela sådana föreskrifter i visst ämne som enligt grundlag annars skall meddelas genom lag. När det gäller extraordinära förhållanden som har andra orsaker, begränsas däremot möjligheten att delegera normgivningsmakt till regeringen på vanligt sätt av reglerna i 8 kap. RF.

Med stöd av bestämmelserna i 13 kap. 6 § RF har riksdagen i ett antal lagar bemyndigat regeringen att besluta om åtgärder där beslutet annars skulle ha tillkommit riksdagen i dess egenskap av lagstiftande församling. Dessa s.k. fullmaktslagar utgör grunden för vår administrativa beredskap.

4.2 Fullmaktslagstiftningen på försäkringsområdet

För försäkringsverksamheten vid krig och krigsfara finns allmänna bestämmelser i två beredskapslagar, lagen (1959:73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m.m. (inländska lagen) och lagen (1959:74) med vissa bestämmelser om utländsk försäkringsrörelse vid krig m.m. (utländska lagen). Den inländska lagen är

tillämplig på svenska försäkringsbolag och den utländska lagen gäller i fråga om de utländska försäkringsföretag som har fått koncession att driva verksamhet i Sverige.

I de båda lagarna ges generella regler för försäkringsverksamhet i krig och under krigsfara med syfte att göra det möjligt att anpassa verksamheten efter rådande omständigheter. En utgångspunkt är att underlätta för bolagen att koncentrera sin verksamhet till de mest angelägna verksamhetsgrenarna. En annan är att göra det möjligt att lösa problem som uppkommer när bolagen blir avskurna från möjligheten till återförsäkring i utlandet. Vidare finns bestämmelser som rör hanteringen av frågor om betalningsanspråk och om avsteg från vissa annars gällande försäkringsvillkor. Den utländska lagen behandlar dessutom bl.a. den situationen då ett utländskt försäkringsbolag på grund av krigsförhållanden kan antas inte komma att infria sina åtaganden här. I sådant fall kan företaget förbjudas att fortsätta verksamheten i Sverige.

I en tredje lag, lagen (1959:118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring (krigsansvarighetslagen), finns bestämmelser som syftar till att ge försäkringstagarna ett mer omfattande skydd än som skulle följa av de annars tillämpade försäkringsvillkoren. Om antalet försäkringsfall blir mycket stort kan det bli omöjligt för ett bolag att betala ut försäkringsbeloppen. Genom lagen får bolagen därför bl.a. rätt att vid behov ta ut en särskild krigspremie.

Den statliga krigsförsäkringen har till huvudsyfte att bidra till att trygga folkförsörjningen i en krigssituation som allvarligt berör vårt land. För verksamheten gäller en särskild beredskapslag, lagen (1960:22) om statlig krigsförsäkring. Enligt lagen kan staten meddela försäkring mot krigsrisk i fråga om transportmedel i utlandstrafik samt varor under import eller export. Dessutom kan staten i viss omfattning gå in som återförsäkringsgivare åt svenska försäkringsbolag och åt sammanslutningar av sådana bolag. Den statliga försäkringsverksamheten handhas av en särskild myndighet, Statens krigsförsäkringsnämnd (KFN), som också i fred svarar för behövliga beredskapsåtgärder.

För att trygga ett kontinuerligt krigsskydd för pågående transporter har KFN, efter bemyndigande av riksdagen och med godkännande av regeringen, träffat s.k. krigsutbrottsavtal med svenska försäkringsbolag innebärande att staten övertar krigsriskansvaret i de försäkringar som tecknats hos bolagen på de villkor om premier och annat som angetts av nämnden.

5 Allmänna utgångspunkter för en reformerad beredskapslagstiftning

Prop. 1998/99:85

Nu gällande beredskapslagstiftning på försäkringsområdet utformades under 1950-talet mot bakgrund av de erfarenheter som fanns från förhållandena under andra världskriget. Sedan några år tillbaka är försäkringslagstiftningen föremål för en ingående och omfattande översyn. Denna utveckling på lagstiftningsområdet har, tillsammans med de förändringar som i övrigt skett på försäkringsmarknaden, medfört att beredskapslagstiftningen blivit föråldrad och i behov av en modernisering.

Beredskapslagstiftningen speglar försäkringsväsendets roll inom totalförsvaret. Syftet med denna lagstiftning har i huvudsak varit att möjliggöra att vissa försäkringsordningar kommer att kunna fungera även under krig och krigsfara, att se till att ett försäkringsskydd dels för transportväsendet, dels för dödsfall och invaliditet kan erbjudas också under krigsförhållanden samt att medverka till att ersättning lämnas för krigsskador på egendom. Dessa överväganden är fortfarande giltiga (jfr de av riksdagen uppställda målen för funktionen Finansiella tjänster, avsnitt 4.1).

Under krigsförhållanden ökar nämligen hotet mot den enskildes trygghet både vad gäller risken för personskador och förlust av materiella tillgångar. Det är således en viktig samhällelig trygghetsfaktor att det offentliga socialförsäkringssystemet och det enskilda försäkringsväsendet så långt det är möjligt fungerar även under sådana förhållanden. Inriktningen på beredskapslagstiftningen för försäkringsväsendet bör således även fortsättningsvis vara att skapa förutsättningar för de inhemska försäkringsgivarna så att dessa så långt det är möjligt kan fortsätta med sin verksamhet även i händelse av krig och att under sådana förhållanden även ge de inhemska försäkringstagare som försäkrat sig hos utländska försäkringsföretag ett så gott skydd som möjligt. För att verksamheten över huvud taget skall fungera under sådana förhållanden måste försäkringsföretagen emellertid sannolikt begränsa sin verksamhet och koncentrera denna till sådana områden som från samhällets synpunkt är att bedöma som de viktigaste.

För att trygga folkförsörjningen och bidra till försvarsansträngningarna i en krigssituation är det även av stor betydelse att transporter av olika slag kan utföras. Att ett försäkringsskydd erbjuds är i princip en förutsättning för att transportväsendet skall fungera. För att transporter som är betydelsefulla ur totalförvarssynpunkt skall finnas att tillgå under krigsförhållanden är det därför nödvändigt att staten kan träda in som försäkringsgivare.

I krigstider är det även fortsättningsvis, från såväl ekonomisk som psykologisk synpunkt, av största betydelse att ett försäkringsskydd vid dödsfall och invaliditet kan erbjudas. Ett krigsansvar för liv- och invaliditetsförsäkring är därför nödvändigt.

Ekonomisk trygghet mot krigsskador på egendom kan inte erhållas genom privata försäkringar. Avsaknaden av ett sådant skydd kan naturligtvis drabba den enskilde mycket hårt och även medföra kännbara verkningar för samhället i stort. Det är därför angeläget att staten, så långt det är möjligt, medverkar till att ersättning lämnas för krigsskador på egendom.

Sammanfattningsvis kan det således konstateras att försäkringsväsendet fyller samma roll inom totalförsvaret i dag som när nu gällande lagstiftning tillkom. Utgångspunkten för översynen av beredskapslagstiftningen bör därför vara att skapa en modern beredskapslagstiftning med i huvudsak samma syfte som nu gällande reglering.

Nuvarande beredskapslagstiftning på försäkringsområdet är förhållandevis detaljerad. Fördelen med en ingående och detaljerad lagstiftnings teknik är att man som regel uppnår en större förutsebarhet om vad som kommer att gälla under olika förhållanden.

Beredskapslagstiftningen för krig och krigsfara måste emellertid kunna tillämpas under de mest skiftande förhållanden. Det är dessutom ytterst osäkert hur dessa förhållanden kommer att gestalta sig. En ny beredskapslagstiftning bör därför ges en mer generell utformning.

6 Försäkringsföretagens verksamhet under krig och krigsfara

Prop. 1998/99:85

6.1 Inledning

Regelverket under fredstid

De svenska försäkringsbolagens näringsrättsliga verksamhet regleras huvudsakligen av bestämmelserna i försäkringsrörelselagen (1982:713), FRL. I lagen finns även associationsrättsliga regler, bestämmelser om hur försäkringsverksamheten skall bedrivas och föreskrifter om den offentliga tillsynen över verksamheten.

Enligt lagen får försäkringsrörelse endast drivas av försäkringsbolag som har fått tillstånd därtill (koncession). En förutsättning för att tillstånd skall meddelas är att den planerade verksamheten kan antas komma att uppfylla kraven på en sund försäkringsverksamhet (sundhetsprincipen).

En grundläggande princip i FRL är att försäkringsgivarna skall kunna fullgöra sina förpliktelser mot försäkringstagarna (soliditetsprincipen). Bestämmelserna om minsta kapitalbas, försäkringstekniska avsättningar och skuldtäckning ger uttryck för denna princip.

En ytterligare princip, som syftar till att trygga livförsäkringsbolagens soliditet, utgör den s.k. separationsprincipen. Enligt denna får den mera svårbedömda och riskfyllda skadeförsäkringsrörelsen som huvudregel inte förenas med direkt livförsäkringsrörelse.

En annan fundamental princip i FRL är den s.k. skälighetsprincipen. Denna innebär att kostnaden för en försäkring skall vara skälig i förhållande till de tjänster som försäkringen innebär för försäkringstagaren (premie- och kostnadsskälighet). Principen anses också inrymma ett skälighetskrav på andra villkor (villkorsskälighet) och på skadereglering (skaderegleringsskälighet).

Finansinspektionen skall utöva tillsyn över försäkringsbolagen och bl.a. se till att dessa i sin verksamhet följer de nu nämnda principerna.

Inom Regeringskansliet pågår emellertid för närvarande ett större reformarbete på försäkringsområdet. I propositionen om Ändrade försäkringsrörelseregler föreslås som tidigare nämnts genomgripande förändringar i FRL. Förslagen innebär en modernisering av verksamhetsreglerna för i första hand livförsäkringsbolagen samt ett förtydligande av principerna för Finansinspektionens tillsyn över försäkringsbolagen. Bland annat föreslås att den nuvarande s.k. skälighetsprincipen slopas. Skälighetsaspekter på premier och kostnader skall tillgodoses på annat sätt. Förslaget innebär vidare att det generella förbudet mot vinstutdelning i livförsäkringsbolag tas bort. Bestämmelserna om försäkringstekniska avsättningar ändras också i flera avseenden.

FRL innehåller i dag fullständiga bolagsrättsliga bestämmelser, som i stora delar överensstämmer med reglerna i aktiebolagslagen (ABL). Sedan en tid pågår emellertid inom Regeringskansliet även ett arbete som syftar till att samordna de bolagsrättsliga reglerna för samtliga

bolagsformer. En reformering av de associationsrättsliga reglerna på försäkringsområdet kommer dock att ske i ett senare sammanhang.

Bestämmelserna om försäkringsbolagens års- och koncernredovisning har för något år sedan utmönstrats ur FRL och tagits in i lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag.

I samband med att koncession meddelas för ett svenskt försäkringsbolag skall bolagsordningen stadfästas. Förutom sedvanliga uppgifter om firma, säte och föremålet för verksamheten skall bolagsordningen enligt 2 kap. 5 § FRL innehålla regler som anger bl.a. hur stämman får förfoga över bolagets vinst och i vilken utsträckning bolaget är skyldigt att teckna återförsäkring.

För livförsäkring och i vissa fall för skadeförsäkring skall försäkringsbolaget även upprätta grunder för verksamheten. Tidigare gällde att även grunderna skulle stadfästas innan bolaget började sin verksamhet. Detta krav slopades emellertid i samband med införlivandet i svensk rätt av tredje generationens försäkringsdirektiv (se prop. 1994/95:184). Grunderna för livförsäkringar skall bl.a. innehålla bestämmelser om beräkning av försäkringspremier och premiereserv, försäkringstagarnas rätt till återköp och fribrev, belåning av försäkringsbrev hos bolaget och verkan av underlåtenhet att betala premie (7 kap. 3 § första stycket FRL). Till sin rättsliga natur är grunderna att anse som ett komplement till bolagsordningen. I dessa regleras emellertid inte uteslutande frågor som direkt rör bolagets försäkringsverksamhet utan även ämnen som mera omedelbart är av betydelse för avtalsförhållandet mellan försäkringstagaren och försäkringsgivaren. Grunderna utgör därför ofta en del av försäkringsavtalen.

Bestämmelser i grunderna som är av villkorskaraktär kommer enligt lagen (1995:779) om ändring i försäkringsrörelselagen att utmönstras från grunderna och i stället tas in i försäkringsvillkoren. Ändringen har emellertid ännu inte trätt i kraft eftersom den ansetts böra samordnas med genomförandet av förslaget till ny försäkringsavtalslag (se prop. 1994/95:184 s. 247). Detta ställningstagande har emellertid omprövats under arbetet med reformeringen av rörelsereglerna i FRL, och i den tidigare nämnda propositionen om Ändrade försäkringsrörelse regler föreslås att den nuvarande ordningen med försäkringstekniska grunder upphör i samband med genomförandet av det förslaget.

När det gäller själva avtalsförhållandet mellan försäkringsgivaren och försäkringstagaren finns regler i lagen (1927:77) om försäkringsavtal (FAL) och konsumentförsäkringslagen (1980:38, KFL). Båda dessa lagar är, som tidigare angetts, föremål för en översyn inom Regeringskansliet. Ett förslag till en ny försäkringsavtalslag är dock inte att vänta förrän tidigast i slutet av innevarande år. Enligt de förslag som ligger till grund för det pågående beredningsarbetet (SOU 1986:56, SOU 1989:88 och Ds 1993:39) kommer den nya lagen även att innehålla bestämmelser om gruppförsäkring och annan kollektiv försäkring.

Utländska försäkringsgivares verksamhet i Sverige reglerades tidigare i lagen (1950:272) om rätt för utländska försäkringsföretag att driva

försäkringsrörelse i Sverige. Försäkringsgivare med hemvist inom EES reglerades i lagen (1993:1302) om EES-försäkringsgivares verksamhet i Sverige. Bestämmelserna för samtliga utländska försäkringsgivare har emellertid för kort tid sedan samlats i lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares verksamhet i Sverige (LUFV). En utgångspunkt vid översynen av lagstiftningen om utländska försäkringsgivare var principerna om effektivt marknadstillträde och nationell likabehandling, dvs. att de utländska försäkringsgivare som vill verka på den svenska marknaden skall få tillträde till denna och i sin verksamhet bemötas på samma sätt som de svenska försäkringsgivarna (se prop. 1997/98:141 s. 58)

Även för de utländska försäkringsföretagen fordras tillstånd för att få driva försäkringsrörelse i Sverige. En försäkringsgivare från ett annat EES-land får dock, med stöd av en koncession i sitt hemland, driva försäkringsrörelse i Sverige efter ett anmälningsförfarande. Finansinspektionen har också att utöva tillsyn över utländska försäkringsgivares verksamhet i Sverige. För tillsynen över EES-försäkringsgivare gäller dock att huvudansvaret för den finansiella tillsynen ankommer på tillsynsmyndigheten i försäkringsgivarens hemland.

Det nu nämnda regelverket på försäkringsområdet är naturligtvis anpassat för fredstida förhållanden. I händelse av krig eller krigsfara är det emellertid sannolikt att förutsättningarna för försäkringsverksamheten ändras och att olika problem — hänförliga till såväl inhemska som utländska förhållanden — uppstår. Resursbrist och bortfall av datorstöd kan innebära svårigheter inom alla verksamhetsområden. För försäkringsgivarna leder en återgång till manuell hantering i förening med personalbrist till besvärligheter bl.a. när det gäller att ta fram premieaviser. Störningar i betalningsförmedlingen och annan post- och bankservice medför dessutom sannolikt att premiebetalningar och utbetalningar av försäkringsersättningar försvåras eller helt uteblir. Till detta kommer de problem för de svenska försäkringsbolagen som kan uppkomma när förbindelserna med utlandet bryts. De svenska bolagen återförsäkras sig i stor utsträckning i utlandet och om ett bortfall av ersättningar från de utländsk återförsäkrarna inte kan täckas från annat håll kan följden bli att bolagen får likviditets- och soliditetsproblem. Det kan således konstateras att försäkringsgivarna måste kunna anpassa sig till extremt ändrade förhållanden om de skall kunna fortsätta med sin verksamhet under krig eller krigsfara.

Som tidigare nämnts har syftet med beredskapslagstiftningen på försäkringsområdet varit att skapa förutsättningar för de inhemska försäkringsgivarna att så långt det är möjligt fortsätta med sin verksamhet även i händelse av krig och att under sådana förhållanden även ge de inhemska försäkringstagare som försäkrat sig hos utländska försäkringsföretag ett så gott skydd som möjligt. Bestämmelser om detta har samlats i två beredskapslagar, lagen (1959:73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m.m. (inländska lagen) och lagen (1959:74) med vissa bestämmelser om utländsk försäkringsrörelse här i riket vid krig m.m. (utländska lagen).

Inländska lagen

Den inländska lagen är en fullmaktslag med samma konstruktion som flera andra beredskapslagar. Lagens bestämmelser träder i tillämpning först under vissa angivna förutsättningar. När lagen tillämpas har regeringen och i vissa fall Finansinspektionen rätt att i olika avseenden medge avsteg från bestämmelser och försäkringsvillkor som gäller för svenska försäkringsbolag i deras verksamhet. Fullmakterna tar alltså sikte på ett antal sinsemellan ganska olikartade föreskrifter.

Förutsättningarna för lagens tillämpning anges i 1 §. Är Sverige i krig skall bestämmelserna tillämpas. Är Sverige i krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen föreskriva att bestämmelserna skall tillämpas. Ett sådant förordnande skall inom viss tid underställas riksdagen för prövning.

Enligt 2 § kan Finansinspektionen medge ett försäkringsbolag att utan återförsäkring ta på sig ansvar för en och samma risk till ett högre belopp än som annars är möjligt enligt bolagsordningen. Inspektionen kan vidare medge ömsesidiga försäkringsbolag att överskrida i bolagsordningen angiven begränsning av återförsäkringen i förhållande till den direkta försäkringen.

Ett försäkringsbolag som har tillstånd att meddela återförsäkring får enligt bestämmelsen i 3 § meddela sådan försäkring — utom beträffande livförsäkring eller annan personförsäkring — utan hinder av eventuella restriktioner i bolagsordningen om begränsning av bolagets verksamhet till riket eller viss del av riket eller till visst slag av egendom. Bestämmelsen tillkom med beaktande av främst de mindre ömsesidiga försäkringsbolagens behov. Genom bestämmelsen öppnades en möjlighet även för dessa att under andra världskriget delta i återförsäkringsverksamhet som förutsattes ske i särskilda konsortier.

För att få tillgång till medel vid återköp av eller lån på livförsäkringar, för vilka avsättningar till försäkringsfonden gjorts, kan försäkringsbolag med Finansinspektionens tillstånd enligt 4 § utnyttja värdehandlingar som ligger som pant för försäkringstagarnas räkning. Bestämmelsen är numera obsolet. Begreppet försäkringsfond utmönstrades genom de ändringar som gjordes i redovisningsbestämmelserna i samband med att nu gällande FRL antogs (se prop. 1981/82:180 s 192). Termen motsvarar närmast vad som i dag benämns försäkringstekniska skulder. Vidare har systemet med pantsättning ersatts med en ordning som ger försäkringstagarna förmånsrätt i tillgångar som antecknas i ett särskilt register.

Enligt 5 § kan ett försäkringsbolag få tillstånd av Finansinspektionen att skjuta upp hela eller en del av utbetalningen vid återköp av livförsäkring och att helt eller delvis slippa ifrån sin skyldighet att lämna lån på sådana försäkringar.

Med stöd av 6 § kan Finansinspektionen ge ett försäkringsbolag tillstånd att göra avsteg från bestämmelser i bolagsordningen eller FRL an-

gående tid och plats för vidtagande av åtgärd, utom såvitt gäller processuella bestämmelser.

Om det anses oundgängligt att starkt begränsa försäkringsverksamheten, kan regeringen med stöd av 7 § beträffande viss försäkringsgren förordna att avtal om annan försäkring än livförsäkring skall upphöra att gälla för viss tid eller tills vidare.

Enligt 8 § får regeringen bestämma storleken på premien i ett försäkringsavtal, och beträffande annan försäkring än livförsäkring även självriskens.

I 14 § andra stycket FAL och 16 § lagen (1959:118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring ges vissa föreskrifter om påföljden vid underlåten premiebetalning och om förutsättningen för påföljdens inträde, nämligen att försäkringsgivaren är skyldig att lämna ett meddelande till försäkringstagaren om förpliktelsen att betala premien och, enligt krigsansvarighetslagen, att dessutom bl.a. erinra om påföljden. Genom 9 § ges regeringen fullmakt att befria försäkringsbolag från denna aviseringsskyldighet och från motsvarande skyldighet i försäkringsvillkor.

Genom bestämmelsen i 10 § bemyndigas regeringen att medge försäkringstagare respektive försäkringsbolag anstånd att betala premie respektive försäkringsersättning under högst tre månader. Bestämmelsen är dock inte tillämplig på sådan försäkringsersättning som regleras i krigsansvarighetslagen.

Regeringen kan enligt 11 § föreskriva att ett försäkringsbolags ansvar enligt brandförsäkring avseende byggnad som hör till fast egendom, tomträtt eller vattenfallsrätt skall gälla fastän premien inte har betalats. Försäkringsbolaget har i så fall förmånsrätt för fordringen på den obetalda premien i den försäkrade egendomen.

Om det kan befaras att ett utländskt försäkringsbolag på grund av rådande krigsförhållanden inte kommer att uppfylla sina förpliktelser vad gäller meddelad återförsäkring kan regeringen med stöd av 12 § förbjuda svenska försäkringsbolag att fullfölja av dem åt försäkringsbolag i det främmande landet meddelade återförsäkringar eller att träffa nya sådana avtal med försäkringsbolag som tillhör det landet.

Enligt 13 § kan regeringen bestämma om avvikelser från 18 och 21 §§ lagen (1929:77) om trafikförsäkring å motorfordon. Bestämmelserna i 1929 års lag motsvarades närmast av 6 § respektive 16 § andra och tredje styckena i trafikskadelagen (1975:1410). Den förra bestämmelsen, som innebar att försäkringsgivaren hade ett fortsatt ansvar under 30 dagar från det att försäkringen upphört, upphävdes emellertid år 1978. Den senare bestämmelsen handlar om ansvarsfördelningen mellan försäkringsbolagen för skador i följd av trafik med oförsäkrade eller okända fordon.

Med stöd av 14 § kan regeringen föreskriva om avvikelser från vad som annars gäller för försäkringsbolag i vissa redovisningssammanhang. Hänvisningarna i paragrafen är emellertid inaktuella. Bestämmelser om redovisning har brutits ut ur FRL och återfinns numera i lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag.

I 15 § ges regeringen och Finansinspektionen möjlighet att knyta skäliga villkor till beslut som de fattar med stöd av lagen. I bestämmelsen regleras också vad som följer om en överträdelse sker mot ett villkor som har knutits till ett medgivande enligt 2 §.

I 16 § föreskrivs att försäkringar som har meddelats med stöd av 2 och 3 §§ skall gälla även sedan bestämmelserna upphört. Vidare anges att den beslutande myndigheten skall avgöra huruvida ett medgivande eller förordnande enligt 4–15 §§ skall gälla även efter det att dessa bestämmelser upphört.

Enligt 17 § ges regeringen rätt att delegera sina befogenheter enligt lagen till Finansinspektionen. Bestämmelsen står inte helt i överensstämmelse med nya regeringsformen. Normgivningskompetens som delegerats till regeringen vid krig eller krigsfara enligt 13 kap. 6 § RF får nämligen inte delegeras vidare till förvaltningsmyndighet, s.k. subdelegation.

Finansinspektionens med stöd av lagen meddelade beslut kan enligt 18 § överklagas till regeringen.

Utländska lagen

Utländska lagen är tillämplig på utländska försäkringsföretag som driver verksamhet här i riket enligt bestämmelser i lagen (1950:272) om rätt för utländska försäkringsföretag att driva försäkringsrörelse i Sverige. Som inledningsvis nämnts har 1950 års lag upphävts och bestämmelser om utländska försäkringsgivares verksamhet i Sverige återfinns numera i LUFV, som innehåller regler för såväl EES-försäkringsgivare som försäkringsgivare från tredje land.

Den utländska lagen innehåller bestämmelser som i allt väsentligt motsvarar dem som finns i den inländska lagen. Syftet är att också de utländska företagen skall kunna anpassa sin verksamhet under krigsförhållanden. I några avseenden finns dock skillnader lagarna emellan. Den viktigaste skillnaden är att regeringen, såvitt gäller utländska försäkringsföretag, har en möjlighet att förbjuda ett sådant företag att fortsätta med försäkringsverksamhet i Sverige under den tid som lagen är i tillämpning. Ett sådant förbud skall grundas på ett antagande att företaget på grund av krigsförhållanden inte kommer att infria sina här i landet ingångna förbindelser med försäkringstagare. Till förbudsbestämmelsen är kopplat vissa bestämmelser om ett särskilt administrationsförfarande för att tillvarata livförsäkringstagares rätt. Förfarandet kan tillämpas även då verksamheten läggs ner av något annat skäl än ett meddelat förbud.

Vidare gäller att regeringen under tid som den utländska lagen är i tillämpning kan förordna att ett utländskt försäkringsbolag skall deponera ett högre belopp som säkerhet för försäkringsrörelsen här i landet än som gäller under normala förhållanden enligt 15 a § LUF. Sistnämnda paragraf motsvaras närmast av bestämmelsen i 5 kap. 2 § 1 LUFV.

Regeringens förslag: Väsentligen samma beredskapsregler skall gälla för svenska och utländska försäkringsföretag. Bestämmelserna sammanförs i en ny lag om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.

Regeringen skall även fortsättningsvis ges möjlighet att föreskriva att försäkringsgivares ansvar för viss försäkringsverksamhet på sakförsäkringsområdet skall upphöra.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Som nämnts inledningsvis måste försäkringsgivarna kunna anpassa sig till extremt ändrade förhållanden om de skall kunna fortsätta sin verksamhet under krig och krigsfara. Fullmaktsreglerna, som gör det möjligt att i krigstider föreskriva om lättnader för de svenska försäkringsgivarna, utgör därför ett viktigt inslag i beredskapsförberedelserna.

Motiven bakom fullmaktsbestämmelserna gör sig emellertid gällande också beträffande de utländska försäkringsföretagens verksamhet i Sverige. Med den ökade internationalisering som ägt rum på försäkringsmarknaden framstår det i dag klarare än tidigare att det för de här verksamma utländska försäkringsföretagen bör gälla samma förutsättningar till avvikelser från annars gällande bestämmelser och till särskilda åtgärder som gäller för de svenska försäkringsgivarna, allt i syfte att försäkringsverksamheten så långt möjligt skall kunna upprätthållas även i beredskapstider. Det finns därför skäl att sammanföra bestämmelserna om de svenska och utländska försäkringsgivarnas verksamhet till en gemensam lag med i allt väsentligt gemensamma bestämmelser inom områden där detta är praktiskt möjligt.

För de utländska EES-bolagen ges inga svenska verksamhetsregler eftersom bolagen har att följa sina hemländers rörelse regler och står under tillsyn av hemlandsmyndigheterna. Såvitt gäller dessa bolag föreligger således inte något behov av att kunna medge avvikelser från rörelse regler.

Alla utländska försäkringsgivare har emellertid att följa svensk lagstiftning när det gäller avtalsvillkor och liknande bestämmelser. I dessa avseenden har de utländska försäkringsföretagen således samma behov av att kunna anpassa sig till rådande förhållanden som de svenska försäkringsbolagen. Beredskapsbestämmelserna på detta område bör därför så långt det är möjligt vara lika för alla försäkringsgivare.

Som inledningsvis nämnts innehåller den utländska lagen vissa särbestämmelser som saknar motsvarighet i den inländska lagen. Regeringen har en möjlighet att föreskriva att en utländsk försäkringsgivare under krigsförhållanden skall deponera ett högre belopp än som gäller under fredstid. Regeringen kan vidare förbjuda ett sådant företag att

fortsätta med försäkringsverksamhet i Sverige under den tid som lagen är i tillämpning, om det kan antas att försäkringsgivaren på grund av krigsförhållanden inte kommer att infria sina försäkringsåtaganden i Sverige.

I beredskapsplaneringen har tidigare ingått att svenska försäkringsbolag, i ett konsortium, skulle överta ett utländskt försäkringsföretags försäkringar om detta förbjöds att fortsätta sin verksamhet. En förutsättning som då gällde var, att de svenska bolagen även skulle ta över tillgångar som det utländska bolaget deponerat i Sverige till ett belopp motsvarande de överlåtna försäkringsåtagandena. Något krav uppställs emellertid inte längre på deposition när det gäller EES-bolag utan det är tillräckligt att dessa bolag uppvisar ett intyg som utvisar bolagets kapitalbas.

Frågan om det föreligger ett behov av en särskild bestämmelse som gör det möjligt att förbjuda ett utländskt försäkringsbolag att fortsätta sin verksamhet i Sverige bör således inte längre ses isolerad för sig utan i stället beaktas i samband med spørsmålet vilka regler som över huvud bör stå till buds för myndigheterna när det gäller att hindra en försäkringsgivare, vilken som helst, från att bedriva verksamhet om det bedöms att han inte kan fullfölja sina åtaganden. Regeringen återkommer till denna fråga i avsnitt 6.7 om tillsynsfrågor.

För att försäkringsverksamheten under krig och krigsfara över huvud taget skall kunna fungera har man att utgå från att försäkringsbolagen tvingas att begränsa sin verksamhet och koncentrera denna till sådana områden som sett från samhällets synpunkt är att bedöma som de viktigaste. Mot denna bakgrund har regeringen, genom 7 § inländska lagen respektive 9 § utländska lagen, givits fullmakt att beträffande viss försäkringsgren förordna att avtal om annan försäkring än livförsäkring skall upphöra att gälla för viss tid eller tills vidare, om det på grund av krigsförhållanden anses oundgängligt att starkt begränsa försäkringsverksamheten.

Ett beslut i enlighet med de nämnda bestämmelserna innebär ofrånkomligen ett väsentligt ingrepp i löpande avtalsförhållanden. Det måste därför fordras att beredskapsskålen alltjämt väger tungt för att fullmaksregeln skall behållas.

Krigsklausuler i försäkringsavtal, innebärande att en försäkring upphör att gälla eller kan sägas upp vid krigsförhållanden, förekommer i stort sett inte i dag. Här bortses då från klausuler om att försäkringsansvaret inte gäller för skador orsakade av en krigshandling. De numera vanligaste individuella sakförsäkringarna är ettåriga och kan i princip sägas upp till upphörande vid avtalstidens slut. På detta sätt har naturligtvis behovet minskat av en regel som ger regeringen möjlighet att lägga ner vissa grenar inom sakförsäkringsområdet.

Beträffande konsumentförsäkringar har försäkringstagaren dock en principiell rätt till förnyad försäkring. Försäkringsbolaget måste ha särskilda skäl för att kunna säga upp försäkringen till upphörande vid försäkringstidens slut och synnerliga skäl för att kunna säga upp försäkringen till upphörande i förtid, 15 § första stycket och 18 § första stycket KFL. Reglerna är självfallet inte utformade med tanke på

förhållandena under krig och krigsfara. Det kan emellertid inte med säkerhet hävdas att skälen för en nedläggning av en viss försäkringsgren under angivna förhållanden är tillräckliga för att en uppsägning skall få ske i förtid. Ett statligt ingripande kan därför visa sig erforderligt för att en rationell försäkringsverksamhet skall kunna uppnås under ett beredskapsläge.

Under alla förhållanden torde det krävas att ett beslut om nedläggning av en försäkringsgren fattas snabbt och verkställs omedelbart för att det skall få avsedd verkan. Sannolikt kan sådana förutsättningar skapas endast genom ett myndighetsingripande.

För att försäkringsverksamheten skall kunna begränsas till områden som sett från totalförsvarssynpunkt är att bedöma som viktigare områden bör regeringen således även fortsättningsvis ges möjlighet att föreskriva att försäkringsgivares ansvar för viss försäkringsverksamhet skall upphöra. Om en försäkring upphör i förtid kan försäkringstagaren ha rätt att få tillbaka en del av premien. Hur denna rätt skall beaktas av försäkringsbolagen bör som nu regleras samtidigt som befogenheten att bestämma om upphörande av försäkringsansvar utnyttjas.

För att försäkringsverksamheten skall kunna fortsätta under krig och krigsfara kan det visa sig erforderligt att ingrepp görs i försäkringsvillkor även i andra avseenden än som nu berörs. Regeringen återkommer till dessa frågor i det följande.

6.3 Avvikelser från bestämmelserna i lagarna om försäkringsrörelse m.m.

Regeringens förslag: Regeringen bemyndigas att under krig och krigsfara meddela föreskrifter som avviker från bestämmelserna i försäkringsrörelselagen (1982:713) och lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares verksamhet i Sverige. Finansinspektionen ges rätt att i enskilda fall besluta om dispens från bestämmelserna i nämnda lagar och från föreskrifter som meddelats med stöd av dessa eller med stöd av den nya lagen om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter som avviker från reglerna i lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt den inländska lagen (6 §) och den utländska lagen (8 §) tillåts avsteg från bestämmelser i rörelselagarna i princip endast vad gäller föreskrifter om tid och plats för vidtagande av åtgärd. Enligt bestämmelserna får Finansinspektionen medge ett försäkringsbolag att frångå nämnda regler, dock inte såvitt avser föreskrift om talans väckande eller om åtgärd som ankommer på domstol.

Som inledningsvis berörts bygger försäkringsrörelselagstiftningen på vissa grundläggande principer. Flera av dessa syftar till att trygga försäkringstagarnas intresse av att försäkringsgivarna har förmåga att fullgöra sina förpliktelser enligt ingångna försäkringsavtal. Någon ändring i denna grundsyn innebär inte reformen av rörelsereglerna även om den s.k. skälighetsprincipen föreslås slopad. Andra skyddsregler för försäkringstagarna föreslås nämligen ersätta den gällande principen.

Det säger sig emellertid självt att det under krigsförhållanden kan uppkomma ett behov av att temporärt medge undantag från de bestämmelser av olika slag som under normala förhållanden anses motiverade för att skapa så stor trygghet som möjligt för att försäkringsgivarna skall kunna infria sina åtaganden till försäkringstagarna. För att bara nämna något exempel, kan det förmodas bli svårt för försäkringsgivarna att under angivna förhållanden leva upp till reglerna om minsta kapitalbas och placeringsreglerna i FRL.

Det är emellertid inte möjligt att på förhand förutse och precisera i vilka andra avseenden det i en extraordinär situation kommer att föreligga ett behov av att avvika från fredstida regler. Beredskapsskäl talar därför för att regeringen ges ett generellt bemyndigande att förordna om avvikelser från samtliga bestämmelser i försäkringsrörelselagarna.

Regeringen bör således ges fullmakt att meddela föreskrifter som avviker från bestämmelserna i FRL och LUFV. Vidare bör Finansinspektionen i särskilda fall få lämna dispens från angivna bestämmelser och från föreskrifter som meddelats med stöd av de nämnda lagarna.

I 14 § inländska lagen finns en fullmaksregel för regeringen att under eller efter ett krig föreskriva om avvikelser från vissa redovisningsbestämmelser.

Som nämnts inledningsvis har bestämmelserna om redovisning, som tidigare fanns intagna i 11 kap. FRL, brutits ut ur den lagen och återfinns numera i lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag (ÅRFL). För utländska försäkringsgivare som driver försäkringsverksamhet genom filial i Sverige gäller i huvudsak samma regler enligt 14 § lagen (1992:160) om utländska filialer m.m. EES-försäkringsgivare är dock i vissa fall befriade från skyldigheten att upprätta årsredovisning.

Till skillnad från vad som tidigare gällde enligt 11 kap. 1 § FRL innehåller varken ÅRFL eller filiallagen något generellt bemyndigande för regeringen att meddela redovisningsföreskrifter som avviker från lag. Visserligen är den normgivningskompetens som regeringen och Finansinspektionen har enligt 1 kap. 4 § ÅRFL tämligen vidsträckt; den innebär inte bara en rätt att meddela föreskrifter som preciserar hur bestämmelserna skall tillämpas, utan också en rätt att komplettera och fylla ut dessa i mer än inte oväsentlig mån (se prop. 1995/96:10 del 4 s. 202). Under krig och krigsfara kan det emellertid förutsättas finnas ett behov av att även meddela avvikelser från gällande regler. Ett bemyndigande härom bör därför införas i den nya beredskapslagen.

Beslut om avvikelser bör givetvis syfta till att tillgodose de krav som följer av försäkringsverksamhetens funktion inom totalförsvaret. Vid

prövningen av om avvikande föreskrifter skall meddelas eller om dispens skall lämnas måste naturligtvis även vägas in de försäkringstagarintressen som kan finnas i sammanhanget.

I den inländska och utländska lagen anges att dispensmöjligheten i fråga om bestämmelser om tid och plats för åtgärder inte omfattar processuella bestämmelser. Även med ett generellt bemyndigande torde det - mot bakgrund av vad som nyss sagts om syftet med bestämmelserna — knappast bli aktuellt att tillämpa bemyndigandet på sådana regler. Om föreskrifter om avvikelser på detta område behövs kan regeringen för övrigt meddela sådana med stöd av bemyndigandet i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

6.4 Avvikelser från bestämmelser i försäkringsbolagens bolagsordningar

Regeringens förslag: Finansinspektionen bemyndigas att under krig och krigsfara i det enskilda fallet medge ett försäkringsbolag att avvika från reglerna i bolagsordningen.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som särskilt berört frågan har ställt sig positiva till förslaget.

Skälen för regeringens förslag: För att ett försäkringsbolags soliditet inte skall äventyras, med bristande skydd för försäkringstagarna som följd, får bolaget inte ensamt ta på sig hur stora åtaganden som helst. Som inledningsvis nämnts skall försäkringsbolagen i sina bolagsordningar ange i vilken utsträckning som bolaget är skyldigt att teckna återförsäkring, det s.k. självbehållet eller maximalbeloppet (2 kap. 5 § 9 FRL). För ömsesidiga försäkringsbolag gäller dessutom att bolagsordningen skall ange vilken begränsning som skall gälla för mottagen återförsäkring i förhållande till den direkta försäkringen, om verksamheten avser såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring. Enligt propositionen om Ändrade försäkringsrörelseregler skall detta gälla för samtliga försäkringsbolag i framtiden. När det gäller livförsäkring och med denna jämställd annan personförsäkring skall även grunderna innehålla bestämmelser om maximalbelopp (7 kap. 3 § 8 FRL). Principerna för mottagande och avgivande av återförsäkring skall också framgå av de försäkringstekniska regler som framöver föreslås ersätta grunderna. Maximalbeloppet brukar ofta uttryckas så att försäkringsbolaget för egen räkning inte får ta på sig ansvarighet som bedöms kunna leda till att bolagets skadekostnad överstiger en viss procentuell andel av eget kapital och obeskattade reserver. Denna begränsning innebär, särskilt när det gäller de mindre försäkringsbolagen, att ett bolag inte ensamt

kan meddela försäkringar på större objekt eller personförsäkringar till högre belopp.

Enligt 2 § inländska lagen kan Finansinspektionen medge ett försäkringsbolag att utan återförsäkring ta på sig ansvar för en och samma risk till ett högre belopp än som annars är möjligt enligt bolagsordningen. Inspektionen kan vidare medge ömsesidiga försäkringsbolag att överskrida i bolagsordningen angiven begränsning av återförsäkringen i förhållande till den direkta försäkringen.

Fullmaktbestämmelsen skall göra det möjligt att bereda bolagen vissa lättnader i återförsäkringsavseende för den händelse att återförsäkringsförbindelserna med utlandet skulle avbrytas vid ett krigsutbrott. Regeln syftar alltså till att minska behovet av återförsäkring och att öka möjligheten till återförsäkring inom landet.

Beredskapen när det gäller att ordna återförsäkring inom landet för det fall förbindelserna med utländska återförsäkrare skulle avbrytas får visserligen betecknas som god. Försäkringsbolagen har bildat sammanslutningar för ändamålet och kan på så sätt utnyttja sin samlade försäkringskapacitet fullt ut. Vidare kan återförsäkring i vissa fall ske hos staten. I det följande föreslår regeringen dessutom att möjligheten för staten att meddela återförsäkring utvidgas när det gäller civila risker (se avsnitt 8.3). Det kan emellertid inte uteslutas att lättnader i återförsäkringsavseende kan komma att behöva medges försäkringsgivare som av någon anledning inte är medlem i en beredskapssammanslutning eller som inte kan erhålla återförsäkring hos staten. Det finns därför skäl att behålla den beredskapsbestämmelse som ger Finansinspektionen möjlighet att genom dispensbeslut i enskilda fall medge försäkringsbolag att tillämpa ett större självbehåll än som annars gäller för bolaget och att tillåta ömsesidiga bolag att överskrida begränsningen i bolagsordningen om återförsäkring i förhållande till direkt försäkring. Av ett dispensbeslut bör givetvis framgå i vilken utsträckning bolaget får avvika från begränsningarna.

Enligt 3 § inländska lagen får försäkringsbolagen utan särskild tillståndsprövning meddela återförsäkring av skadeförsäkringar utan hinder av föreskrifter i bolagsordningen om begränsningar av bolagets verksamhet till riket eller till viss del av riket eller till visst slag av egendom. Bestämmelsen tillkom med sikte främst på de mindre ömsesidiga försäkringsbolagen. Tanken var att även dessa skulle kunna delta i den återförsäkringsverksamhet som förutsattes ske genom särskilda konsortier. Som tidigare nämnts torde återförsäkringsfrågan vara tillfredsställande löst genom upprättade beredskapsorgan för utjämning av försäkringsrisker av olika slag och statlig medverkan genom återförsäkring. Något behov av en generell bestämmelse motsvarande 3 § inländska lagen föreligger därför inte.

I bolagsordningen finns dock andra regler som det kan finnas behov av att kunna göra avsteg från under krig och krigsfara. Närmast gäller detta i fråga om sättet att sammankalla bolagsstämman (2 kap. 5 § 6 FRL). Eftersom det är mycket svårt att på förhand förutse i vilka avseenden avsteg från annars gällande regler kan komma att behöva göras, och då lagstiftningen sannolikt kommer att förändras i olika avseenden, talar

beredskapsskäl för att ett bemyndigande att föreskriva avvikelser inte bör begränsas till vissa regler i bolagsordningen, utan ges generell innebörd.

Skulle det, trots vad som tidigare sagts, visa sig att det i enskilda fall finns ett behov till avvikelse i det avseende som nu regleras i 3 § inländska lagen kan Finansinspektionen med stöd av en sådan generell fullmakt medge de avvikelser som anses behövliga.

Som inledningsvis nämnts föreslås i propositionen om Ändrade försäkringsrörelseregler att principerna för mottagande och avgivande av återförsäkring också skall framgå av de försäkringstekniska regler som skall ersätta nu gällande grunder. Detta aktualiserar frågan om det behövs en beredskapsbestämmelse som ger inspektionen rätt att meddela avvikelser även från sådana regler. I likhet med vad som gäller beträffande antagande och ändring av grunder enligt 8 kap. 8 § FRL föreslås att styrelsen beslutar om försäkringstekniska riktlinjer. Ett beslut om att ändra gällande riktlinjer om återförsäkring bör därför vid behov kunna fattas utan något större dröjsmål. Det föreligger därför inte något behov av en fullmaktsregel på detta område.

I detta sammanhang bör även en annan fråga om återförsäkring tas upp. Enligt bestämmelsen i 12 § inländska lagen kan regeringen förbjuda ett svenskt försäkringsbolag att fullfölja avtal om återförsäkring som bolaget meddelat ett försäkringsbolag i ett annat land och att sluta nya sådana återförsäkringsavtal, allt under förutsättning att det finns anledning att anta att något av de utländska bolagen på grund av krigsförhållanden inte kommer att fullfölja återförsäkring som meddelats åt det svenska bolaget. Innebörden är alltså att regeringen under angivna förutsättningar kan tvinga det svenska försäkringsbolaget att avbryta återförsäkringsförbindelserna med samtliga försäkringsbolag i ett annat land. Befogenheten skall kunna användas som en motåtgärd om avtalsbrott befaras i större utsträckning. Syftet med ett sådant beslut är att försöka motverka de allvarliga konsekvenser med avseende på likviditeten som kan uppkomma för det svenska försäkringsväsendet om de utländska bolagen inte fullföljer sina återförsäkringsavtal.

Även i tider med störningar av det slag som här avses bör utgångspunkten vara att de svenska försäkringsbolagen skall fullfölja sina avtal med utländska försäkringsbolag. Det kan naturligtvis tänkas att statsmakterna i en sådan situation finner det nödvändigt att lämna generella direktiv beträffande hur svenska företag skall uppträda gentemot länder som är i konflikt med Sverige. I annat fall bör det ankomma på respektive försäkringsbolag att självt bedöma om bolaget kan underlåta att fullfölja ett återförsäkringsavtal med hänvisning till att det utländska bolaget å sin sida inte uppfyller eller inte kan förväntas uppfylla sina åtaganden. Med tanke på de konsekvenser ett avtalsbrott kan få på en starkt internationaliserad försäkringsmarknad måste ett beslut att inte fullfölja ett återförsäkringsavtal självfallet föregås av noggranna överväganden.

Mot bakgrund av det anförda anser regeringen att en bestämmelse motsvarande 12 § inländska lagen inte bör föras över till den föreslagna nya lagen.

Prop. 1998/99:85

6.5 Avvikelser från vissa försäkringsvillkor m.m.

Regeringens förslag: Reglerna om specialmoratorium på försäkringsområdet behålls.

Vidare behålls den fullmactsregel som ger regeringen rätt att meddela föreskrifter om avvikelser från bestämmelser i försäkringsavtalslagen och konsumentförsäkringslagen som gäller avisering av olika slag samt från bestämmelser och försäkringsvillkor som är beroende av sådana meddelanden. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får även fortsättningsvis rätt att medge sådana avvikelser genom beslut i enskilda fall.

När det gäller livförsäkring behålls reglerna som ger regeringen fullmakt att befria försäkringsbolagen från krav på livlån och att tillåta bolagen att skjuta upp utbetalningar på grund av återköpta försäkringar. Även i enskilda fall ges regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer rätt att fatta sådana beslut.

För skadeförsäkring behålls bemyndigandet som ger regeringen fullmakt att meddela föreskrifter om självrisk.

Bestämmelsen som ger regeringen rätt att förordna om fortsatt brandförsäkringsansvar trots att premie inte betalats föreslås utvidgas till att omfatta även annan skada på fastighet än brand. För obetalda premier får försäkringsgivarna även i fortsättningen förmånsrätt i den försäkrade fastigheten.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår emellertid inte någon utvidgning av bestämmelsen som ger regeringen fullmakt att meddela föreskrifter om förmånsrätt för obetalda försäkringspremier avseende fast egendom och ett däremot svarande fortsatt försäkringsansvar för försäkringsgivaren.

Remissinstanserna: Tillstyrker förslagen eller lämnar dessa utan erinran. *Bankföreningen* har dock föreslagit att fullmactsregeln som behandlar försäkringsansvaret för fastigheter även skall omfatta nyteckningsfall.

Skälen för regeringens förslag:

Moratorium

Under krigsförhållanden kan försäkringsbolagen komma att drabbas av svårigheter i olika avseenden när det gäller ut- och inbetalningar som har samband med verksamheten. Liksom samhället i övrigt kan försäkringsbolagen komma att få kännas vid de störningar som kan förutses uppkomma i det allmänna betalningssystemet. Även bolagens finansiella verksamhet berörs av ett fallissemang på detta område. Det är

naturligtvis också så att det i samband med krig eller allvarliga krisförhållanden, av likviditetsskäl eller av andra orsaker, kan uppstå svårigheter för såväl försäkringsgivarna som försäkringstagarna när det gäller fullgörandet av betalningar.

Genom lagen (1940:300) angående förordnande om anstånd med betalning av gäld m.m. — den s.k. moratorielagen — kan regeringen för viss tid eller tills vidare meddela förordnande bl.a. om allmänt anstånd med betalning av skulder. Ett förordnande om anstånd kan begränsas till att avse viss skuld eller en viss gäldenär som kan antas ha råkat i särskilda betalningssvårigheter. Som grundförutsättning för ett förordnande om moratorium gäller att Sverige befinner sig i krig eller krigsfara eller att det annars här råder utomordentliga av krig föranledda förhållanden eller att det i utlandet vidtas en åtgärd som medför att betalning till borgenär hindras eller synnerligen försvåras.

För försäkringsområdet finns dessutom en särskild bestämmelse om specialmoratorium i den inländska lagen (10 §) och i den utländska lagen (12 §). Bestämmelserna ger regeringen möjlighet att medge försäkringstagarna anstånd med att betala premier under högst tre månader från förfallodagen och försäkringsbolagen motsvarande anstånd med att betala ut försäkringsersättningar. Syftet med bestämmelserna har angetts vara att åstadkomma en uppmjukning av kravet på premiebetalning i rätt tid såsom förutsättning för försäkringsskydd.

Det kan naturligtvis diskuteras om det finns tillräckligt starka skäl för att vid sidan om den allmänna moratorielagen ha en särskild moratoriebestämmelse för försäkringsverksamhet. Som kommer att framgå av det följande föreslår regeringen emellertid att möjligheten skall finnas kvar att befria försäkringsbolagen från kravet att lämna underrättelse om premies förfallodag; såväl vid periodvisa betalningar som, beträffande konsumentförsäkringar, vid förnyad försäkring. Vidare föreslår regeringen att det skall finnas en möjlighet att befria försäkringsbolagen från skyldigheten att avsända ett meddelande om uppsägning för att en konsumentförsäkring skall upphöra att gälla. För att lindra kravet på betalning av premie i rätt tid som förutsättning för försäkringsskydd, bör försäkringstagarna därför kunna få anstånd med betalning av premie under viss tid oberoende av att förordnande om betalningsanstånd inte lämnats enligt den allmänna moratorielagen. Regeringen anser därför att ett särskilt moratorium för försäkringsområdet bör behållas. I likhet med vad som nu gäller bör till möjligheten att ge försäkringstagarna anstånd med premiebetalningar kopplas en möjlighet att ge försäkringsbolagen anstånd med utbetalning av försäkringsersättningar.

Det är emellertid inte ändamålsenligt att begränsa anståndstiden på sätt som nu gäller. Med hänsyn till den särskilda moratoriebestämmelsens begränsade och speciella syfte kan det dock förutsättas att anståndstiden blir tämligen kort och att den kommer att anpassas till vad som kan vara rimligt under rådande förhållanden. I den praktiska tillämpningen kan det också bli aktuellt att samordna en användning av bestämmelsen med förordnanden enligt moratorielagen.

Utformningen av de gällande bestämmelserna synes utgå från att regeringen genom enskilda förvaltningsbeslut kan medge försäkringstagarna i ett visst bolag och enskilda försäkringsbolag anstånd med premiebetalningar respektive med utbetalning av ersättningar. En lämpligare ordning är emellertid att regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar generellt verkande föreskrifter i ämnet. För att uppnå största möjliga flexibilitet i olika situationer bör det dock finnas en möjlighet till disparata beslut.

Aviseringskyldighet

I FAL och KFL uppställs i olika sammanhang krav på försäkringsbolagen att avsända skriftliga meddelanden till försäkringstagarna och att i vissa fall avvakta en tid därefter innan en åtgärd kan vidtas med rättslig verkan. Under krigsförhållanden kan det vara svårt, för att inte säga omöjligt, att upprätthålla en ordning som bygger på att sådana meddelanden avsänts och förmodas ha kommit försäkringstagarna tillhanda. I inländska lagen (9 §) och utländska lagen (11 §) finns bestämmelser som behandlar detta problem när det gäller andra försäkringar än konsumentförsäkringar. Bakgrunden till bestämmelserna är följande.

I stället för att behöva säga upp en försäkring för att undgå fortsatt ansvar om premie inte betalas kan försäkringsgivaren ta in en bestämmelse i försäkringsavtalet som innebär att försäkringsansvaret upphör automatiskt och omedelbart i detta fall. Enligt 14 § andra stycket FAL gäller till försäkringstagarnas skydd därför en regel som innebär — i fall då olika premieperioder används — att försäkringsgivarens ansvar vid underlåten premiebetalning inte får upphöra tidigare än en vecka efter det att försäkringsgivaren givit försäkringstagaren ett meddelande med erinran om förfallodagen. Om meddelandet avsänts på ett ändamålsenligt sätt, normalt med posten, sker det enligt 33 § FAL på försäkringstagarens risk.

Enligt de nämnda dispensbestämmelserna i inländska och utländska lagen kan regeringen medge ett försäkringsbolag att avvika från bestämmelsen i FAL. Motivet till bestämmelserna om befrielse från aviseringsskyldighet är att det under krigsförhållanden kan vara förenat med stora svårigheter av olika slag att genomföra en premieavisering i vanlig ordning. I förarbetena till bestämmelserna (prop. 1959:52 s. 39) framhölls att en tillämpning skulle få bedömas med hänsyn till möjligheterna att på andra vägar än genom premieavisering skydda försäkringstagarna från rättsförluster till följd av tillfälliga dröjsmål med premiebetalningen. Det påpekades vidare att ett försäkringsbolag som befriades från aviseringsplikt skulle åläggas att genom annonsering eller på annat sätt upplysa försäkringstagarna om att avisering inte skulle komma att ske och om betydelsen av att iaktta förfallodagarna.

Tillkomsten av KFL har inneburit en ökad skyldighet för försäkringsbolagen att i skilda situationer ge försäkringstagarna meddelanden av olika slag. Enligt 17 § andra stycket gäller vid förnyelse av en försäkring, att ett bolag som vill ändra villkoren, t.ex. höja

premien, måste begära ändringen i ett skriftligt meddelande som avsänds till försäkringstagaren senast fjorton dagar före försäkringstidens utgång. Vid en förnyad försäkring gäller vidare enligt 22 § att premien skall betalas senast den dag då den nya försäkringstiden börjar, dock att premien inte behöver betalas tidigare än en månad efter det att försäkringsbolaget har avsänt ett skriftligt meddelande om betalning. Har flera premieperioder avtalats skall enligt 23 § premien för varje period efter den första betalas senast på periodens första dag. Premier som avser längre tid än en månad behöver dock inte betalas tidigare än en månad efter det att försäkringsbolaget har avsänt ett skriftligt meddelande till försäkringstagaren om betalningen.

För samtliga nu uppräknade fall gäller att meddelandet går på mottagarens risk. Vid dröjsmål med premiebetalningen får försäkringsbolaget enligt 25 § säga upp försäkringen att upphöra fjorton dagar efter den dag då ett skriftligt meddelande om uppsägning avsänts till försäkringstagaren. Särskilda regler gäller för det fall försäkringstagaren gör sannolikt att meddelandet försenats eller inte kommit fram och i de situationer försäkringstagaren inte har kunnat betala premien i rätt tid på grund av sjukdom eller någon annan särskilt angiven omständighet.

Om försäkringstagaren betalar premien efter det att försäkringen har upphört enligt 25 §, gäller enligt 26 § att han skall anses ha begärt en ny försäkring från och med dagen efter den då premien betalades. Vill försäkringsbolaget inte meddela försäkring enligt försäkringstagarens begäran, skall en skriftlig underrättelse om detta avsändas till försäkringstagaren inom fjorton dagar från den dag då premien betalades. I annat fall anses en ny försäkring ha tecknats i enlighet med försäkringstagarens begäran.

I fall där premien har höjts under löpande försäkringstid gäller enligt 27 § att tilläggspremien skall betalas inom fjorton dagar efter den dag då försäkringsbolaget avsänt ett skriftligt meddelande till försäkringstagaren med krav på tilläggspremien. Om tilläggspremien inte betalas i rätt tid, får försäkringsbolaget enligt 28 § räkna om försäkringstiden för den ändrade försäkringen med hänsyn till den premie som har betalats. Sedan en skriftlig underrättelse om en sådan omräkning av försäkringstiden har avsänts till försäkringstagaren gäller försäkringen under den kortare tid som följer av omräkningen, dock minst under fjorton dagar efter det att underrättelsen har avsänts.

Bestämmelserna om aviseringsskyldighet är självfallet av stor betydelse när det gäller att skydda försäkringstagarna mot alltför stränga påföljder vid dröjsmål med premiebetalning. Samtidigt är det uppenbart att det rent praktiskt kan bli svårt för försäkringsbolagen att genomföra aviseringar i orostider med minskade resurser och stora påfrestningar på samhället i övrigt.

Med de i fredstid gällande bestämmelserna kan det bli i stort sett omöjligt för försäkringsgivarna att bli fria från avtalat ansvar även för det fall försäkringstagarna underlåter att betala försäkringspremier på förfallodagen. Samtidigt torde det vara uppenbart att kravet på avisering

inte kan avskaffas utan att det ersätts med någon annan form av underrättelseskyldighet.

Vad först angår kravet på avisering enligt 14 § andra stycket FAL bör liksom nu gälla att avvikelser från denna skyldighet skall kunna medges under förutsättning att försäkringsgivaren åläggs att på något annat sätt, t.ex. genom annonsering eller radiomeddelanden, lämna upplysning till försäkringstagarna om att avisering inte sker och om betydelsen av att förfallogdagarna iakttas.

Det ligger i sakens natur att aviseringsbestämmelserna är av särskild betydelse på konsumentförsäkringsområdet. Det kan emellertid inte uteslutas att det kan uppkomma situationer eller perioder under vilka det kan finnas behov av att avvika från de frestida bestämmelserna och tillämpa en ordning som leder till att försäkringar upphör att gälla.

Regeringen föreslår därför att det öppnas en möjlighet att också på konsumentförsäkringsområdet ersätta försäkringsbolagens aviseringsplikt med en skyldighet att, genom annonsering eller andra tillgängliga vägar, informera konsumenterna om vikten av att erlägga premierna i rätt tid. Försäkringsgivarnas ansvar bör emellertid inte upphöra på förfallogdagen även om premien inte betalats då utan först viss tid därefter. Mot bakgrund av de frister som är förenade med aviseringsystemet bör angivna tid inte vara kortare än en månad.

För det fall en försäkringsgivare vill genomföra en höjning av premien, om detta inte är omöjligt på grund av ett allmänt prisstopp, bör aviseringskravet även här kunna ersättas med en skyldighet att lämna en allmän information om att försäkringsbolaget höjer premien med ett visst procenttal för visst slag av försäkringar såvitt avser förfallogdagar efter en bestämd tidpunkt. Om en försäkringstagare ändå betalar den gamla premien bör försäkringen inte upphöra att gälla utan i stället bör, efter mönster av vad som för visst fall gäller enligt 28 § KFL, en omräkning ske av försäkringstiden utifrån den betalning som har gjorts.

Vad som nu anförts skall ses som en redovisning av hur avvikelser från aviseringsbestämmelserna skall kunna utformas. Det är emellertid inte lämpligt och för övrigt närmast omöjligt att i beredskapslagen ge preciserade bestämmelser om de avvikelser som skall kunna göras från berörda regler i KFL.

En fullmactsregel bör därför utformas så att regeringen ges rätt att meddela föreskrifter om avvikelser från bestämmelser dels om skyldighet för försäkringsgivare att sända meddelande till försäkringstagare, dels från bestämmelser och försäkringsvillkor som är knutna till en sådan aviseringskyldighet. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer bör vidare ges rätt att i enskilda fall bevilja dispenser från nämnda bestämmelser och villkor.

Särskilt om sakförsäkring

Enligt 8 § inländska lagen och 10 § utländska lagen har regeringen givits rätt att meddela förordnande om premies storlek och om självrisk utan hinder av vad försäkringsavtalen innehåller. Bestämmelserna torde avse

enbart skadeförsäkring även om utformningen av dessa ger vid handen att beträffande premieändringar även livförsäkring skulle omfattas (se prop. 1959:52 s. 18).

Vissa betänkligheter kan naturligtvis anföras mot en bestämmelse av detta slag. En föreskrift enligt fullmakten innebär nämligen ett väsentligt ingrepp i avtalsförhållandet mellan försäkringstagaren och försäkringsgivaren.

Motiven till bestämmelsen vad gäller möjligheten att frångå ett avtal om självrisk förefaller ha varit att det i en krigssituation kan bli nödvändigt att prioritera större skador på viktigare områden för att skaderegleringen skall kunna bli rationell. För att uppnå detta syfte är det av vikt att generella regler om avvikelser kan införas snabbt. Skälen är således desamma som anförts till stöd för bestämmelserna som ger regeringen befogenhet att förordna att viss försäkringsverksamhet skall upphöra.

Som förut nämnts är det väsentligt att försäkringsverksamheten kan fortgå under krig och krigsfara och att en förutsättning för detta kan vara att företagen koncentrerar sin verksamhet till sådana områden som sett från samhällets synpunkt är att bedöma som de viktigaste områdena. Det finns mot denna bakgrund skäl att behålla gällande bestämmelse som ger regeringen rätt att förordna om avvikelse beträffande självrisk.

Motiven som anfördes för att införa rätten att ingripa i premiesättningen var flera. För det första framhölls att skadeutfallet kunde bli sämre än beräknat även om försäkringsbolagen friskrivit sig från ansvar för krigsskador. Vidare angavs en krigsinflation kunna motivera en höjning av premierna. Det skäl som angavs ligga närmast till hands för ett ingripande var emellertid att förutsättningarna för premiesättningen rubbats på grund av en statlig åtgärd (se prop. 1958:52 s. 38).

Vad de gällande bestämmelserna avser är höjningar under löpande avtalsperioder. Eftersom försäkringsavtalen numera normalt löper på ett år kan erforderliga justeringar av premierna i regel genomföras efter hand och därmed tillräckligt snabbt kunna väntas få ett genomslag. Det saknas därför skäl att behålla den gällande bestämmelsen om avvikelse från avtal om premies storlek.

Om det bedöms som önskvärt finns det emellertid ingenting som hindrar att försäkringsbranschen under sitt fortsatta arbete med beredskapsplanläggningen med inspektionen tar upp frågan om försäkringsvillkoren bör ändras så att däri anges vissa situationer av krig eller krigsfara när en justering av premie kan få ske under löpande försäkringsperiod.

Enligt 11 § inländska lagen och 13 § utländska lagen har regeringen rätt att förordna att ett försäkringsbolag skall vara ansvarigt enligt avtal om brandförsäkring på byggnad som hör till fast egendom eller tomträtt även om premie inte betalas. Under tid som förordnandet gäller har försäkringsbolaget förmånsrätt för obetalda premier i den försäkrade egendomen.

Bestämmelserna skall ses bl.a. mot bakgrund av reglerna i 86–88 §§ FAL och lagen (1927:79) om rätt för borgenär till betalning ur ersättning på grund av brandförsäkringsavtal. En borgenär med panträtt i

fast egendom, tomträtt eller vattenfallsrätt har under vissa förutsättningar rätt till betalning ur försäkringsersättning för en brandförsäkrad byggnad som hör till egendomen. Har borgenären anmält namn och adress till försäkringsgivaren gäller enligt 87 § FAL att försäkringsgivaren för att bli befriad från ansvarighet gentemot borgenären måste underrätta denne om att avtalet sagts upp eller att försäkringstagaren inte har betalt försäkringspremien i rätt tid.

I samband med krig och krigsfara har man att räkna med att många fastighetsägare, vars egendom är pantsatt, av en eller annan anledning blir ur stånd att betala försäkringspremien för fastigheten. Enligt inländska och utländska lagen kan specialmoratorium meddelas under högst tre månader. Därefter måste försäkringsbolagen för att undgå försäkringsansvar underrätta ett stort antal panträttshavare om fastighetsägarnas dröjsmål med betalningen. I annat fall kvarstår försäkringsgivarens ansvar gentemot panträttshavarna utan att bolaget har några som helst garantier för att erhålla de obetalda premierna. Eftersom man måste räkna med att försäkringsbolagen i händelse av krig eller krigsfara inte har personella och andra resurser att skicka ut individuella meddelanden i någon större utsträckning kan bolagen komma att hamna i en mycket svår belägenhet. Situationen blir emellertid en annan om bolagen ges en tillfredsställande förmånsrätt för de obetalda premierna.

Det är mot den nu angivna bakgrunden som regeln i inländska och utländska lagen kom till. Den valda ordningen ansågs vara den som bäst skulle ta tillvara de berörda parternas olika intressen under ett krigstillstånd.

Motiven bakom de nu aktuella beredskapsbestämmelserna har alltjämt bärighet. Tillgången till fastighetsförsäkring utgör en ekonomisk trygghet av stor betydelse för den enskilde fastighetsägaren. Försäkringen har emellertid också en central betydelse för kreditväsendet och den fyller ett behov av trygghet även för panträttshavarna.

I det föregående har regeringen föreslagit att det i den nya beredskapslagen inte skall uppställas någon tidsgräns för specialmoratorium på försäkringsområdet. Genom att förordna om moratorium för premiebetalning av fastighetsförsäkringar kan man således uppnå att ett tillfredsställande skydd ges fastighetsägare och panträttshavare. En sådan ordning innebär emellertid inte att försäkringsbolagen får någon säkerhet för att de utestående premierna betalas när moratoriet upphör. Uteblir premieintäkterna kan följderna i värsta fall bli att bolagen inte kan uppfylla sin del av försäkringsavtalen. Att försäkringsgivarna i möjligaste mån garanteras de avtalade premierna ligger således i alla parterns intresse. Det finns därför skäl att vid sidan av den föreslagna bestämmelsen om specialmoratorium behålla det gällande bemyndigandet för regeringen att förordna om förmånsrätt för obetalda försäkringspremier.

Gällande fullmaktsregler omfattar endast brandförsäkring. Även i de fall en byggnad skadas av någon annan orsak än brand kan emellertid stora värden stå på spel för såväl fastighetsägaren som panträttshavaren.

Det finns därför skäl att utvidga fullmaktsbestämmelsen till att omfatta hela det försäkringsansvar som gäller för fastigheten i fredstid. Ett förordnande i enlighet med en sådan bestämmelse ger försäkringstagaren en utökad trygghet men innebär inte automatiskt att borgenärernas rätt förstärks med en säkerhetsrätt i motsvarande mån. Frågan om borgenärs rätt till betalning ur andra försäkringar än brandförsäkring övervägs emellertid för närvarande inom Regeringskansliet (se Ds 1993:39). Om förslaget till lag om säkerhetsrätt i försäkringsersättning antas kommer även borgenärernas ställning att förstärkas.

Bankföreningen har i sitt remissyttrande förordat att fullmaktsbestämmelsen även skall omfatta fall av nyteckning. Enligt regeringens bedömning saknas emellertid skäl att föreslå en sådan utvidgning. Man bör rimligen kunna kräva att en fastighetsägare som avser att teckna en ny försäkring uppfyller sin del av avtalet och således betalar den övrens komna premien.

I sammanhanget bör det framhållas att ett förordnande enligt fullmaktsregeln inte innebär en skyldighet för försäkringsbolagen att meddela fastighetsförsäkring; och inte heller någon begränsning när det gäller möjligheten att säga upp en löpande försäkring av något annat skäl än att premien inte betalats. Även i krigstid gäller dock bestämmelsen i 84 § FAL, där det i fråga om brandförsäkring stadgas, att om ett försäkringsavtal är gällande för ett år och inte sägs upp av någondera parten senast en vecka före försäkringstidens utgång, avtalet anses förlängt med ett år i sänder. Enligt 9 § KFL gäller vidare att ett försäkringsbolag inte får vägra en konsument att teckna försäkring om inte särskilda skäl föreligger. Den omständigheten att konsumenten redan på förhand deklarerar att han behöver anstånd med betalningen av försäkringspremien torde dock vara ett godtagbart skäl för att vägra försäkring även under krigstid.

Motiven bakom fullmaktsbestämmelsen är således inte att det skall vara möjligt att under krig och krigsfara ålägga försäkringsbolagen en skyldighet att meddela fastighetsförsäkringar. Mot denna bakgrund är det föga meningsfullt att utvidga bestämmelsen till att omfatta nyteckningar. Skulle försäkringsbolagen vilja meddela försäkring på kredit mot säkerhet i fastighet torde detta för övrigt mycket väl kunna ordnas på frivillig väg.

Särskilt om livförsäkring

I den inländska lagen finns regler som är ägnade att möta de påfrestningar som ett försäkringsbolag kan utsättas för vid en stark ökning av antalet krav på återköp och livlån.

I 4 § öppnas möjlighet för inspektionen att medge ett bolag att av handlingar pantsätta till säkerhet för försäkringstagarnas fordringar få ut vad som behövs för att tillmötesgå kraven på återköp och livlån. Sedan systemet med pantsättning ersatts med en ordning med förmånsrätt för försäkringstagarna i tillgångar som antecknats i ett särskilt register

(prop. 1989/90:34, bet. NU14, rskr. 93) är regeln i 4 § inte längre tillämplig och det föreligger inte något behov av att ersätta den med någon annan regel.

Enligt 5 § inländska lagen kan inspektionen medge ett livförsäkringsbolag att helt eller delvis uppskjuta utbetalning av livförsäkringars återköpsvärden eller befria det helt eller delvis från skyldigheten att lämna lån på sådana försäkringar.

Försäkringstagarnas rätt till återköp av försäkring och deras rätt att belåna sina försäkringar hos bolaget skall normalt regleras i grunderna (7 kap. 3 § FRL). Grunderna är, som förut nämnts, att betrakta dels som ett komplement till bolagsordningen, dels som en reglering i vissa hänseenden av rättsförhållandet mellan försäkringsbolaget och försäkringstagarna. Som redovisats inledningsvis kommer emellertid sådana grunder som är av villkorskaraktär inte att tillåtas i framtiden, utan villkor av detta slag skall i stället framgå direkt av försäkringsavtalet (se avsnitt 6.1).

Till detta kommer naturligtvis att försäkringsbolagens likviditet kan utsättas för stora påfrestningar om försäkringstagarna i ökad utsträckning kräver sin rätt till återköp och livlån.

Möjligheten och skyldigheten för ett livförsäkringsbolag att under krigsförhållanden tillmötesgå krav på återköp och livlån måste bedömas mot bakgrund av intresset att livförsäkringsbolagen så långt som det är möjligt skall kunna sköta den egentliga försäkringsverksamheten med utbetalningar av försäkringsersättningar enligt träffade försäkringsavtal. Om svårigheter uppstår för livförsäkringsbolagen — på grund av likviditetsskäl eller av annan anledning — att uppfylla kraven bör det finnas möjligheter att prioritera den egentliga försäkringsverksamheten.

I och för sig skulle en lösning kunna vara att försäkringsbolagen i försäkringsvillkoren tar in ett förbehåll om att återköp och livlån under vissa angivna förutsättningar inte medges. När det gäller för krigssituationer speciella förhållanden kan det emellertid vara svårt att i avtalsvillkoren tillräckligt klart precisera de förutsättningar som skall gälla för en vägran att bevilja återköp respektive livlån. Mot denna bakgrund finns det skäl att också i den nya lagen ta in bestämmelser i frågan.

Regeringen bör därför ges möjlighet att genom såväl generella föreskrifter som dispenser i enskilda fall befria försäkringsbolagen från ifrågavarande krav. Regeringen bör vidare ges möjlighet att delegera dispensrätten åt Finansinspektionen.

6.6 Trafikskadelagen

Regeringens förslag: Fullmactsregeln som ger regeringen rätt att förordna om avvikelse från 16 § trafikskadelagen behålls. I bestämmelsen regleras ansvarsförhållandet för skador orsakade av oförsäkrade eller okända fordon.

En fullmactsregel införs som ger regeringen rätt att meddela föreskrifter om avvikelser från ersättningsrätten enligt trafikskadelagen.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att fullmakten i 13 § inländska lagen tas bort och att riksdagen på lämpligt sätt ger uttryck för den principiella ståndpunkten att försäkringsbolagen skall kunna få viss kompensation från staten för sådan ersättning som utbetalats för skador som orsakats av okända fordon.

Remissinstanserna: *Försäkringsförbundet* anser att det finns skäl att ge regeringen fullmakt att i en allvarlig krissituation föreskriva om inskränkningar i trafikförsäkringsansvaret och begränsningar i trafikskadeersättningen. Enligt förbundet kan det inte vara angeläget att under angivna förhållanden vidmakthålla ersättningsansvaret för smärre saksador såsom parkeringsskador och skador på kommunala trafikanläggningar. Det bör därför finnas en möjlighet för regeringen att förordna om bl.a. förhöjda självrisker. Förbundet anser vidare att trafikförsäkringsansvaret för utlandsregistrerade motorfordon bör överföras från Trafikförsäkringsföreningen till staten i en krigssituation. Enligt förbundet kan det förväntas att Sveriges avtal om s.k. gröna kort suspenderas i en krigssituation. Trafikförsäkringsansvaret för utlandsregistrerade motorfordon kommer därmed att bygga uteslutande på särskilt tecknade gränsförsäkringar. Det synes enligt förbundet naturligt att staten handhar en sådan försäkring.

Skälen för regeringens förslag: För person- och sakskada som uppkommer i följd av trafik med motorfordon här i riket utgår i de flesta fall trafikskadeersättning ur en trafikförsäkring. Detta följer av 8, 10 och 11 §§ trafikskadelagen (1975:1410). Trafikskadelagen har ersatt lagen (1929:77) om trafikförsäkring å motorfordon (trafikförsäkringslagen).

Trafikförsäkring är i princip obligatorisk för alla registrerade motorfordon som inte är avställda. Undantag gäller emellertid för statliga fordon och fordon som nyttjas av staten med stöd av förfogandelagstiftning. För dessa fordon gäller i stället att staten svarar för den ersättning som skulle ha utgått om försäkring hade funnits.

Enligt 16 § andra och tredje stycket trafikskadelagen (motsvarar 21 § trafikförsäkringslagen) svarar trafikförsäkringsbolagen solidariskt för skador som inträffar i följd av trafik med försäkringspliktiga men oförsäkrade fordon och med okända fordon. Detta sker genom Trafikförsäkringsföreningen, som är en sammanslutning av bolag som meddelar trafikförsäkring. I syfte att anpassa trafikskadelagen till EG:s regelverk har en självrisk på fem procent av basbeloppet införts när det gäller saksador.

Enligt 13 § inländska lagen kan avsteg göras från 21 § trafikförsäkringslagen. I förarbetena till bestämmelsen anfördes, att det kan antas att en stor del av fordonsparken under krigsförhållanden utgörs av icke försäkringspliktiga fordon eftersom många fordon under sådana förhållanden tillhör staten eller nyttjas av denna med stöd av förfogandelagstiftningen. Dessa fordons andel av samtliga skadefall måste därför antas vara inte helt obetydlig. Mot denna bakgrund ansåg man det vara skäligt att medge försäkringsbolagen lättnad i ansvaret för skadefall orsakade av okända fordon (prop. 1959:52 s. 42).

Antalet motorfordon är i dag avsevärt större än under slutet av 1950-talet, då den gällande beredskapsbestämmelsen tillkom. Det är mot denna bakgrund inte rimligt att anta att staten vid krig eller krigsfara genom förfogandelagstiftning eller på annat sätt kommer att ta i anspråk mer än en mindre del av dagens fordonspark. Huruvida de fordon som faktiskt kommer att brukas under en krigssituation till större eller mindre del kommer att utgöras av sådana som tillhör staten är emellertid en fråga som inte kan besvaras på förhand. Andelen privata fordon blir naturligtvis beroende av bl.a. tillgången på drivmedel.

Om det under ett krigstillstånd skulle visa sig att antalet trafikförsäkringspliktiga motorfordon sjunker drastiskt — på grund av att fordonen blir föremål för förfoganden eller att ägarna ställer av dessa — är det emellertid rimligt att inte ett odelat ansvar läggs på försäkringsbolagen för skador orsakade av försäkringspliktiga oförsäkrade fordon och fordon vars identitet inte kan fastställas. Hur ansvaret mellan staten och försäkringsbolagen bör fördelas får emellertid den framtida situationen utvisa.

En fullmaktsbestämmelse bör därför finnas som ger regeringen möjlighet att meddela föreskrifter som avviker från den i fredstid gällande regeln om solidarisk ansvarighet för trafikförsäkringsbolagen när det gäller trafikskadeersättning.

Som *Försäkringsförbundet* har anfört kan det finnas skäl att under krig och krigsfara begränsa ersättningsrätten i trafikförsäkringen för jämförelsevis ringa saksador. Ett sätt att uppnå detta är att höja självriskerna för denna typ av skador. I det föregående har regeringen föreslagit att fullmaktsregeln behålls som ger regeringen möjlighet att förordna om självrisk i sakförsäkring utan hinder av vad försäkringsavtalen innehåller. En motsvarande möjlighet bör ges regeringen när det gäller ersättning för sakskada enligt trafikskadelagen.

Rätten till ersättning enligt trafikförsäkringen bör även i andra avseenden så långt det är möjligt stå i överensstämmelse med vad som gäller på försäkringsområdet i övrigt under krig och krigsfara. Om under ett krig försäkring av exempelvis cyklar och golfutrustning upphört kan det synas rimligt att sådan egendom inte heller ersätts genom trafikförsäkringen. Även när det gäller personskador bör man i en krigssituation eftersträva att ersättningsrätten enligt trafikförsäkringen är så likvärdig andra personförsäkringar som möjligt.

Mot den nu nämnda bakgrunden bör i den nya beredskapslagen införas en fullmaktsregel som gör det möjligt för regeringen att meddela föreskrifter om avvikelser från ersättningsrätten enligt trafikskadelagen. Det är självfallet att varje avsteg från fredstida regler måste föregås av en noggrann prövning så att inte rimliga anspråk på ett effektivt försäkringsskydd eftersätts.

Den av *Försäkringsförbundet* aktualiserade frågan om staten i en allvarlig krissituation bör överta trafikförsäkringsansvaret för utlandsregistrerade motorfordon bör inte lämpligen avgöras på förhand. Skulle det i en krissituation bli aktuellt att införa särskilda gränsförsäkringar för trafikförsäkring löses frågor om ansvarsfördelning och administration bäst utifrån de förutsättningar som då råder.

Regeringens förslag: En försäkringsgivare kan förbjudas att fortsätta sin försäkringsverksamhet här i landet om det på grund av rådande krigsförhållanden kan antas att han inte kommer att infria sina försäkringsåtaganden.

Beslut om återkallelse av en koncession fattas som huvudregel av Finansinspektionen och överklagas direkt till kammarrätten.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dessutom att det införs en särskild bestämmelse som anger att reglerna i rörelselagarna om Finansinspektionens tillsyn och möjlighet att vidta sanktioner även omfattar den föreslagna beredskapslagen och med stöd av denna utfärdade föreskrifter och beslut.

Remissinstanserna: Endast *Finansinspektionen* har yttrat sig särskilt i denna fråga. Inspektionen välkomnar förslaget att införa en särskild bestämmelse som tydliggör att inspektionen också under kris och krig har kvar de sanktionsmöjligheter som följer av försäkringsrörelselagarna.

Skälen för regeringen förslag: De allmänna bestämmelserna om Finansinspektionens tillsyn över svenska försäkringsbolag är samlade i 19 kap. FRL. Enligt den gällande övergripande tillsynsbestämmelsen skall Finansinspektionen verka för en sund utveckling av försäkringsväsendet (1 §). Bestämmelsen, som är relativt allmänt hållen, har fått sin närmare innebörd genom praxis och olika förarbetsuttalanden. En utförlig redogörelse för Finansinspektionens nuvarande tillsynsuppgifter och hur kontrollen av försäkringsverksamheten bedrivs ges i promemorian *Reformerade försäkringsrörelse regler* (Ds 1998:45 s. 273 f.). Om Finansinspektionen vid sin tillsyn finner anledning att anmärka mot en försäkringsgivare kan inspektionen vidta åtgärder mot bolaget med stöd av bestämmelsen i 19 kap. 11 § FRL. Den lindrigaste formella formen av åtgärd består i att inspektionen skriftligen meddelar bolaget sina erinringar. Är en avvikelse av mera allvarlig karaktär skall inspektionen förelägga bolaget eller styrelsen att vidta rättelse. Inspektionen får i vissa fall även begränsa bolagets förfoganderätt eller förbjuda bolaget att förfoga över sina tillgångar i Sverige. I sista hand kan det bli frågan om att förverka försäkringsbolagets tillstånd att driva försäkringsverksamhet. Om en koncession förverkas skall bolagets verksamhet enligt bestämmelser i 14 kap. FRL avvecklas genom ett likvidationsförfarande. En särskild administration skall då inträda för att ta till vara livförsäkringstagarnas rätt.

Finansinspektionen har även huvudansvaret för tillsynen över utländska försäkringsgivare från tredje land (6 kap. 1 § LUFV). Tillsynen över försäkringsgivare från tredje land skall utövas på motsvarande sätt som gäller beträffande svenska försäkringsgivare, dock med de avvikelser som följer av att tillsynen endast gäller den del av en utländsk försäkringsgivares verksamhet som är förlagd till Sverige och endast avser direktförsäkringsrörelse. Om koncessionen för en

försäkringsgivare från tredje land att meddela livförsäkring i Sverige förklaras förverkad skall en särskild administration träda in för att ta tillvara livförsäkringstagarnas rätt. Förvaltningen av administrationsboet sköts av Finansinspektionen.

För EES-försäkringsgivare gäller däremot att tillsynsmyndigheten i försäkringsgivarens hemland har huvudansvaret för den finansiella tillsynen över försäkringsgivarens verksamhet i Sverige. Den finansiella tillsynen omfattar kontroll av försäkringsgivarens solvens, försäkringstekniska avsättningar och skuldteckning. I övrigt har Finansinspektionen ansvar för tillsynen över verksamheten. En uttrycklig bestämmelse härom har införts i 3 kap. 2 § första stycket LUFV.

En utgångspunkt vid tillkomsten av inländska lagen torde ha varit att tillsynsmyndigheten, utan att detta särskilt angetts, haft att också övervaka att bolagen följer bestämmelser, föreskrifter och beslut som följer av den lagen och att inspektionen därvid vid behov skall tillämpa de sanktionsregler som finns i den allmänna försäkringsrörelselagen. En kompletterande bestämmelse finns i 15 § inländska lagen, som anger att regeringen eller inspektionen får förena ett beslut enligt lagen med de villkor som befinns skäliga. Vidare föreskrivs att överträdelse av villkor i visst fall skall likställas med vad i FRL stadgas för motsvarande överträdelse av bestämmelse i bolagsordningen.

Som tidigare framhållits bör den allmänna utgångspunkten vara att det enskilda försäkringsväsendet så långt möjligt skall fortsätta sin verksamhet även under krig och krigsfara. Vid behov skall åtgärder vidtas för att verksamheten skall kunna koncentreras till de viktigaste försäkringsgrenarna. Det ingår därför i beredskapsplaneringen att Finansinspektionen skall fortsätta att fungera även under nämnda förhållanden. Inspektionen har alltså att tillämpa de bestämmelser om tillsyn och annat som gäller för svenska och utländska försäkringsföretag i enlighet med FRL och LUFV. Om läget skulle bli sådant att beredskapsbestämmelserna sätts i tillämpning har inspektionen självfallet också att tillse att försäkringsgivarna håller sig inom de ramar som följer av beredskapslagarna och med stöd av dessa meddelade föreskrifter och dispensbeslut. Utredningen föreslår att en bestämmelse härom införs i den nya beredskapslagen så att det direkt av lagen kommer att framgå att inspektionens tillsyn och sanktionsmöjligheter också omfattar föreskrifter och beslut som tillkommer med stöd av beredskapslagstiftningen.

Enligt lagrådsremissen om ändrade försäkringsrörelse regler kommer dock Finansinspektionens tillsynsuppgifter i framtiden att renodlas och bestämmelsen i 19 kap. 1 § FRL föreslås få en ny lydelse i linje därmed. Inspektionens uppgift blir att utöva tillsyn över att verksamheten i ett försäkringsbolag bedrivs i enlighet med FRL *och andra författningar som reglerar försäkringsbolagets näringsverksamhet*. Motsvarande ändringar i rörelse reglerna för utländska försäkringsgivare kommer att ske i samband med de föreslagna ändringarna i FRL. Den av utredningen föreslagna bestämmelsen blir mot denna bakgrund överflödigt.

De möjligheter till ingripanden mot ett försäkringsföretag som regeringen och inspektionen har enligt de fredstida bestämmelserna förutsätter att brister eller missförhållanden har konstaterats. Under krigsförhållanden som rör Sverige eller vår närmaste omvärld kan det emellertid finnas behov av att kunna ingripa mot ett försäkringsföretag snabbare och på ett tidigare stadium än vad som i normala fall är möjligt. I en konfliktsituation kan t.ex. ett annat lands myndigheter av politiska skäl förbjuda en försäkringsgivare i det landet som driver verksamhet i Sverige att infria åtaganden mot svenska försäkringstagare. Det kan också tänkas att ett här verksamt utländskt försäkringsföretag får sina förbindelser med huvudkontoret i hemlandet brutna på sådant sätt att det framstår som uppenbart att företagets här ingångna försäkringsavtal under lång tid framöver inte kommer att uppfyllas.

Även när det gäller svenska försäkringsbolag kan det bli nödvändigt att företa ett snabbt ingripande, om bolaget på grund av krigsutvecklingen drabbas så att det på goda grunder kan antas att förutsättningar inte längre finns för bolaget att kunna driva verksamheten på ett godtagbart sätt.

Det finns således ett behov av en beredskapsbestämmelse som gör det möjligt att på grund av krig och krigsfara snabbt, och på ett tidigare stadium än som förutsätts enligt de för normala förhållanden avsedda bestämmelserna, kunna förbjuda ett försäkringsföretag att fortsätta med sin verksamhet här i landet.

Regeringen föreslår därför att det i den nya lagen införs en regel, motsvarande den som nu finns i den utländska lagen, tillämplig på såväl utländska som svenska försäkringsbolag, som på grund av krigsförhållandena kan antas för en längre tid inte kunna infria sina försäkringsutfästelser här i landet.

Ett ingripande kommer att innebära att en meddelad koncession återkallas eller, såvitt avser en EES-försäkringsgivare, att företaget förbjuds att fortsättningsvis marknadsföra sina försäkringar i Sverige och att ingå nya försäkringsavtal avseende risker som är belägna här. I övrigt bör i princip de fredstida bestämmelserna om avveckling följas. Detta gäller för svenska försäkringsbolag och försäkringsbolag från tredje land. Genom den föreslagna allmänna möjligheten till avsteg från rörelsebestämmelserna kan inspektionen anpassa avvecklingsåtgärderna för dessa bolag efter de särskilda omständigheter som råder på grund av krigsförhållandena. I likhet med vad som är fallet vid avveckling av ett bolag under fredstid bör inspektionen medverka till att finna lösningar som så långt det är möjligt tillvaratar försäkringstagarnas intressen. Det är dock uppenbart att möjligheten till överlåtelse av utländska försäkringsgivares försäkringsbestånd beror på om bolaget har tillräckliga tillgångar i Sverige.

I fråga om EES-bolag finns inte några svenska avvecklingsregler och inte heller några krav på att vissa tillgångar skall vara lokaliserade här. Det får förutsättas att Finansinspektionen efter ett beslut att förbjuda fortsatt verksamhet här, om tillsynsmyndigheten i försäkringsgivarens hemland inte vidtar några åtgärder med anledning av beslutet, använder de medel som står till buds för att hindra bolaget att fortsätta sin verk-

samhet och i övrigt bevakar försäkringstagarnas intressen så långt detta låter sig göras.

När det gäller beslutsordningen föreslår utredningen att avgöranden i ärenden om återkallelse av koncession bör vara förbehållna regeringen medan förbud att här i landet fortsätta med försäkringsverksamhet skall kunna meddelas av Finansinspektionen.

Enligt ett av regeringen nyligen framlagt förslag till ny beslutsordning på bank- och försäkringsområdet (prop. 1997/98:186) kommer rätten att besluta i koncessionsärenden och andra förvaltningsärenden på försäkringsområdet att föras över från regeringen till Finansinspektionen. Under fredstida förhållanden kommer således frågor om återkallelse och förverkande av koncession som huvudregel att prövas av inspektionen. Endast sådana fall som är av principiell betydelse eller av särskild vikt skall efter en anmälan av inspektionen prövas av regeringen.

Även under tid då beredskapslagstiftningen är i kraft bör huvudregeln vara att Finansinspektionen beslutar om förverkande och återkallelse. Det kan emellertid hållas för troligt att inspektionen i något större utsträckning kommer att hänskjuta frågor av aktuellt slag till regeringen.

I likhet med vad som föreslås gälla i fredstid bör inspektionens beslut om återkallelse överklagas direkt till kammarrätt.

7.1 Inledning

Krigsrisker är normalt undantagna från skydd i vanliga skadeförsäkringar. På vissa områden har det emellertid ansetts nödvändigt att ett sådant skydd erbjuds. I fråga om transportmedel, varor och andra intressen som är hänförliga till transporter på sjön och i luften, meddelar således försäkringsbolagen krigsförsäkring. Krigsförsäkringen utgörs av en separat försäkring i förhållande till civilförsäkringen. I praktiken, främst på varuförsäkringssidan, behandlas dock ofta civil- och krigsförsäkringen som en försäkring. Premien för krigsrisk brukar sålunda i vissa fall ingå i premien för civilrisken som en icke särskiljbar del.

Försäkringsbolagen är emellertid inte villiga att meddela krigsförsäkring under mera omfattande krigsförhållanden i världen, t.ex. under ett storkrig i Europa eller om Sverige kommer i krig. Bolagens krigsförsäkringsverksamhet tar således främst sikte på att bereda skydd för den latent risk för geografiskt begränsade krig eller krigskonflikter som råder i världen och att täcka de risker för krigsskador som kan orsakas av t.ex. kvarvarande minor från det andra världskriget eller andra krigshändelser. I betänkandet (SOU 1994:130, s. 123 f.) lämnas en utförlig redovisning av vilka olika krigsförsäkringar som finns på transportområdet och villkoren för dessa.

Att ett försäkringsskydd erbjuds är i princip en förutsättning för att transportväsendet skall fungera. För att transporter som är betydelsefulla från totalförsvarssynpunkt skall finnas att tillgå under krig och krigsfara har det därför ansetts nödvändigt att staten kan träda in som försäkringsgivare. Bestämmelserna härom finns i lagen (1960:22) om statlig krigsförsäkring, den s.k. krigsförsäkringslagen.

Krigsförsäkringslagen

Krigsförsäkringslagen är en fullmaktslag med samma konstruktion som flera andra beredskapslagar. Lagens bestämmelser träder i tillämpning först under vissa angivna förutsättningar. När lagen tillämpas kan staten träda in som försäkringsgivare i de hänseenden som anges i lagen. FRL är inte tillämplig på den försäkringsverksamhet som staten bedriver med stöd av krigsförsäkringslagen (1 kap. 2 § första stycket FRL).

Förutsättningarna för lagens tillämpning anges i 1 §. Är Sverige i krig, skall bestämmelserna tillämpas. Är Sverige i krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen föreskriva att bestämmelserna skall tillämpas. En sådan föreskrift skall inom viss tid underställas riksdagen för prövning.

I 2 § första stycket ges bestämmelser om statens rätt att meddela *direkt försäkring*. Staten får sålunda meddela transport- och motorfordonsförsäkring mot krigsrisk samt mot risk att egendom läggs under

embargo eller uppbringas eller genom annan dylik åtgärd anhålles av främmande stat eller av den som där tagit eller försöker ta makten (frustrationsrisk). Mot samma risker får försäkring meddelas även av egendom som lagrats i utlandet för införsel till riket eller i anslutning till utförsel från riket.

Enligt paragrafens tredje stycke skall FAL inte äga tillämpning på nu angivna försäkringsformer.

Transportförsäkring definieras inte i krigsförsäkringslagen. Begreppet tolkas enligt den gängse uppfattning som råder inom försäkringsbranschen. FAL och dess tillämpning har i detta sammanhang stor betydelse. Med transportförsäkring avses sålunda sjöförsäkring (försäkring av fartyg, även under byggnad, och varor som transporteras med fartyg) och annan transportförsäkring. Begreppet annan transportförsäkring omfattar land- och lufttransportförsäkring (avser försäkring av varor) samt luftfartförsäkring. Den sistnämnda försäkringen innefattar flygkasko-, flygansvars- (gäller mot tredje man) och luftbefordringsförsäkring (avser transportörens ansvar mot passagerare och för resgods). Motorfordonsförsäkring räknas enligt praxis vid tillämpning av FAL inte som en form av transportförsäkring.

Enligt 2 § andra stycket har staten rätt att meddela *återförsäkring* åt svenskt försäkringsbolag eller sammanslutning av sådana bolag. Återförsäkringen får avse dels sådan försäkring mot krigsrisk och jämförlig risk som nyss har nämnts, dels försäkring av civilrisker inom såväl transportförsäkring som allmän egendoms-, inkomst- och ansvarighetsförsäkring samt av trafikförsäkring.

Enligt 3 § får Riksförsäkringsverket och bolag som avses i 1 § lagen om yrkesskadeförsäkring, för olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabbar på fartyg eller annat transportmedel tjänstgörande person, meddela försäkring till högre ersättningsbelopp samt med ersättningar av annan art än eljest. Vidare får sådant bolag med delägare i bolaget sluta avtal om försäkring för olycksfall som här avses, att gälla för annan tid eller träda i kraft vid annan tidpunkt än som stadgas i 43 § lagen om yrkesskadeförsäkring. Bestämmelsen är föråldrad såtillvida som nämnda lag har ersatts av lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring och de i paragrafen avsedda sociala olycksfallsbolagen avvecklades i början på 1970-talet. Staten får enligt 4 § meddela återförsäkring av försäkring som nu nämnts.

Enligt 5 § får regeringen meddela närmare föreskrifter rörande tillämpningen av lagen.

Krigsförsäkringsnämnden

I förordningen (1988:1565) med instruktion för statens krigsförsäkringsnämnd har regeringen meddelat närmare föreskrifter för krigsförsäkringslagens tillämpning.

Enligt 1 § har Statens krigsförsäkringsnämnd till uppgift att pröva ärenden om sådan försäkring som avses i 2 och 4 §§ krigsförsäkrings-

lagen. Nämnden skall också förbereda de åtgärder som från statens sida behövs för att krigsförsäkring skall kunna meddelas.

Av 2 § framgår att nämnden endast får bevilja försäkring som avses i 2 § krigsförsäkringslagen när det är av väsentlig betydelse för folkförsörjningen eller för att vidmakthålla handel eller annan näring.

Nämnden får enligt 3 § ta återförsäkring av sådana försäkringar som den har meddelat.

I förordningen ges också bestämmelser om bl.a. nämndens sammansättning och om ärendenas handläggning.

I beredskapssyfte har Krigsförsäkringsnämnden fastställt krigsförsäkringsvillkor för olika transportsituationer, träffat s.k. krigsutbrottsavtal och därtill hörande särskilda avtal med beredskapsorganens medlemsbolag och slutit agentavtal med försäkringsbolag angående krigsförsäkring av varor samt utfärdat närmare bestämmelser om den verksamheten i särskild instruktion. Även andra överenskommelser har träffats som rör krigsförsäkringsverksamheten såsom t.ex. avtal om bärgning med bärgningsföretag.

Med beredskapsorganens medlemsbolag har nämnden också träffat s.k. beredskapsavtal, vilka reglerar ett övertagande av återförsäkring av civila risker i fall då bolagens normala återförsäkringsförbindelser med utlandet blir avbrutna.

Försäkringsbranschens beredskapsorgan

Den statliga försäkringsverksamheten förutsätter en samverkan mellan Krigsförsäkringsnämnden och de enskilda försäkringsbolagen. För detta ändamål har de svenska försäkringsbolagen upprättat beredskapsorgan, varvid här kan nämnas Svenska Transportförsäkringspoolen, Återförsäkringskonsortium av år 1965 (en sammanslutning av ett trettiotal svenska försäkringsbolag verksamma inom företags- och fastighetsförsäkring samt hem- och villaförsäkring) och Återförsäkringskonsortium av år 1976 (konsortiet omfattar de bolag som är medlemmar i Svenska flygförsäkringspoolen och därutöver Skandia).

Enligt konsortieavtalen skall konsortierna vid krigsförhållanden dels kunna överta försäkringsaffärer från de utländska bolag som enligt beviljad koncession driver verksamhet i Sverige, dels i återförsäkring kunna överta svensk återförsäkringsaffär som svenska bolag önskar överflytta från sådana utländska reassuradörer som befaras icke i tid kunna infria sina förbindelser till de svenska bolagen ävensom svenska bolags svenska affärer.

Enligt ett mellan Krigsförsäkringsnämnden och konsortiet träffat beredskapsavtal återförsäkras viss del av riskerna hos nämnden.

Krigsutbrottsavtal

Försäkringsbolagens krigsförsäkringar är så utformade att de upphör omedelbart eller efter kort tid om Sverige kommer i krig eller om ett storkrig eller annat krig som berör den närmaste omvärlden utbryter.

För att trygga ett kontinuerligt krigsskydd för pågående transporter har Krigsförsäkringsnämnden, efter bemyndigande av riksdagen och med godkännande av regeringen, träffat s.k. krigsutbrottsavtal med svenska försäkringsbolag innebärande att staten övertar krigsriskansvaret i de försäkringar som tecknats hos bolagen på de villkor om premier och annat som angetts av Krigsförsäkringsnämnden. Krigsutbrottsavtal har sålunda träffats med de bolag som ingår i transportförsäkringsbolagens beredskapsorgan såvitt avser fartyg och varor, med lokala försäkringsbolag såvitt avser fiskefartyg och med försäkringsbolag som meddelar flygförsäkring såvitt avser flygplan.

Krigsutbrottsavtalen innehåller endast grundläggande bestämmelser. Detaljfrågor regleras i särskilda avtal. Dessa avtal behöver inte godkännas av regeringen.

Beredskapsavtal om återförsäkring

Som ett led i beredskapsplaneringen har regeringen bemyndigat Krigsförsäkringsnämnden att träffa avtal med Svenska Transportförsäkringspoolen och återförsäkringskonsortierna om återförsäkring av civila försäkringar enligt riktlinjer som godkänts av riksdagen.

Nämnden har sålunda träffat ett återförsäkringsavtal angående civil sjö- och transportförsäkring med Svenska Transportförsäkringspoolens medlemsbolag. Återförsäkringsavtalet är en form av excedentåterförsäkring, vilket innebär att återförsäkraren ansvarar för det försäkringsbelopp som överstiger försäkringsbolagets självbehåll eller maximal. Självbehållet utgörs av det belopp på en risk som bolaget självt står för. Detta beror i sin tur på bolagets ekonomiska situation. Det maximala självbehållet framgår av bolagsordningen. Enligt avtalet återförsäkrar nämnden den del av försäkringsbeloppen som överstiger en av poolen till nämnden anmäld täckningskapacitet, vilken utgörs av summan av medlemsbolagens självbehåll och poolens svenska återförsäkringsgivares åtaganden. Poolen skall alltså, om det är möjligt, först vända sig till svenska försäkringsbolag som inte är medlemmar i poolen och teckna återförsäkring. Om något eller några av poolens medlemsbolag eller någon av de svenska återförsäkringsgivarna skulle bli ur stånd att fullgöra sina förpliktelser nedsätts den angivna täckningskapaciteten med belopp som motsvarar ifrågavarande bolags andel. Detta får till följd att Krigsförsäkringsnämndens ansvar börjar vid ett lägre belopp.

Mellan Krigsförsäkringsnämnden och Återförsäkringskonsortium av år 1965 (ÅK 65) har träffats ett återförsäkringsavtal avseende företags- och fastighetsförsäkring samt hem- och villaförsäkring. Avtalet är av en annan typ än det nyss nämnda. Det är här fråga om en s.k. Stop Loss-återförsäkring. I stället för att koppla återförsäkringen till storleken på försäkringsbeloppen börjar nämndens ansvar enligt detta avtal först när summan av alla skador under en viss period överstiger ett visst belopp.

Mellan Krigsförsäkringsnämnden, å ena sidan, och Svenska Flygförsäkringspoolens svenska medlemsbolag och Skandia, å andra sidan,

har träffats ett återförsäkringsavtal beträffande civil svensk luftfartsförsäkring. Nämndens motparter utgör medlemmarna av Återförsäkringskonsortium av år 1976 (ÅK 76). Samma återförsäkringsteknik har använts som i avtalet mellan nämnden och Svenska Transportförsäkringspoolen, alltså excedentåterförsäkring.

Det är svårt att bedöma vilken omfattning biltrafiken kan tänkas komma att ha under krig och krigsfara och därmed också försäkringsbehovet på detta område. Det har därför inte ansetts realistiskt att redan under fredstid bygga upp ett system för återförsäkring av trafikförsäkring. Möjligheten för Krigsförsäkringsnämnden att återförsäkra sådana risker har dock ansetts som en viktig del av beredskapen på försäkringsområdet.

7.2 Försäkring mot krigsrisk m.m.

Regeringens förslag: Det nuvarande systemet med en Krigsförsäkringsnämnd som vid krig och krigsfara kan verka som försäkringsgivare behålls. Nämnden skall kunna meddela försäkring mot krigsrisk och därmed likartade risker på transportområdet om det är av väsentlig betydelse för försvarsansträngningarna, folkförsörjningen eller näringslivet.

Krigsförsäkringsverksamheten skall även fortsättningsvis vara undantagen från regleringen i försäkringsavtalslagen.

Även systemet med krigsutbrottsavtal behålls. Krigsförsäkringsnämnden ges i lagen ett generellt bemyndigande att ingå sådana avtal. Innebär ett avtal annat än en mindre avvikelse från gällande ordning skall detta underställas regeringen för godkännande.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att statens försäkringsverksamhet begränsas genom begreppen transportförsäkring och motorfordonsförsäkring, som ges en för lagen särskild betydelse.

Utredningen framhåller i olika sammanhang att Krigsförsäkringsnämndens försäkringsvillkor och gällande krigsutbrottsavtal behöver ses över. På ett flertal punkter lämnar utredningen också konkreta förslag till hur dessa bör utformas.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har i huvudsak tillstyrkt förslagen eller inte haft något att erinra mot dessa. Några remissinstanser har dock framfört kritik mot förslaget till definition av begreppen transport- och motorfordonsförsäkring. *Sveriges Speditörsförbund* anför att begreppet "landfordon" inte finns i nu gällande vägtrafik- och fordonslagstiftning. I den lagstiftningen skiljer man bl.a. på fordon, motorfordon, lastbil, släpfordon och påhängsvagn. Dessa vedertagna begrepp bör enligt förbundet användas i den föreslagna lagen. *Finansinspektionen* anför att begreppet motorfordonsförsäkring har en annan betydelse än den föreslagna i inspektionens föreskrifter. Begreppet används där som ett samlingsbegrepp för en grupp av

försäkringsklasser, varav landfordon är en. Enligt inspektionen vore det bättre om i lagen används begreppet landfordonsförsäkring i enlighet med den betydelse "landfordon" har i 2 kap. 3 a § FRL och i inspektionens föreskrifter. *Kammarkollegiet* anser att definitionen av transport- och motorfordonsförsäkring är otidsenlig och bristfällig. Definitionen bör harmoniera med den på försäkringsmarknaden tillämpade terminologin och inkludera olika typer av lastbärare, inklusive sådana som används i den s.k. kombitrafiken. *Svenska Bankföreningen* och *Posten AB* framhåller att det är viktigt att transportförsäkring kan meddelas för transporter av betalningsmedel och andra värdehandlingar. *SJ* framhåller att statlig krigsförsäkring behövs för inrikes godstransporter och spårbundna fordon.

Svenska Transportförsäkringspoolen efterlyser ett klarläggande beträffande det i krigsutbrottsavtalen använda begreppet "svenska intressen". Enligt poolen behövs ett förtydligande framförallt vad gäller varuförsäkringsområdet, så att försäkringsgivarna i fredstid kan förvissa sig om vad som är skyddat vid ett krigsutbrott.

ÖCB föreslår att krigsförsäkring även skall kunna meddelas om det är av betydelse för försvarsansträngningarna.

Skälen för regeringens förslag:

Allmänna överväganden

I krig och krigsfara är det från totalförsvarssynpunkt av största vikt att utrikeshandeln kan fortsätta att fungera i behövlig utsträckning och att transporter inom riket finns att tillgå. En förutsättning för att så skall kunna ske är att det finns tillräckligt med transportmedel att disponera för svenska intressens räkning. En viktig faktor i det sammanhanget är att alla de som har intressen i transportmedlen och i varulasterna kan få sitt behov av försäkringsskydd tillgodosett. Om Sverige kommer i krig eller om ett stormaktskrig utbryter eller om i övrigt ett krig utbryter i vårt närområde kan man räkna med att försäkringsskyddet i fråga om krigsrisker kommer att upphöra. Detta beror på att återförsäkringsförbindelserna med utlandet sannolikt avbryts och det enskilda försäkringsväsendet inte har resurser att ensamt möta den risk för stora och talrika skador som kan uppstå. Mot denna bakgrund framstår det som naturligt att staten, på motsvarande sätt som skedde under de båda världskrigen, kan tillhandahålla försäkringsskydd mot krigsrisker på transportområdet.

För att en statlig krigsförsäkringsverksamhet vid behov skall kunna fungera tillfredsställande fordras en noggrann fredstida planering. Beredskapen på området måste vara så god att den svarar upp mot mycket högt ställda krav när det gäller möjligheten att snabbt och effektivt få igång en verksamhet. Nu gällande ordning med en Krigsförsäkringsnämnd som i fredstid är verksam med beredskapsplaneringen utgör en god utgångspunkt för att detta mål skall kunna uppnås. Beredskapen hos Krigsförsäkringsnämnden har vid utgången av år 1996 bedömts vara god (se prop. 1996/97:4 s. 263). Det kan emellertid finnas

skäl att ytterligare stärka beredskapen hos nämnden. Frågan behöver dock beredas ytterligare och regeringen avser därför att i ett annat sammanhang återkomma i saken.

Även med en mycket god beredskap kan man dock inte förvänta sig att försäkringsverksamheten skall kunna komma i gång så snabbt att försäkring kan lämnas för pågående transporter. Vid ett inträffat krigstillstånd är det emellertid från totalförvarssynpunkt angeläget att ett kontinuerligt försäkringsskydd så långt möjligt kan garanteras. Systemet med krigsutbrottsavtal fyller därför en betydelsefull funktion och denna konstruktion bör även fortsättningsvis ingå som en viktig del i beredskapsplaneringen. För närvarande pågår ett arbete med en översyn dels av gällande krigsutbrottsavtal och därtill knutna särskilda avtal, dels av Krigsförsäkringsnämndens försäkringsvillkor och gällande beredskapsavtal om återförsäkring. Arbetet bedrivs i samarbete mellan Regeringskansliet och nämnden.

Försäkringsverksamhetens omfattning

I likhet med vad utredningen har funnit anser regeringen att det försäkringsbara området enligt krigsförsäkringslagen i huvudsak är väl avgränsat.

Av remissyttrandena framgår emellertid att det på vissa punkter råder osäkerhet huruvida Krigsförsäkringsnämnden har befogenhet att erbjuda försäkringsskydd eller ej. Några instanser menar att möjligheten att meddela försäkring bör utvidgas.

Syftet med Krigsförsäkringsnämndens direktförsäkringsverksamhet under krig och krigsfara är att kunna erbjuda det försäkringsskydd som behövs för att angelägna transporter skall kunna utföras. Tanken är således att ekonomiskt skydd skall kunna ges mot skador och förluster på transportområdet som inte täcks genom sedvanliga civilförsäkringar.

Transportväsendet utvecklas hela tiden i takt med samhällsutvecklingen i övrigt. Nya transportmedel kommer till användning och från tid till annan sker stora förändringar i infrastrukturen. Eftersom beredskapslagar om möjligt bör utformas på ett sådant sätt att de står emot mindre förändringar i samhället, är det inte lämpligt att nu låsa fast regleringen och ge en särskild betydelse åt de aktuella försäkringstermerna på krigsförsäkringsområdet. Det är inte heller ändamålsenligt att knyta Krigsförsäkringsnämndens befogenhet till olika försäkringsklasser eftersom även dessa kan förmodas ändras efterhand.

Begreppet transportförsäkring i krigsförsäkringslagen tolkas enligt den gängse uppfattning som råder inom försäkringsbranschen. I det sammanhanget har FAL och dess tillämpning haft stor betydelse. Förslaget till ny FAL som för närvarande bereds inom Regeringskansliet innehåller emellertid inte någon särreglering för sjö- och transportförsäkring. Det är därför inte lämpligt att bygga Krigsförsäkringsnämndens befogenhet att meddela försäkring på FAL:s begreppsbyggande. Eftersom nämnden inte har någon kontraheringsplikt — det föreligger inte någon skyldighet för staten att meddela krigsförsäkring

utan en behovsprövning sker i varje särskilt fall — bör i stället det försäkringsbara området endast avgränsas till att avse transportområdet.

De intressen som i första hand bör komma i fråga för krigsförsäkring är naturligtvis själva transportmedlet och det transporterade godset. Om transporten sker med släpfordon, påhängsvagn eller någon annan fordonskombination kommer emellertid att sakna betydelse. Med den föreslagna gränsdragningen kan försäkring meddelas för olika slag av transportbärare om förutsättningarna härför i övrigt är uppfyllda. Men även andra intressen hänförliga till transporter bör kunna försäkras om det bedöms som angeläget.

Skulle det i en krigssituation visa sig föreligga ett behov av statlig försäkring för exempelvis inrikes godstrafik och spårbundna fordon blir det enligt den föreslagna bestämmelsen möjligt för Krigsförsäkringsnämnden att meddela försäkring även för denna typ av transporter. Detsamma gäller för försäkring av betalningsmedel, värdepapper och annan motsvarande egendom som inte faller under begreppet varor i juridisk mening.

Ett spørsmål som varit föremål för diskussion i olika sammanhang är vilka möjligheter det finns att meddela krigsförsäkring för utländska transportmedel. Till denna kategori räknas bl.a. svenska fartyg som är registrerade i utlandet.

Något formellt hinder mot att meddela sådan försäkring föreligger inte och bör inte heller införas. Vid avgörandet om försäkring bör meddelas eller ej är det naturligtvis av betydelse vilket värde från totalförsvarsynpunkt som det transporterade godset har. I de fall krigsförsäkring av godset kan påräknas och försäkring av transportmedlet har betydelse för transportens utförande bör den omständligheten att detta är utländskt inte utgöra något hinder mot att försäkring meddelas.

I krigsförsäkringslagen finns inte angivet några särskilda riktlinjer för hur den statliga krigsförsäkringsverksamheten skall drivas på transportområdet. Som nämnts i det föregående har regeringen emellertid i instruktionen för Krigsförsäkringsnämnden föreskrivit att försäkring får lämnas endast om det är av väsentlig betydelse för folkförsörjningen eller för att vidmakthålla handel eller annan näring. Även i fortsättningen bör gränserna för det statliga försäkringsengagemanget dras upp på ett liknande sätt. Såsom ÖCB har föreslagit bör emellertid statlig krigsförsäkring även kunna meddelas om det är av betydelse för försvarsansträngningarna.

Inom den sålunda angivna ramen bör Krigsförsäkringsnämnden, liksom nu är fallet, ha frihet att avgöra om försäkring skall lämnas utan att vara bunden av några särskilda begränsningar. Nämndens beslut i försäkringsärenden bör i konsekvens därmed — i enlighet med vad som för närvarande gäller enligt föreskrift i nämndens instruktion — inte heller kunna överklagas. Detta är en naturlig följd av att det inte är en fråga om en rättighet att erhålla krigsförsäkring.

En grundförutsättning för att statens krigsförsäkringsverksamhet skall kunna skötas på ett effektivt sätt under krigsförhållanden är att Krigsförsäkringsnämnden får stor frihet att verka inom den angivna

verksamhetsramen. I detta bör som hittills också ligga att den speciella försäkringsverksamhet som det här är fråga om, driven under särskilda och extraordinära förhållanden, kan ske utan bundenhet till FAL:s för normala förhållanden utformade regelsystem i fråga om villkor m.m.

Krigsutbrottsavtalen

Genom krigsutbrottsavtalen har staten åtagit sig att vid en viss tidpunkt överta ansvaret för hela den krigsrisk avseende svenska intressen som av försäkringsbolagen är täckt av vid den tidpunkten löpande direkt tecknade transportförsäkringar. Innebörden av avtalen är alltså att staten övertar hela försäkringsansvaret i de krigsförsäkringar som fortfarande gäller vid det ifrågavarande krigsutbrottet. Krigsförsäkringsnämnden får därigenom tid att pröva om statlig krigsförsäkring skall meddelas beträffande transportmedlet när den löpande försäkringen går ut.

Som inledningsvis nämnts regleras inte gällande krigsutbrottsavtal i krigsförsäkringslagen utan avtalen grundas på särskilda beslut av riksdagen. Regeringen har genom dessa beslut bemyndigats att uppdra åt Krigsförsäkringsnämnden att i enlighet med de av riksdagen antagna riktlinjerna ingå avtalen, som för sin giltighet kräver regeringens godkännande.

Det ter sig emellertid naturligt att Krigsförsäkringsnämnden, som då krigsförsäkringslagen är i kraft har att fastställa villkoren för krigsförsäkringar, även under fredstid, som ett led i beredningsplaneringen, får träffa avtal om övertagande av krigsrisker inom sitt försäkringsområde. En lämplig ordning är att avtalen skall underställas regeringen för godkännande om de innebär annat än mindre avvikelser från gällande ordning. I motsvarande mån bör även ändringar i gällande avtal godkännas av regeringen.

Krigsförsäkringsnämnden bör således i lagen ges ett generellt bemyndigande med nu angivet innehåll.

Krigsrisker avser enligt gällande krigsutbrottsavtal endast "svenska intressen". Av denna begränsning har ansetts följa att avtalet för transportförsäkring enbart gäller svenskflaggade fartyg. Krigsförsäkringsnämnden har i skrivelse till regeringen hemställt att begreppet "svenskt intresse" i vissa fall skall anses omfatta även svenska handelsfartyg i öppna utländska fartygsregister. Frågan har behandlats av utredningen, som anser att problemet hur Sverige under krigstid skall få tillgång till utlandsflaggade fartyg först måste lösas innan det går att närmare ange hur krigsförsäkringsfrågan för dessa fartyg bör lösas.

Förutsättningarna för att trygga tillgången på transportkapacitet har därefter utretts av en särskild utredare, som avlämnat en promemoria, vilken efter remissbehandling nu är föremål för särskild beredning inom Näringsdepartementet (dnr 97/5/2).

Med hänsyn till denna beredning och till att — som tidigare nämnts — krigsutbrottsavtalen är föremål för en översyn bör frågan hur begreppet "svenskt intresse" i avtalen bör tolkas inte avgöras i detta sammanhang.

Det finns dock anledning att framhålla att det inte finns något formellt hinder mot att krigsutbrottsavtal träffas med utländska försäkringsgivare etablerade i Sverige. Det är som tidigare nämnts också möjligt att meddela statlig krigsförsäkring för utländska transportmedel. Som kommer att framgå i det följande föreslår regeringen att det även införs en möjlighet att meddela återförsäkring åt utländska försäkringsgivare.

7.3 Statlig återförsäkring

Regeringens förslag: Krigsförsäkringsnämnden skall även i fortsättningen kunna meddela svenska försäkringsbolag återförsäkring (motta återförsäkring) avseende såväl krigsrisker som civila risker. Till skillnad mot vad som gäller i dag kommer emellertid inte några begränsningar att gälla i fråga om vilka civila risker som får återförsäkras.

En motsvarande möjlighet att meddela återförsäkring införs för Krigsförsäkringsnämnden i förhållande till här i landet etablerade utländska försäkringsgivare.

Krigsförsäkringsnämnden ges i lagen ett generellt bemyndigande att ingå beredskapsavtal om återförsäkring. Innebär ett avtal annat än en mindre avvikelse från gällande ordning skall detta underställas regeringen för godkännande.

Utredningens förslag såvitt gäller statlig återförsäkring överensstämmer med regeringens.

Utredningen har vidare föreslagit att staten, på lämpligt sätt, som ett led i beredskapsplaneringen avger en förklaring att staten är beredd att lämna lån till ÅK 65 för det fall medlemsbolagen har oreglerade stor-skador vid den tidpunkt som konsortiet träder i aktiv verksamhet. Förklaringen skall dock inte innebära någon bindande utfästelse om lån. Krigsförsäkringsnämnden föreslås få i uppdrag att, som ett led i beredskapsplaneringen, precisera de förutsättningar och villkor som bör gälla för statens medverkan vid eventuellt lån till konsortiet.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslagen eller lämnat dessa utan erinran.

Bakgrunden till regeringens förslag: En försäkringsgivare kan fördela sina riskåtaganden på olika sätt. Ett vanligt sätt är att återförsäkring sker hos en annan försäkringsgivare. En skyldighet att teckna återförsäkring gäller om försäkringsbeloppet överstiger ett bolags i bolagsordningen angivna s.k. självbehåll eller skademaximal. Med detta avses det högsta belopp ett bolag får behålla för egen räkning på en risk. Beloppet står i en viss relation till bolagets kapitalstyrka.

Under krig eller krigsfara skall de förut nämnda återförsäkringskon-sortierna kunna ta hand om återförsäkringsaffärer på det sätt som förut-sätts enligt de träffade beredskapsavtalen.

Eftersom svenska försäkringsgivare i stor utsträckning återförsäkras sig på den internationella marknaden kan de ställas inför problem om

förbindelserna med utlandet störs eller avbryts. Detsamma gäller naturligtvis för återförsäkringskonsortierna om försäkringsbolagen som ingår i dessa har utestående fordringar på utländska återförsäkrare med anledning av större skador som ännu inte hunnit regleras.

För att motverka att ett avbrott i återförsäkringsförbindelserna försvårar eller förhindrar fortsatt försäkringsverksamhet kan staten, enligt 2 § andra stycket krigsförsäkringslagen, åt svenskt försäkringsbolag eller sammanslutning av sådana bolag meddela återförsäkring. Sådan försäkring kan meddelas avseende transportförsäkring, motorfordonsförsäkring och lagringsförsäkring mot krigsrisker och därmed jämställda risker, och för transportförsäkring i övrigt, allmän egendoms-, inkomst- och ansvarsförsäkring samt för trafikförsäkring. Staten kan också återförsäkra viss olycksfallsförsäkring. Till detta ämne återkommer regeringen i det följande (se avsnitt 7.5)

Som nämnts inledningsvis har regeringen bemyndigat Krigsförsäkringsnämnden att träffa avtal med Svenska Transportförsäkringspoolen och återförsäkringskonsortierna om återförsäkring av civila försäkringar enligt riktlinjer som godkänts av riksdagen (prop. 1961:172, L²U 70, rskr. 391 och prop. 1966:6, L²U 1, rskr. 64).

Krigsförsäkringsnämnden kan också meddela återförsäkring av krigsförsäkringar. Det finns emellertid inte någon planering för sådan verksamhet och det har inte heller fastställts några villkor avseende sådana avtal eftersom de svenska försäkringsbolagen inte har för avsikt att meddela krigsförsäkringar under allvarligare krigsförhållanden.

Skälen för regeringens förslag: Som tidigare framhållits är det ett viktigt samhällsintresse från såväl ekonomisk som psykologisk synpunkt att försäkringsverksamheten under krig och krigsfara fungerar så långt det är möjligt. Syftet med den statliga återförsäkringsverksamheten inom den civila försäkringssektorn är att staten skall täcka de svenska försäkringsbolagens återförsäkringsbehov inom centrala områden om bolagens ordinarie utländska återförsäkringsförbindelser blir avbrutna under krigsförhållanden.

För att underlätta för försäkringsbolagen att fortsätta sin verksamhet under extraordinära förhållanden har regeringen i det föregående förslaget att det under sådana förhållanden ges möjlighet till avsteg från bestämmelser i lagarna om försäkringsrörelse och försäkringsavtal. En tillämpning av denna beredskapslagstiftning kan t.ex. innebära en möjlighet för ett försäkringsbolag att teckna försäkring utan att behöva återförsäkra sig i samma utsträckning som annars, att bolaget ges anstånd med att betala ut försäkringsersättning eller tillåts att höja självrisker under löpande försäkringstid eller att försäkringar kan upphöra före avtalstidens utgång.

Även om nu nämnda möjligheter ges — i syfte att underlätta för försäkringsbolagen att fortsätta att bedriva sin verksamhet då likviditetssvårigheter uppstått — anser regeringen att ett statligt engagemang när det gäller återförsäkring alltså är nödvändigt för att försäkringsbolagen skall kunna uppfylla sina åtaganden mot försäkringstagarna. När det gäller civila risker torde nämligen de svenska

försäkringsbolagen inte ens i samverkan ha tillräcklig kapacitet att klara ett större bortfall av utländska återförsäkrare.

Enligt krigsförsäkringslagen kan statlig återförsäkring endast meddelas svenska försäkringsbolag och sammanslutningar av sådana bolag. Som regeringen redan tidigare framhållit bör emellertid här i landet etablerade utländska försäkringsföretag i så stor utsträckning som möjligt likställas med svenska försäkringsbolag. En möjlighet för nämnden att meddela återförsäkring för här i landet etablerade utländska försäkringsgivare bör därför införas.

Statlig återförsäkring bör kunna meddelas för försäkringar som är väsentliga för samhället och där återförsäkring är nödvändig för försäkringsbolagens likviditet och soliditet. Det nu för återförsäkring försäkringsbara området är med denna utgångspunkt i huvudsak väl avvägt. Detta område omfattar emellertid inte civil motorfordonsförsäkring. Frågan om staten skall kunna återförsäkra även denna försäkringsklass har varit föremål för bedömning i samband med att möjligheten för staten att meddela motorfordonsförsäkring mot krigsrisk infördes. Det ansågs vid den tidpunkten inte föreligga något behov av en möjlighet till statlig återförsäkring på ifrågavarande område (se prop. 1961:172 s. 20).

Även om behovet av återförsäkring inte är lika stort när det gäller motorfordonsförsäkring som beträffande transport-, företags- och fastighetsförsäkring kan det inte sägas vara obetydligt. Av beredskaps-skäl är det därför motiverat att göra det möjligt för staten att vid behov meddela återförsäkring även beträffande motorfordonsförsäkring.

Det går inte nu att se att det skulle föreligga något ytterligare behov av möjlighet till återförsäkring. Som framhållits i det föregående bör en beredskapsbestämmelse emellertid utformas så att den medger ett visst utrymme för samhällsutveckling utan att bestämmelsen skall behöva ändras. Bestämmelsen bör därför ges ett sådant innehåll att återförsäkring kan ske i mån av att ett behov uppkommer. Det får således anses mindre lämpligt att i lagen uppställa någon begränsning till vissa bestämda försäkringsslag.

Som nämnts inledningsvis innebär beredskapsplaneringen på det civila återförsäkringsområdet att Krigsförsäkringsnämnden har träffat återförsäkringsavtal med sammanslutningar av försäkringsbolag angående försäkringar som faller inom respektive organs verksamhetsområde.

Regeringen har i det föregående föreslagit att Krigsförsäkringsnämnden i lag ges ett generellt bemyndigande att ingå krigsutbrottsavtal (se avsnitt 7.2). Av samma skäl som anfördes i det sammanhanget anser regeringen att ett motsvarande bemyndigande bör ges Krigsförsäkringsnämnden när det gäller att ingå beredskapsavtal om återförsäkring. Även när det gäller beredskapsavtal om återförsäkring bör gälla att regeringens godkännande skall inhämtas om ett avtal innebär annat än en mindre avvikelse från gällande ordning.

Det bör i detta sammanhang även framhållas att det åligger — och även i framtiden bör åligga — Krigsförsäkringsnämnden att följa försäkringsmarknadens utveckling och att hos regeringen göra de

framställningar som påkallas av förhållandena och som har samband med verksamheten.

När det gäller försäkring mot *krigsrisker* är systemet i dag i praktiken inte uppbyggt med staten som återförsäkringsgivare. Återförsäkringsmöjligheten bör dock behållas eftersom det inte kan uteslutas att ett sådant behov kan uppkomma i framtiden.

Som utredningen har konstaterat kan det uppstå problem för ett återförsäkringskonsortium om medlemsbolagen har oreglerade storskador vid den tidpunkt konsortiet skall inleda sin verksamhet. I första hand måste det dock ankomma på bolagen att lösa skaderegleringen på egen hand eller gemensamt genom att ta i anspråk egna tillgängliga medel och genom upplåning på den inhemska marknaden. Först om det skulle visa sig vara omöjligt för bolagen att ordna finansieringen på något annat sätt bör det alltså bli aktuellt att överväga olika former av statlig medverkan. Att redan på förhand dra upp riktlinjerna härför och i dagsläget utreda och precisera de förutsättningar och villkor som bör gälla är närmast ogörligt och knappast ändamålsenligt eftersom antalet olika situationer som planeringen med nödvändighet skulle behöva omfatta är alltför stort. Mot denna bakgrund är det inte motiverat att staten avger en avsiktsförklaring med det innehåll som utredningen föreslår.

I vad mån lån från staten skall lämnas konsortierna får således bli beroende av omständigheterna i den föreliggande situationen. Naturligtvis är utgångspunkten fortfarande att återförsäkringskonsortierna skall kunna träda i funktion när situationen så kräver enligt de intentioner som ligger i beredningsplaneringen.

7.4 Återförsäkring av statens försäkringsansvar

Regeringens förslag: Krigsförsäkringsnämnden får även i fortsättningen återförsäkra sig (avge återförsäkring) för sådana försäkringar som den meddelar. En bestämmelse om detta tas in i lagen.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dessa utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 3 § instruktionen för Krigsförsäkringsnämnden får nämnden återförsäkra sådana försäkringar som den meddelar. I praktiken är det fråga om en möjlighet att ta återförsäkring i utlandet eftersom svenska försäkringsbolag inte driver krigsförsäkringsverksamhet under tid som nämnden är aktivt verksam som försäkringsgivare.

Man kan naturligtvis ifrågasätta om det är lämpligt att under krigsförhållanden återförsäkra risker i utlandet. Krigsförhållandena kan ju leda till att kontakterna mellan återförsäkringsparterna avbryts. Utgången av kriget kan också få betydelse för i vad mån ersättning för skador kommer att ges medan premierna för återförsäkringen likväl alltid måste betalas.

Under andra världskriget lyckades staten emellertid att ta återförsäkring i utlandet i viss begränsad omfattning och även om det på förhand inte går att uttala sig om utsikterna att erhålla återförsäkring under krigsförhållanden, bör möjligheten till detta ändå behållas. I den mån det är praktiskt möjligt att återförsäkra och dessutom realistiskt att räkna med att återförsäkringen kan fullföljas bör återförsäkring således kunna ske. Befogenheten att återförsäkra bör dock framgå av lagen och inte som nu, i instruktionen för Krigsförsäkringsnämnden.

Man skulle naturligtvis kunna diskuteras om nämnden bör vara skyldig att avge återförsäkring om så är möjligt. Det måste emellertid förutsättas att nämnden, utan att en uttrycklig bestämmelse om detta ges, tillvaratar statens ekonomiska intressen genom att företa riskutjämnning om så är möjligt och realistiskt. Regeringen föreslår därför inte någon ändring på denna punkt. Av naturliga skäl är det inte lämpligt att redan i fredstid träffa återförsäkringsavtal med en utländsk motpart.

7.5 Krigsolycksfallsförsäkring

Regeringens förslag: Bemyndigandet för Riksförsäkringsverket att meddela krigsolycksfallsförsäkring upphävs.

Utredningens föreslår att Riksförsäkringsverket alltjämt bör ha rätt att meddela krigsolycksfallsförsäkring för personal på transportmedel som kan ge ersättning med högre belopp och med ersättning av annat slag än som annars gäller. Möjligheten att återförsäkra sådana försäkringar hos staten bör enligt utredningen dock avskaffas.

Utredningen behandlar däremot inte frågan hur försäkringen är tänkt att administreras och finansieras. Det lämnas således öppet huruvida försäkringen skall ingå som en del i socialförsäkringen, och finansieras över statsbudgeten, eller om den skall utgöra en premiebaserad högriskförsäkring.

Remissinstanserna: *Riksförsäkringsverket (RFV)* har ifrågasatt om en premiebaserad krigsolycksfallsförsäkring lämpligen bör ligga inom verkets ansvarsområde. *Statens järnvägar* påpekar att personer inom järnvägen kan antas vara utsatta för en förhöjd skaderisk i en krigssituation. Verket anser därför att krigsolycksfallsförsäkring bör kunna meddelas även denna personalkategori. *Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB)* framhåller att de personer som i folkrättsligt sammanhang benämns ”civila åtföljande stridskrafterna” är en viktig personalkategori vid höjd beredskap. Till denna kategori räknas viss personal som utför uppdrag åt fältförbanden t.ex. lastbils- och busschaufförer, tåg- och flygbesättning samt leverantörer. Det är enligt ÖCB väsentligt att denna kategori beaktas när det gäller krigsolycksfallsförsäkring. *Sveriges Redareförening* understryker att det är av största vikt att de särskilda försäkringsvillkoren bibehålls för den personal som tjänstgör på fartyg under krigsförhållanden, att regler finns utformade på förhand och att dessa görs kända. *AB Aerotransport* anser att det är viktigt att

Riksförsäkringsverket ges möjlighet att meddela krigsolycksfallsförsäkring för t.ex. flygplanens besättningar eftersom dessa synes tillhöra gruppen "krigsdeltagare" (personer som medföljer krigsmakten), för vilka försäkringsbolagen i allmänhet är fria från ansvarighet för dödsfall oavsett om detta inträffat på grund av krigshändelse eller ej.

Bakgrunden till regeringens förslag: Enligt krigsförsäkringslagen kan Riksförsäkringsverket meddela krigsolycksfallsförsäkring för personal på transportmedel med högre ersättningar och med ersättningar av annan art än som annars gäller (3 §). Lagen anger även de sociala olycksfallsförsäkringsbolagen som möjliga försäkringsgivare; men som tidigare nämnts har dessa bolag numera upplösts. Vidare gäller att staten genom Krigsförsäkringsnämnden kan motta återförsäkring av sådana försäkringar som Riksförsäkringsverket meddelat (4 §).

Motivet till bestämmelsen om krigsolycksfallsförsäkring var att man ville skapa ett kompletterande skydd till den då gällande obligatoriska försäkringen för skada till följd av olycksfall i arbetet. Lagen om yrkesskadeförsäkring från år 1954 gällde nämligen inte för skada till följd av krig vari Sverige var indraget.

Försäkringen enligt lagen om yrkesskadeförsäkring var dels obligatorisk, dels frivillig. Den frivilliga försäkringen finansierades genom avgifter, som beräknades efter försäkringsmässiga principer och varierade alltefter den riskklass som ansågs föreligga.

Den frivilliga försäkringen mot yrkesskador avvecklades emellertid år 1977 då yrkesskadelagen ersattes av den ännu gällande lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring (LAF). Försäkringsskyddet enligt LAF gör inte undantag för skador som inträffar under krig.

Genom de överenskommelser om trygghetsförsäkring som arbetsmarknadens parter träffade i början av 1970-talet uppnåddes en avtalsmässig lösning av skadestandsfrågan inom yrkesskadeskyddet som garanterade praktiskt taget alla förvärvsarbetande vilka skadats i arbetet full kompensation för lyte och men. Det blev därigenom möjligt att i den nya lagen om arbetsskadeförsäkring renodla livräntans centrala funktion att kompensera för inkomstbortfall, och samtidigt knyta an till de principer för invaliditetsbedömning som gällde inom den allmänna försäkringen.

LAF omfattar alla som förvärvsarbetar i Sverige, både anställda, uppdragstagare och egenföretagare. Försäkringen gäller även när en arbetstagare sänds utomlands för arbete som avses vara högst ett år. Även vissa studerande omfattas av försäkringsskyddet enligt LAF.

Enligt lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd gäller ersättningsreglerna i LAF även för personskada som drabbar den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt eller som medverkar i räddningstjänst och den som är intagna i kriminalvårdsanstalt eller som tvångsomhändertagits på annat sätt. För den som skadas i verksamhet som ålagts genom tjänsteplikt eller myndighetsbeslut gäller personskadeskyddet även under fritiden.

För den som tjänstgör ombord på ett svenskt fartyg ger lagen (1977:267) om krigsskadeersättning till sjömän ett kompletterande

skydd för krigsolycksfall på fritiden. Lagen gäller dock inte för skada till följd av krig som Sverige är indraget i. Ersättning utgår med tillämpning av LAF.

Ersättning enligt LAF lämnas i form av sjuklön från arbetsgivaren och sjukpenning från den allmänna försäkringen. Ersättning för inkomstförlust under tid med sjukpenning skiljer sig alltså inte från den ersättning som lämnas vid nedsättning av arbetsförmågan som beror på annat än arbetsskada. Även kostnaden för sjukvård till följd av arbetsskada ersätts på samma sätt som vid annan sjukdom. En försäkrad som till följd av arbetsskada fått en bestående nedsättning i sin förmåga att skaffa inkomst har rätt till ersättning i form av livränta för den inkomstförlust som uppkommit. Livräntans storlek kan kortfattat sägas utgöra skillnaden mellan vad den försäkrade skulle ha haft i inkomst om skadan inte inträffat och den inkomst den försäkrade kan bedömas få trots skadan. Vid beräkningen av underlaget för livräntan bortses dock från belopp som överstiger 7,5 basbelopp. I detta avseende skiljer sig alltså inte arbetsskadelagen från vad som gäller inom den allmänna sjukförsäkringen. Vid dödsfall på grund av arbetsskada lämnas en begravningshjälp. Vidare har den försäkrades efterlevande rätt till livränta. Reglerna om detta överensstämmer i huvudsak med dem som gäller för efterlevandepensionen enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Som inledningsvis nämndes kan ersättning för arbetsskada numera också utgå på grundval av överenskommelser i kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter. För anställda på det privata området sker det enligt trygghetsförsäkringen vid arbetsskada (TFA). På det kommunala och landstingskommunala området benämns det kompletterande försäkringsskyddet TFA-KL. På det statliga området ges motsvarande ersättning enligt avtalet om ersättning vid personskada (PSA). Trygghetsförsäkring kan tecknas även av arbetsgivare som inte omfattas av ett kollektivavtal. Arbetsgivaren själv, liksom rörelseidkare utan anställda, kan också omfattas av försäkringen.

Den personkrets som omfattas av lagen om statligt personskadeskydd har rätt till ett kompletterande skydd enligt lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m. Ersättningen motsvarar vad arbetstagare hos staten får genom PSA.

Enligt lagen (1977:267) om krigsskadeersättning till sjömän kan den som utför arbete på fartyg och som drabbas av krigsskada på fritiden också få ersättning motsvarande trygghetsförsäkringarna. Ersättningen för ideell skada vid förlust av arbetsförmåga är dock maximerad till sex basbelopp.

Trygghetsförsäkringarna lämnar ideell ersättning enligt i huvudsak skadeståndsrättsliga regler. Detta innebär ersättning för sveda och värk samt — vid invaliditet — för lyte och men och för olägenheter i övrigt. Vid bestående arbetsoförmåga ges ersättning i form av livränta för framtida inkomstförluster som inte ersätts genom den allmänna försäkringen.

Ersättning enligt TFA lämnas emellertid inte för skada som orsakas av krigsåtgärd under krig vari riket befinner sig. Det statliga person-

skadeavtalet, PSA, gäller om Sverige är i krig endast i den mån regeringen bestämmer det. Detsamma gäller för ersättning enligt lagen om statlig ersättning vid ideell skada eftersom rätten till ersättning enligt den lagen är knuten till PSA.

Sammanfattningsvis kan konstateras att försäkringsskyddet enligt arbetsskadelagen gäller även för det fall Sverige kommer i krig och att något undantag för krigsskada därvid inte görs. Detta innebär att såväl förvärvsarbete som de som utför allmän tjänsteplikt har ett grundskydd även för krigsskada. Skyddet enligt trygghetsavtalet på det privata avtalsområdet kommer i en krigssituation emellertid inte att omfatta krigsskada. För statligt anställda och övriga som omfattas av det statliga personskadeskyddet, bl.a. personalen inom totalförsvaret, blir det emellertid beroende av regeringens beslut om skyddet enligt trygghetsavtalet skall bestå och gälla även för krigsskador.

Skälen för regeringens förslag: Hur krigsansvarigheten för liv- och invaliditetsförsäkring bör vara utformad återkommer regeringen till i följande avsnitt. Frågan som gäller i detta sammanhang är om det är motiverat att behålla bestämmelsen som ger Riksförsäkringsverket rätt att meddela krigsolycksfallsförsäkring för personal på transportmedel.

Ett krig innebär naturligtvis stora risker för personal som tjänstgör på transportmedel. I ofredstider ökar emellertid riskerna betydligt även för andra grupper av yrkesverksamma, exempelvis personer som arbetar inom krigsviktiga industrier, inom kraftförsörjning, i stationstjänst inom transportväsendet, i polisväsendet och brandväsendet. Alla nu nämnda särskilt riskfyllda uppgifter kommer att kräva personella insatser. Givetvis kommer även det militära försvaret att kräva en omfattande insats av personal.

Det är emellertid inte försvarbart att ha särbestämmelser som tillförsäkrar personal som tjänstgör på fartyg eller något annat transportmedel ett högre ekonomiskt skydd än andra personalkategorier som är särskilt utsatta i krig, exempelvis personer inom det militära försvaret. En sådan särställning skulle kunna leda till att den som under höjd beredskap kvarstår i sin anställning inom handelsflottan tillförsäkras ett större ekonomiskt skydd för krigsskada än den som fullgör krigstjänstgöring på ett fartyg.

En fråga som uppkommer i detta sammanhang är om Riksförsäkringsverket, såsom flera remissinstanser föreslår, bör ges rätt att meddela krigsolycksfallsförsäkring även för andra yrkeskategorier som är särskilt utsatta i krigssituationer.

Som tidigare konstaterats gäller försäkringsskyddet enligt arbetsskadelagen även för krigsskada under tid då Sverige är i krig. Ett rimligt skydd för inkomstförlust ges således genom den allmänna försäkringen. När det gäller ersättning för ideell skada kan emellertid försäkringslagarnas skydd för krigsskada komma att försämrats om trygghetsavtalen upphör. Ett behov av en kompletterande försäkring på detta område kan därför tänkas föreligga. I en sådan situation ligger det emellertid närmast till hands att överväga ändrade regler i den allmänna försäkringen. En sådan möjlighet finns enligt gällande beredskapsbestämmelser. Enligt 11 § lagen (1984:989) om

socialförsäkringsväsendet under krig och krigsfara har regeringen nämligen givits ett bemyndigande att, i den mån förhållandena påkallar det, föreskriva att förmåner som administreras av Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna skall bestämmas enligt andra grunder eller i annan ordning än som gäller enligt lag eller annan författning.

Skulle emellertid förhållandena vara sådana att ett kompletterande försäkringsskydd inte anses böra omfattas av socialförsäkringen utan i stället får erbjudas genom premieförsäkringar, bör en sådan försäkringsverksamhet i första hand handhas av det enskilda försäkringsväsendet. Riksförsäkringsverket saknar nämligen numera den försäkringsorganisation som fanns inom verket under den tid yrkes-skadeförsäkring kunde tecknas frivilligt och det kan inte anses ekonomiskt försvarbart att lägga ner resurser på att planera för en organisation för en premiegrundad krigsförsäkring. Bemyndigandet för Riksförsäkringsverket att meddela krigsolycksfallsförsäkring bör således upphävas.

8 Krigsansvarighet för liv-, sjuk- och olycksfallsförsäkring

Prop. 1998/99:85

8.1 Inledning

Vid tiden strax före andra världskriget gällde som huvudregel att försäkringsbolagen i sina allmänna villkor för livförsäkring friskrev sig från ansvar för dödsfall som drabbade krigsdeltagare, och detta oberoende av om dödsfallet förorsakats av krigshandling eller inte. Vid dödsfall bland civila utgick däremot alltid full försäkringsersättning. Under rådande förhållanden framstod villkoren som otillfredsställande och nya försäkringar kom därför att tecknas på ändrade villkor, enligt vilka även krigsdeltagarnas dödsrisk täcktes. För att motsvarande skydd skulle kunna ges för tidigare meddelade försäkringar ansågs det emellertid krävas lagstiftning.

Mot denna bakgrund tillkom under slutet av år 1940 lagen med vissa bestämmelser om livförsäkring m.m. Enligt lagen gällde beträffande äldre försäkringar, att ett förbehåll som innebar att försäkringsgivaren var fri från ansvar för försäkringsfall som hade samband med krigstillstånd inte fick åberopas gentemot krigsdeltagare intill ett belopp motsvarande försäkringens återköpsvärde jämte 200 000 kr av risksumman. För försäkringsavtal som slöts efter lagens tillkomst gällde, att dessa inte utan regeringens godkännande fick innehålla förbehåll om ansvarsfrihet för krigstillstånd. Lagen innehöll också bestämmelser, till skydd för försäkringsbolagen, som angav hur en ökad kostnad för krigsförsäkringen skulle finansieras. Utgångspunkten var att överkostnaden skulle täckas av försäkringsgivarna och försäkringstagarna till lika del genom krigspremier och tillskott.

Det förhållandet att olika vägar valts för nya respektive gamla försäkringar medförde att systemet för krigsansvarighet blev mycket komplicerat. I syfte att uppnå en enhetlig reglering utarbetades därför år 1943 en ny lag om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring. Kategoriindelningen mellan krigsdeltagare och andra försäkrade avskaffades och vissa förändringar gjordes beträffande krigsansvarighetens finansiering.

Mot bakgrund av att nya försäkringsrörelselagar tillkommit gjordes en översyn av krigsansvarighetslagen på slutet av 1950-talet. De belopp efter vilka krigsansvarigheten skall bestämmas räknades upp med hänsyn till penningvärdets fall. Av försäkringstekniska skäl gjordes vidare en omarbetning av ansvars- och utbetalningsreglerna. Den ännu i dag gällande lagen (1959:118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring vilar emellertid på samma grundläggande principer som dem som gällde då lagstiftningen om krigsansvar infördes under andra världskriget.

Krigsansvarighetslagens tillämpningsområde anges i 1 §. Lagen gäller för vissa närmare angivna försäkringsavtal som träffats mellan å ena sidan försäkringsanstalt som driver försäkringsrörelse här i landet och å andra sidan svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige.

De försäkringsavtal som omfattas av lagen är först och främst avtal om livförsäkring (kapitalförsäkring och livränteförsäkring) för dödsfall. Lagen är vidare tillämplig på vissa avtal om invaliditetsförsäkring, nämligen sådana som avser premiefrielse för livförsäkring för dödsfall eller för livsfall och sådana som meddelats i samband med livränteförsäkring för livsfall på sådant sätt att invaliditetsförsäkringen upphör om livränteförsäkringen upphör. Slutligen gäller lagen för avtal om invaliditetsförsäkring som meddelats av anstalt vars rörelse i huvudsak omfattar tjänstepensionsförsäkring. Lagen omfattar däremot inte återförsäkring eller försäkring hos ränte- och kapitalanstalt.

I 2 § definieras vissa grundläggande begrepp i lagen. Med krigsansvarighet avses en försäkringsgivares ansvarighet för sådant dödsfall eller fall av invaliditet som inträffar under krigstillstånd eller, där det föranletts av krigshandling under tid då krigstillstånd varit rådande, inom ett år efter krigstillståndets upphörande. Med krigstillstånd förstås krig vari Sverige befinner sig eller annat förhållande som av regeringen med avseende på lagens tillämplighet jämföras med sådant krig.

Lagens huvudregel i fråga om krigsansvarighet återfinns i 3 §. Sådant ansvar åvilar försäkringsgivaren intill ett belopp av, utöver det tekniska återköpsvärdet, 400 000 kr av risksumman vid dödsfall och 12 000 kr per år vid invaliditet. Med risksumma förstås, när det gäller kapitalförsäkring för dödsfall, skillnaden mellan försäkringssumman och det tekniska återköpsvärdet, samt vid annan försäkring ett med hänsyn till försäkringsformen bestämt motsvarande belopp. Ett förbehåll som strider mot bestämmelsen om krigsansvarighet får i princip inte åberopas av försäkringsgivaren, dock kan regeringen medge att en försäkringsgivare avviker från regeln när det gäller försäkringar som meddelas efter det att ett krigstillstånd inträtt eller inom tre månader dessförinnan.

I 4 § ges bestämmelser om utbetalning av försäkringsersättning. Om ett försäkringsfall som omfattas av krigsansvarighet har inträffat skall försäkringsgivaren, om regeringen inte föreskrivit annat, betala ut ett belopp motsvarande det tekniska återköpsvärdet, ökat med hälften av risksumman dock högst 50 000 kr som engångsbelopp och 12 000 kr per år vid återkommande utbetalningar. Enligt 6 § får återstoden av den krigsskyddade risksumman inte betalas ut förrän efter krigets slut.

I 7-13 §§ ges regler om hur krigsansvarigheten skall finansieras. I princip skall den förlust på riskrörelsen, överkostnaden, som uppkommit till följd av kriget, fördelas lika mellan försäkringstagarna och försäkringsgivarna. Försäkringstagarna skall betala krigspremier och försäkringsbolagen skall bidra med tillskott av vinst- och fondmedel. Krigspremien är maximerad till fem procent av den högsta krigsskyddade risksumma som gällt för den försäkrade under kriget.

Försäkringsgivaren är inte skyldig att bidra med högre tillskott än vad som, utan att tryggheten för gällande försäkringsavtal äventyras eller enskilda försäkringstagares rätt förnärmas, kan tas i anspråk genom tillgängligt och för tio år framåt förutberäknat överskott i rörelsen samt olika fondmedel. Om krigspremierna och bolagens egna tillskott visar sig otillräckliga för att täcka överkostnaden, utjämnas bristen genom att de försäkringsersättningar som hållits inne under kriget sätts ner.

Regeringen får föreskriva att olika försäkringsbestånd skall särskiljas vid beräkningen och täckningen av överkostnaden. Om överkostnaden skall bestämmas särskilt för olika försäkringsbestånd får emellertid utjämnning av kostnaderna för krigsansvarigheten likväl ske mellan bestånden eller några av dem. Utjämnning kan också ske mellan försäkringsbestånd hos olika försäkringsgivare som träffat avtal om detta.

I 14–17 §§ ges bestämmelser om hur krigspremier fastställs och tas ut. Krigspremierna fastställs i huvudsak efter krigets slut sedan bolagen upprättat ett krigsbokslut. Försäkringsbolagen kan dock ta ut en provisorisk premie under kriget, som sedermera avräknas mot den slutliga krigspremien.

Under ett krigstillstånd och fram till dess krigspremier har fastställts får tilldelning av återbäring inte ske. Under denna tid får inte heller beslut fattas om utdelning av vinst till aktieägare eller av ränta till garant.

För tillämpningen av lagens bestämmelser skall försäkringsgivarna enligt 23 § upprätta särskilda krigsgrunder. Härvid gäller föreskrifterna i de allmänna försäkringsrörelselagarna i tillämpliga delar. Några grunder har emellertid inte upprättats.

I början av 1960-talet påbörjade de större livförsäkringsbolagen ett samarbete för att utarbeta de grunder som lagen föreskriver. Under arbetets gång fann bolagen att lagbestämmelserna blivit otidsenliga i takt med den utveckling som ägt rum. Samarbetet kom därför i stället att inriktas på att ta fram ett förslag till en ny lag om personförsäkring vid krig. En arbetsgrupp med representanter för försäkringsinspektionen och försäkringsbranschen överlämnade ett sådant förslag till regeringen år 1984.

Krigsförsäkringsutredningens förslag bygger i stora delar på 1984 års förslag, vars innehåll redovisas utförligt i betänkandet (s. 217 f.).

8.2 Krigsansvarigheten

Regeringens förslag: Försäkringsgivarna skall även fortsättningsvis vara skyldiga att upprätthålla ett krigsansvar för liv- och invaliditetsförsäkring. Någon begränsning av ansvarigheten uppställs inte och regelverket i övrigt blir inte så detaljerat som dagens. Bestämmelserna tas in i den nya lagen om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m. Reglerna, som anger hur krigsansvaret skall finansieras, blir tillämpliga även för andra personförsäkringar som meddelats med krigsskydd, om ingenting annat avtalats.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att det obligatoriska krigsansvar som i dag finns beträffande livförsäkring och vissa invaliditetsförsäkringar avskaffas. Enligt förslaget skall i stället en särskild reglering gälla under krig för de försäkringsbolag som har meddelat krigsansvar för liv-, sjuk- och olycksfallsförsäkring. En given förutsättning är enligt utredningen, att försäkringsbolagen inte utnyttjar en frivilliglinje till att friskriva sig från krigsansvarighet i fråga om livförsäkringar. Reglerna föreslås inte bli tillämpliga på utländska EES-bolag.

Huvudskälet för den föreslagna nya ordningen är enligt utredningen att man därigenom skapar en möjlighet för försäkringsbolagen att på ett smidigt sätt vidga krigsansvarigheten till andra försäkringar än dem som nu omfattas av krigsansvarighetslagen. Som exempel anges därvid förtidskapitalmomentet i frivillig grupplivförsäkring. Det lagreglerade systemet föreslås således stå öppet för alla slag av livförsäkringar samt för olycksfalls- och sjukförsäkringar. I sammanhanget framhåller dock utredningen att det knappast kan bli aktuellt att införa en krigsansvarighet beträffande vissa typer av försäkringar eftersom den nödvändiga krigspremien kan förmodas bli orimligt hög.

Remissinstanserna: Endast Försäkringsförbundet och Finansinspektionen har särskilt berört frågan om ett obligatoriskt krigsansvar för livförsäkring bör behållas eller inte. *Försäkringsförbundet* ansluter sig till utredningens förslag att försäkringsgivarna inte längre bör åläggas att vid krigstillstånd upprätthålla ett försäkringsansvar för personförsäkringar. *Finansinspektionen* framhåller att den utveckling som skett på försäkringsmarknaden kan ha medfört att försäkringsbolagen blivit mer benägna att utnyttja en möjlighet till friskrivning från krigsansvarighet. Inspektionen ställer sig därför tveksam till att de tvingande bestämmelserna slopas. Inspektionen påpekar att granskning av försäkringsvillkor normalt inte ingår i inspektionens tillsynsarbete och att myndigheten därför har en begränsad möjlighet att följa och bevaka avtalsvillkor för livförsäkring så att friskrivning inte sker på ett oacceptabelt sätt. Att företa en sådan granskning utifrån ett allmänt samhällsintresse, vilket utredningen föreslår, synes inte möjligt enligt inspektionen.

Skälen för regeringens förslag:

Allmänna utgångspunkter

Det torde inte råda något tvivel om att det från såväl ekonomisk som psykologisk synpunkt är av största betydelse att ett försäkringsskydd mot dödsfall och invaliditet kan erbjudas. Tveklöst är det också så att försäkringsskyddet blir än mera betydelsefullt i krigstider.

En given förutsättning för att krigsansvarigheten skall avskaffas är enligt utredningen att försäkringsbolagen inte utnyttjar en s.k. frivilliglinje till att friskriva sig från krigsansvar när det gäller livförsäkring. Enligt utredningen bör det ankomma på Finansinspektionen att bevaka att försäkringsbolagen tar sitt ansvar i detta avseende. Om det i fram-

tiden trots allt skulle visa sig att försäkringsgivarna på ett från samhällssynpunkt oacceptabelt sätt utnyttjar den möjlighet till friskrivning som ges bör enligt utredningen frågan om tvingande lagstiftning på nytt tas upp. Även utredningen har sålunda den grundinställningen att ett krigsansvar för i vart fall livförsäkring bör finnas. Motiven bakom utredningens förslag att avskaffa det obligatoriska krigsansvaret för försäkringsgivarna när det gäller liv- och invaliditetsförsäkringar är alltså inte att försäkringsskyddet skall försämrats utan tvärt om att den föreslagna regleringen skall ge försäkringsbolagen ett incitament att utöka utbudet av krigsskydd på personförsäkringsområdet.

Som inledningsvis framhållits är det av största vikt att ett försäkringsskydd mot krigsrisk erbjuds på personförsäkringsområdet. Med denna utgångspunkt är det inte ändamålsenligt att införa en beredskapslagstiftning i enlighet med utredningens förslag, som bygger på den förutsättningen att lagstiftning skall behöva tillgripas om förhållandena ändras. Försäkringsgivarna bör därför även fortsättningsvis enligt lag vara skyldiga att upprätthålla ett krigsansvar som i huvudsak motsvarar det som i dag gäller.

Krigsansvarighetslagens tillämpningsområde har begränsats till att avse sådana verksamhetsgrenar där krigsansvarighet rimligen har ansetts kunna åläggas försäkringsgivarna. Sjuk- och olycksfallsförsäkringar har därför lämnats utanför lagen. Detta medför att den teknik för täckande av överkostnader under krig som lagen anvisar, inte automatiskt är tillämplig för denna typ av försäkringar. Om ett försäkringsbolag skulle vilja ta på sig ansvarighet för krigsrisk beträffande sjuk- eller olycksfallsförsäkring måste bolaget således, av hänsyn till gällande soliditets- och skälighetskrav, utöka villkoren med bestämmelser om krigspremier, innehållande av försäkringsersättning, krigsbokslut m.m. Detsamma torde gälla om kravet på skälighet ersätts av en allmän stabilitetsprincip, vilket föreslås i propositionen om ändrade försäkringsrörelse regler.

Som utredningen framhåller är det angeläget att ansvarighet för krigsrisk införs åtminstone vid vissa former av sjukförsäkring. På det området kan det emellertid enligt regeringens bedömning inte komma i fråga att införa ett obligatoriskt ansvar för försäkringsbolagen.

Det bästa vore naturligtvis om försäkringsgivarna på eget initiativ hade utarbetat villkor som erbjöd försäkringstagarna ett utökat krigsansvar för denna typ av försäkringar. Möjligheten har emellertid funnits utan att den har utnyttjats. Skälet härtill kan förmodas vara att krigsförsäkringar inte tillhör det försäkringsområde som givits någon högre prioritering under rådande säkerhetspolitiska förhållanden. Om en fakultativ lagstiftning införs, som även tar hänsyn till försäkringsbolagens skyddsbehov vad gäller riskökningen, finns det emellertid skäl att tro att försäkringsbolagen skulle vara intresserade av att ansluta sig till denna.

När det gäller rena olycksfallsförsäkringar är det mindre sannolikt att försäkringsbolagen skulle vara villiga att ta på sig ansvarighet för krigsrisk eftersom den nödvändiga krigspremien förmodligen skulle bli alltför hög. Det finns emellertid inte något principiellt skäl för att

Den lagtekniska lösningen

Gällande krigsansvarighetslag innehåller tämligen detaljerade bestämmelser om bl.a. krigsansvarets omfattning och finansiering. Lagen förutsätter dessutom för sin tillämpning att försäkringsgivarna upprättar särskilda grunder. Fördelen med en så ingående lagstiftningsteknik är naturligtvis att man som regel uppnår en större förutsebarhet om vad som kommer att gälla under de olika förhållanden som anges i lagen. När det gäller beredskapslagstiftning kan det emellertid många gånger vara till nackdel med en alltför detaljerad lagstiftning eftersom reglerna skall kunna tillämpas under de mest skiftande förhållanden.

Om Sverige blir indraget i krig kan detta medföra sådana störningar i försäkringsbolagens verksamhet att samtliga bolag eller vissa av dem inte kan fungera på det sätt som krigsansvarighetslagen förutsätter. Skulle antalet försäkringsfall blir mycket stort och försäkringstagarna på grund av krigsförhållandena få svårigheter att inbetala premier till bolagen samtidigt som dessa inte kan omsätta sina tillgångar i kontanta medel, kan situationen bli svårbemästrad och kräva särskild reglering. Om å andra sidan antalet försäkringsfall under krigstillståndet inte skulle komma att öka i någon nämnvärd grad och störningarna i ekonomin endast bli av mindre omfattning, kan det däremot saknas skäl att göra alltför stora avsteg från den fredstida lagstiftningen. Mellan de nu nämna ytterligheterna kan förhållandena naturligtvis variera nästan i det oändliga.

För att kunna tillämpas under de vitt skiftande förhållanden som nu nämnts bör en ny lagstiftning om krigsansvarighet inte vara så detaljerad som den nu gällande utan ges en mera generell utformning.

När det gäller valet av lagstiftningsteknik kan man tänka sig olika lösningar. Krigsansvarighetslagen är inte någon beredskapslag i ordets egentliga bemärkelse eftersom den är tillämplig även i fredstid och det är under fredsförhållanden bestämmelsen som förbjuder försäkringsgivare att göra förbehåll om krigsansvar kan sägas ha sin egentliga betydelse. Visserligen blir det inte aktuellt för försäkringstagarna att åberopa bestämmelsen förrän ett försäkringsfall har inträffat under ett krigstillstånd, men det är i fredstid som de tillämpliga försäkringsavtalen företrädesvis ingås. Det kan mot denna bakgrund förefalla mest naturligt att bestämmelsen om krigsansvarighet inordnas bland övriga regler om försäkringsavtal i FAL, med en hänvisning till det regelverk som skall gälla under krigsförhållanden. En sådan nyordning övervägs emellertid bäst i samband med det inom Regeringskansliet pågående beredningsarbetet med en ny försäkringsavtalslag. Något förslag med denna inriktning läggs därför inte fram i detta sammanhang.

Under alla förhållanden behövs även i framtiden bestämmelser om krigsansvarets närmare omfattning och innehåll som inte lämpligen bör placeras i försäkringsavtalslagen. Ett alternativ är naturligtvis att även

fortsättningsvis samla dessa regler i en särskild lag. En utgångspunkt för den nu genomförda översynen av försäkringsverksamheten under krig och krigsfara är emellertid att regelverket bör göras mera överskådligt. Detta torde bäst uppnås om beredskapsreglerna så långt det är möjligt samlas i en lag. En sådan lösning är genomförbar om man som föreslås går ifrån den detaljreglering av krigsansvaret som gäller i dag.

Krigsansvarets omfattning

Krigsansvarighetslagen är tillämplig på försäkringsavtal mellan försäkringsanstalt som driver försäkringsrörelse i Sverige och svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige. För försäkringar som meddelas utländska medborgare bosatta i utlandet kan försäkringsgivarna således friskriva sig från ansvar för försäkringsfall som inträffar under krigstillstånd.

Det finns naturligtvis fog för att hävda att alla som tecknar sin livförsäkring i Sverige bör ha samma skydd och således omfattas av ett krigsansvar. Om en dansk medborgare arbetar i Sverige kan det förefalla rimligt att han enligt en kollektiv grupplivförsäkring kan erhålla samma skydd som sina svenska arbetskolleger även om han väljer att bo i Danmark. Å andra sidan är det svårt att förutspå vilka konsekvenser som en utvidgning av krigsansvaret skulle kunna få bl.a. från konkurrenssynpunkt. Det är vidare ingenting som hindrar att försäkringsgivare i Sverige låter bli att friskriva sig från krigsansvar. Skulle så ske och ingenting avtalas om krigsansvaret kommer bestämmelserna härom i den föreslagna beredskapslagen att vara tillämpliga. Mot denna bakgrund bör det obligatoriska krigsansvaret även fortsättningsvis begränsas på sätt gäller enligt krigsansvarighetslagen.

Enligt gällande lag är krigsansvarigheten begränsad till försäkringens tekniska återköpsvärde jämte ett maximerat belopp av risksumman som för dödsfall uppgår till 400 000 kr och för invaliditet till ett årligt belopp om 12 000 kr. Beloppsgränserna fastställdes på slutet av 1950-talet och har således varit desamma under de senaste fyrtio åren.

För att krigsansvarigheten med dagens penningvärde skall motsvara det skydd som gällde när de nuvarande gränserna fastställdes fordras att risksumman för dödsfall höjs till ungefär 3 miljoner kronor. Risksummor i denna storleksordning torde emellertid förekomma ytterst sällan. Man kan naturligtvis tycka att det skulle vara orimligt att ålägga försäkringsgivarna ett krigsansvar i nu nämnd omfattning. I sammanhanget måste man emellertid beakta att försäkringstagarna betalar premier i förhållande till den avtalade försäkringsersättningen.

Utgångspunkten bör vara att försäkringsavtal i möjligaste mån skall fullföljas även under ofredstider och att ersättning således skall utgå med avtalat belopp. Krigsansvarigheten bör därför fortsättningsvis inte begränsas till ett visst belopp. Skulle så ske kan man nämligen förmoda att försäkringsgivarna skulle ta detta till intäkt för att inte betala ut högre ersättning än lagen anger. Härför talar den omständligheten att försäkringsbolagen, så vitt är känt, trots penningvärdets försämring inte

åtagit sig att betala en högre ersättning än 1959 års lag föreskriver. Med den föreslagna lösningen kommer man ifrån det problem som det innebär att ständigt behöva justera gränserna för att kunna behålla krigsansvaret intakt reellt sett. Sist men inte minst kan ett till beloppet fastställt krigsansvar bli till en illusion om det värsta tänkbara skulle inträffa under ett krig, nämligen att antalet försäkringsfall drastiskt ökar. Försäkringsgivarna bör därför i stället skyddas genom regler som anger hur kostnaderna för en ökad krigsrisk skall bäras.

Med ett i princip obegränsat krigsansvar följer också att det saknar betydelse huruvida en försäkringstagare koncentrerat sitt försäkrings-skydd eller om han fördelat detta på flera försäkringar, i samma eller olika bolag.

Finansieringen av krigsansvaret

Enligt krigsansvarighetslagen gäller att den förlust på riskrörelsen som uppkommit till följd av ett krig (överkostnaden) till hälften, eller den mindre del som regeringen bestämmer, skall täckas genom uttagande av krigspremier medan återstoden skall täckas genom tillskott från försäkringsgivaren. Möjligheten att ta ut krigspremier är dock begränsad till en viss procentsats av den högsta krigsskyddade risksumma som gällt för försäkringen under kriget. Vidare gäller den inskränkningen att försäkringsgivaren inte är skyldig att tillskjuta mer än vad som kan tas i anspråk utan att tryggheten för gällande försäkringsavtal äventyras eller enskilda försäkringstagares rätt förnärmas. Kan överkostnaden inte täckas genom uttagande av krigspremier och tillskott av försäkringsgivaren i den ordning som nu sagts skall bristen utjämnas genom att försäkringsersättningar som hållits inne under kriget sätts ner.

Motivet till att försäkringsbolagen bör kunna tvingas att tillskjuta mer än hälften av överkostnaden angavs vara att livförsäkringsbolagen genom 1948 års försäkringsrörelselag praktiskt taget helt skall drivas för försäkringstagarnas räkning. Samtliga överskott som uppkommer skall tillgodoföras försäkringstagarna senast vid försäkringstidens slut i den mån överskotten inte behövs för bolagets konsolidering. Aktieägarna i livförsäkringsaktiebolagen har ingen rätt till överskottsfonderna, utan deras rätt omfattar endast aktiekapitalet och en mindre årlig utdelning på detta. Livförsäkringsbolagens överskott och fonder tillhör sålunda inte några främmande intressenter utan bör betraktas som försäkringstagarnas egendom.

Om särskilda regler inte ges för finansieringen av krigsansvarigheten blir följden att försäkringsbolagen tvingas att fullfölja sina åtaganden enligt ingångna avtal. Stiger antalet försäkringsfall drastiskt kommer emellertid bolagen så småningom att hamna på obestånd med konkurs eller likvidation som följd. Konsekvensen av en sådan ordning blir att försäkringsfall som inträffar i början av ett krig kan komma att ersättas fullt ut medan ersättningen för senare inträffade dödsfall i sämsta fall kan utgöras av en fordran i konkurs, låt vara en prioriterad sådan. Ökar krigsrisken kan man också befara att många försäkringstagare skulle

komma att återköpa sina försäkringar, vilket ytterligare skulle förvärra försäkringsbolagens situation. Det säger sig självt att ett resultat som det nyss beskrivna inte är godtagbart. Med ett obligatoriskt krigsansvar följer därför ett behov av regler som anger hur kostnaderna för en ökad risk skall fördelas mellan i första hand försäkringsgivarna och försäkringstagarna, men även mellan de sistnämnda inbördes.

Krigsansvarighetslagens bestämmelser om finansieringen av krigsansvarigheten är på det stora hela ändamålsenliga och rättvisa. En framtida lagstiftning bör därför i huvudsak bygga på samma grundläggande principer. Reglerna om hur en till följd av kriget uppkommen förlust på riskrörelsen skall bäras bör emellertid ges en mera generell utformning. Detta innebär att försäkringsgivarna ges en större frihet när det gäller förvaltningen av bolaget under kriget, men härav följer också ett större ansvarstagande gentemot försäkringstagarna.

Ett försäkringsbolag skall vid varje tidpunkt ha tillgångar till ett värde som motsvarar de försäkringstekniska avsättningarna s.k. skuld-täckningstillgångar, som skall registerföras. Särskilda placeringsregler gäller för tillgångarna och försäkringstagarna har förmånsrätt i dessa om bolaget skulle gå i konkurs. Vid utövandet av verksamheten skall försäkringsbolagen, utöver tillgångar motsvarande försäkringstekniska avsättningar, ha en tillräcklig kapitalbas. Den skall minst uppgå till en nivå som beräknas med utgångspunkt i verksamhetens art och omfattning enligt 7 kap. 23 § FRL för livförsäkringsrörelse (solvensmarginal). Kapitalbasen får dock aldrig vara mindre än som anges i 7 kap. 26 och 27 §§ FRL (garantibeloppet). Gällande regler om försäkringstekniska avsättningar bygger emellertid på att avsättningar endast behöver göras för s.k. tilldelad återbäring. Sådana överskott som reserverats för i första hand försäkringstagarnas räkning i nuvarande återbäringsfond ingår alltså inte i de försäkringstekniska avsättningarna. En betydande del av försäkringsbolagens tillgångar motsvaras alltså av s.k. allokerade återbäringsmedel, som i princip är tillgängliga för förlusttäckning.

Även om försäkringsbolagen således har en hög konsolidering är det rimligt att kostnaden för en ökad krigsrisk till viss del täcks av ett högre differentierat premieuttag. Återbäringsmedlen har nämligen till större del så att säga intjänats av äldre försäkringstagare med en lägre risksumma. Hur en ökad krigsrisk på ett så rättvist sätt som möjligt fördelas inom försäkringstagarkollektivet torde emellertid bäst kunna avgöras av försäkringsgivaren. För rena riskförsäkringar utan sparmoment bör om inte hela så i vart fall större delen av krigsriskerna täckas genom högre premier. Oftast fastställs premierna för denna typ av försäkringar för ett år i sänder och det kan förmodas att krigsansvarigheten kommer att avspegla sig i premiesättningen redan under fredstid för det fall det säkerhetspolitiska läget skulle bli spänt och risken för ett krig bli verklighet.

Sammanfattningsvis bör således utgångspunkten vara att försäkringsersättning på grund av krigsansvarighet skall utgå med fullt belopp och att en ökad kostnad för krigsriskerna får täckas genom krigspremier i den mån överkostnaden inte skäligen bör täckas genom att bolagets

konsolideringsmedel tas i anspråk. Endast för det fallet att tillgängliga överskottsmedel och krigspremier inte räcker till för att täcka en uppkommen förlust bör således rätten till försäkringsersättning få inskränkas. För att inte omöjliggöra att en reduktion kan ske bör en viss del av förfallna försäkringsersättningar kunna hållas inne till dess det går att överblicka hur ogynnsam avvikelsen i riskförloppet har varit.

I sammanhanget bör propositionen om Ändrade försäkringsrörelse-regler nämnas. Enligt förslag i propositionen upphävs det generella förbud mot vinstutdelning till ägare eller garantier som för närvarande gäller beträffande livförsäkringsrörelse enligt 12 kap. 2 § FRL. Användning av överskott för vinstutdelning eller förlusttäckning skall dock vara möjlig endast i den mån det följer av bestämmelser i bolagsordningen. Redovisade vinster och andra överskott, som inte är tillgängliga för vinstutdelning eller förlusttäckning enligt bolagsordningen, skall tillföras eller gottskrivas försäkringstagarna som återbäring. Vad som på detta sätt tillförs försäkringstagarna undantas därmed från medel som kan användas för allmän förlusttäckning. Enligt förslaget ändras vidare bestämmelserna om försäkringstekniska avsättningar i flera avseenden. Förutom avsättningar för garanterad återbäring skall avsättningar göras för s.k. villkorad återbäring. Villkorad återbäring utgörs av avsättningar för sådan återbäring där försäkringstagaren till följd av försäkringsvillkoren står en finansiell eller aktuariell risk. Även villkorad återbäring skall skuldäckas med tillgångar som skall registerföras och därmed omfattas av försäkringstagarnas förmånsrätt.

En följd av förslaget att tillåta vinstutdelning kan bli att det uppstår en intresse motsättning mellan försäkringstagarna och försäkringsgivarna. Med hänsyn till motivet som ligger till grund för krigsansvarigheten är det rimligt att ett förbud mot vinstutdelning gäller under den tid som beredskapslagen är i tillämpning.

Förslaget att redovisade vinster och andra överskott, som inte är tillgängliga för vinstutdelning eller förlusttäckning, skall tillföras försäkringstagarna som återbäring bör emellertid inte få några särskilda konsekvenser för krigsansvarigheten eftersom de försäkringstekniska skulderna kommer att minska i samma mån som bolagets tillgångar tas i anspråk för betalning av försäkringsersättningar.

9.1 Inledning

Som framgått av föregående avsnitt meddelar försäkringsbolagen krigsförsäkring på transportområdet. Inom denna sektor av näringslivet erbjuds också statlig krigsförsäkring. För annan egendom är det emellertid i princip omöjligt att erhålla försäkringsskydd mot krigsskador. Försäkringsföretagen friskriver sig nämligen i sina krigsklausuler regelmässigt från ansvar för skador som har samband med krig, krigsliknande händelser, inbördeskrig, revolution och uppror.

I syfte att motverka den brist på ekonomisk trygghet som avsaknaden av försäkringsskydd innebär för envar utarbetades under andra världskriget en lag om krigsskadeersättning. Genom lagen skapades ett försäkringsliknande system för krigsskador administrerat av staten. Skadereglering och medelsuppbörd avsågs ske fortlöpande under kriget och sedvanliga försäkringsregler gällde i princip vid värdering och skadereglering. Genomförandet av krigsskadeuppställningar byggde på medverkan från försäkringsbolagen.

Såsom centralt organ för krigsskadeskyddet inrättades i slutet av år 1943 Statens krigsskadenämnd. Nämnden behandlade runt 1 500 framställningar om ersättning för skador i samband med kriget. Den i lagen förutsatta finansieringsordningen tillämpades emellertid inte utan skadorna täcktes över statsbudgeten samt med ersättning från skadevällande stater.

Erfarenheterna från kriget förde med sig att krigsskadesystemet inte ansågs ändamålsenligt för framtiden. En revision av lagen företogs därför och gällande lag om ersättning för krigsskada å egendom tillkom år 1958.

Krigsskadelagen

Utgångspunkten enligt krigsskadelagen (1958:566) är att ersättning i princip skall utgå för krigsskador på egendom så långt statens resurser räcker till. Lagen innebär emellertid inte något löfte om att ersättning verkligen kommer att utbetalas utan den anger endast ramen inom vilken det statliga krigsskadeskyddet är avsett att gälla. Lagen innehåller vidare vissa huvudpunkter beträffande den ordning som skall tillämpas i fråga om avgörandet av ersättningsanspråk och utbetalning av ersättning. Hur finansieringsfrågan skall lösas lämnas emellertid öppet. Detsamma gäller spörsmålet vilken ersättningsnivå som skall tillämpas och vilka grunder i övrigt som skall gälla för beräkningen av ersättningen. Beslut i dessa frågor skall enligt den tänkta ordningen fattas av riksdagen efter det att krigstillståndet har upphört.

För att det skall finnas ett underlag för riksdagen när beslutet i ersättningsfrågan tas, innehåller lagen bestämmelser om att krigsskador fortlöpande skall registreras och värderas.

Ärenden rörande ersättning för krigsskada prövas och avgörs av en för riket gemensam nämnd, Statens krigsskadenämnd, som är verksam även under fredstid.

Krigsskadenämnden

Den som vill begära ersättning för en krigsskada skall anmäla skadan till Krigsskadenämnden inom tre månader från det att han erhöll kännedom om den. Sker inte anmälan inom den angivna tidsfristen bortfaller rätten till ersättning såvida inte underlåtenheten kan anses ursäktlig. Vid anmälan skall, såvitt det är möjligt, bifogas en av trovärdiga personer bestyrkt redogörelse som anger hur egendomen var beskaffad före skadan, hur skadan uppkommit samt arten och omfattningen av skadan.

Det åligger nämnden att se till att en anmäld skada utreds i erforderlig grad och värderas. Värderingen skall verkställas av en eller flera värderingsmän som nämnden utser. Försäkringsbolagen är skyldiga att mot ersättning biträda nämnden i dess verksamhet. Vid skadeutredningen kan förhör med vittnen och sakkunniga äga rum vid allmän domstol.

Krigsskadenämndens beslut får inte överklagas. Den som är missnöjd med ett beslut om vem som skall ha rätt till ersättning kan dock överklaga beslutet i den delen till domstol.

Krigsskadenämnden består av fem ledamöter, varav en är ordförande och en vice ordförande. För ledamöterna finns ersättare. Ledamöter, ordförande, vice ordförande och ersättare utses av regeringen och förordnas för viss tid. Varje avdelning inom nämnden skall ha minst en ledamot eller ersättare som är jurist med domarerfarenhet och en som har sakkunskap i fråga om skadeförsäkringsverksamhet.

I nämndens avgöranden om ersättning för krigsskada skall som huvudregel minst tre ledamöter delta. Av dessa skall en ha erfarenhet som domare.

Skador på krigsviktig egendom

Under pågående krig kan för försvaret och folkförsörjningen viktiga anläggningar utsättas för krigsskada. Att krigsskadeersättning utbetalas kan vara en förutsättning för att skadorna skall kunna åtgärdas. Under sådana förhållanden har det ansetts viktigt att en snabb värdering och skadereglering kan ske och att ersättning så snart som möjligt kan utgå. Medel har därför ansetts böra avsättas för reglering under pågående krig av krigsskador på krigsviktig egendom. I beredskapsbudgeten för budgetåret 1994/95 avsattes för detta ändamål 300 miljoner kronor såsom ett förskott. Anslaget var beräknat för en tid av trettio dagar av högsta försvarsberedskap.

Systemet med beredskapsbudget avskaffades emellertid från och med budgetåret 1997. Numera gäller ett system där riksdagen bemyndigar regeringen att utnyttja en kredit i Riksgäldskontoret för förstärkning av försvarsberedskapen. Krediten, som kan utnyttjas om krig, krigsfara

eller andra utomordentliga förhållanden föreligger, uppgår till 40 miljarder kronor för år 1998. Hälften av krediten är tänkt att utnyttjas inom det civila försvaret och medlen beräknas täcka kostnaderna för en månads beredskapshöjande verksamhet. Några föreskrifter om hur medlen skall fördelas inom olika områden finns inte, utan dispositionsföreskrifter lämnas av regeringen i samband med att beslut tas om utnyttjande av krediten.

9.2 Krigsskadeersättning

Regeringens förslag: Principerna för gällande ersättningssystem behålls. Om en krigsskada inte ersätts i annan ordning är utgångspunkten således att staten skall medverka till att ersättning för skadan utgår, såvida statsfinanserna så medger.

Krigsskadelagen ersätts med en lag om registrering av krigsskada på egendom. Krigsskadenämnden kan därigenom avskaffas. Ansvaret för att inträffade skador registreras läggs på Finansinspektionen, som också blir personuppgiftsansvarig för registret.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår i första hand att krigsskadelagen ersätts med en ny lag om registrering av krigsskada på egendom. Som ett alternativ lämnar utredningen ett förslag till en moderniserad krigsskadelag. Utredningens förstahandsalternativ överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Utredningen föreslår vidare att regeringen ger Överstyrelsen för civil beredskap i uppdrag att närmare planera en ordning för reglering av krigsskador på krigsviktig egendom.

Remissinstanserna: *Statens krigsskadenämnd* förordar utredningens förslag till en moderniserad krigsskadelag. För det fall utredningens huvudalternativ genomförs ansluter sig nämnden till utredningens bedömning att nämnden kan avskaffas. *Övriga remissinstanser* som har uttalat sig i frågan förordar utredningens huvudalternativ.

Överstyrelsen för civil beredskap avböjer att få uppdraget att planera och utforma en ordning för hanteringen av ersättning för skador på krigsviktig egendom. *Försvarmakten* tillstyrker emellertid att denna uppgift läggs på ÖCB.

Skälen för regeringens förslag:

Allmänna utgångspunkter

Ekonomisk trygghet mot krigsskador på egendom kan inte erhållas genom privata försäkringar. Avsaknaden av ett sådant skydd kan naturligtvis drabba den enskilde mycket hårt såväl ekonomiskt som i andra avseenden. I förlängningen kan förhållandet emellertid medföra kännbara verkningar även för samhället i stort. Det är mot denna bakgrund angeläget att staten, så långt det är möjligt, medverkar till att ersättning

lämnas för krigsskador på egendom. Utgångspunkterna för det gällande ersättningssystemet bör därför behållas.

Det är emellertid lätt att inse att det inte är möjligt att på förhand garantera att det vid ett krigsslut kommer att finnas medel som förslår till att ersätta alla krigsskador fullt ut. Först när skadornas omfattning står klar och det går att överblicka hur statens ekonomiska ställning ser ut är det möjligt att fatta beslut om ersättning. Beredskapen för en reglering av krigsskador måste därför vara flexibel.

Med denna självskrivna utgångspunkt är det inte meningsfullt att redan på förhand låsa fast sig vid en bestämd finansieringsform. Frågan hur en framtida ekonomisk lösning bör se ut, om kostnaderna bör belasta statsbudgeten eller om en försäkringsliknande lösning kan användas, bör därför lämnas öppen.

Det är inte heller ändamålsenligt att på förhand utforma detaljerade regler om förutsättningarna för ersättning och om själva förfarandet i ersättningsärendet.

För att riksdagen skall ha ett underlag när beslut i ersättningsfrågan skall tas är det emellertid av stor vikt att det finns en dokumentation av inträffade krigsskador. Det är därför lämpligt att gällande krigsskadelag ersätts med en lag om registrering av krigsskada på egendom.

Med denna lösning är det inte nödvändigt att ha en särskild myndighet som i fredstid skall svara för förberedelseverksamhet och i krigstid se till att skador dokumenteras. Regeringen föreslår därför att krigsskadenämnden avskaffas.

Inträffar en krigsskada under fredstid — om exempelvis ett fiskefartyg skadas av en kvarvarande mina från andra världskriget — får frågan i vad mån krigsskadeersättning skall utgå handläggas i särskild ordning.

En ny lag om registrering av krigsskada på egendom

För kort tid sedan trädde en ny personuppgiftslag (1998:204) i kraft (prop. 1997/98:44, bet. 1997/98:KU18, rskr. 1997/98:180). Genom lagen, som ersatt datalagen (1973:289), har EG-direktivet 95/4/EG om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter genomförts. Liksom datalagen har personuppgiftslagen generell räckvidd men särbestämmelser i registerförfattningar gäller framför lagen. På samma sätt som EG-direktivet gäller personuppgiftslagen automatiserad behandling av personuppgifter och — om uppgifterna ingår i ett register — även manuell hantering.

I EG-direktivet och personuppgiftslagen är registerbegreppet inte det centrala. Där regleras i stället frågor om ”behandling av personuppgifter” och fordrar att sådan behandling skall ske för vissa bestämda ändamål. Mot denna bakgrund har kritik framförts mot användningen av begreppet register (se bl.a. prop. 1997/98:97 s. 102 och Ds 1998:25 s. 138). Registerbegreppet används dock för viss manuell hantering av personuppgifter som omfattas av direktivet. Till detta kommer att det

finns ett stort antal statsmaktsregister för vilka termen register kan förväntas bestå under överskådlig tid. Regeringen har därför valt att inte heller i detta sammanhang överge registerbegreppet.

En lag om registrering av krigsskada på egendom bör alltså ersätta gällande lag om krigsskadeersättning. Enligt lagen skall ett för hela landet gemensamt register inrättas — benämnt krigsskaderegistret — som skall ha till ändamål att ge riksdagen underlag för beslut i fråga om ersättning av statsmedel för krigsskador.

Även om uppgifter i huvudsak kommer att tillföras registret under sådan tid då det kan vara vanskligt att förlita sig till datorstöd bör krigsskaderegistret få föras med användning av automatisk databehandling. Beredningsplaneringen måste självfallet omfatta olika rutiner för registerföringen.

Personuppgiftsansvarig enligt personuppgiftslagen motsvarar vad som i datalagen benämndes registeransvarig. Finansinspektionen, såsom funktionsansvarig myndighet, bör föra krigsskaderegistret och vara personuppgiftsansvarig.

Enligt 9 § första stycket i) personuppgiftslagen skall den personuppgiftsansvarige se till att personuppgifter inte bevaras under en längre tid än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen. Samtidigt hindrar den bestämmelsen, enligt 8 § andra stycket, inte att en myndighet arkiverar och bevarar allmänna uppgifter eller att arkivmaterial tas om hand av en arkivmyndighet.

Eftersom krigsskaderegistret inte kommer att innehålla personuppgifter av särskilt integritetskänslig art behövs inte några speciella regler om gallring. Vilka uppgifter som bör bevaras för bl.a. forskningsändamål bör överlämnas till arkivmyndigheten att avgöra.

Regeringen bör bemyndigas att meddela närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret skall innehålla.

I likhet med vad som gäller enligt krigsskadelagen bör med krigsskada i registerlagen avses skada på egendom i följd av krig mellan Sverige och främmande stat, krig mellan främmande stater och handlingar som har samband med senare utbrutet krig.

Den som vill begära ersättning av staten för en krigsskada skall göra en skriftlig ansökan om registrering av skadan hos Finansinspektionen. Om flera framställer anspråk i anledning av en och samma skada bör det dock vara tillräckligt att en ansökan görs.

När det gäller vilka skador som lämpligen skall omfattas av registreringsförfarandet bör avgränsningen göras enligt i huvudsak samma linjer som i dag gäller enligt krigsskadelagen. Det bör alltså i första hand vara fråga om skador på egendom här i landet.

Om den bedömningen senare görs, att vissa egendomsskador inte bör ersättas, t.ex. skador på mera lyxbetonad egendom, får beslut om detta fattas i samband med att riksdagen beslutar i övriga frågor beträffande krigsskadeersättning. Att någon form av prioritering kommer att behöva göras när det gäller krigsskadeersättning förefaller dock ofrånkomligt. Det är emellertid inte lämpligt att redan på förhand ta ställning i dessa frågor. En detaljerad uppräknings av skador som inte bör registreras därför att ersättning för dessa inte bör komma i fråga, torde nämligen

relativt snart bli otidsenlig och således behöva korrigeras med jämna mellanrum. Det mest ändamålsenliga är således att endast en territoriell begränsning uppställs.

Krigsskador på svenska fartyg och luftfartyg samt fiskefartyg i kusttrafik skulle med den nu nämnda gränsdragningen i många fall inte kunna registreras. Även om denna typ av egendom sannolikt omfattas av en krigsförsäkring och något behov av krigsskadeersättning därför inte föreligger kan det motsatta förhållandet inte uteslutas. I och för sig är det naturligtvis ingenting som hindrar att riksdagen beslutar om ersättning även för krigsskador på egendom som inte registrerats och, som sagts, vice versa. Registreras inte en skada, som senare bedöms ersättningsbar, kan emellertid värdefull information gå förlorad om det förflyter lång tid från det att skadan inträffade till dess riksdagen fattar beslut i ersättningsfrågan. Eftersom det sannolikt inte kan bli fråga om så många registerärenden inom denna kategori bör därför undantag från territorialregeln göras beträffande denna typ av skador.

I linje med vad som nu gäller bör krigsskador på egendom som ägs av staten, kommun och främmande stater undantas från registrering. Detsamma bör gälla för krigsskador på utländska fartyg och luftfartyg.

En reglering av skador som registreras förutsätter att den skadade egendomen värderas. Till en ansökan om registrering bör därför fogas uppgifter så att en värdering senare kan ske. För att Finansinspektionen skall kunna avgöra om en skada är att bedöma som en krigsskada måste en anmälan om registrering även innehålla en beskrivning av skadeorsaken. Krigsskadenämnden har i samarbete med försäkringsbranschen utarbetat formulär för anmälningar av krigsskador. Dessa kan naturligtvis användas som förebilder. I det fortsatta beredskapsarbetet för inspektionen bör emellertid ingå att se över och anpassa formulären till den nya registreringslagen.

Numera gäller som huvudregel att rätten till skadeersättning bortfaller om skadeanmälan inte görs inom tre månader. Det är naturligtvis betydelsefullt att en krigsskada registreras så snart som möjligt eftersom det kan förutsättas att underlaget för en senare skadereglering försämras med tiden. Det får emellertid anses obilligt att ersättning skulle vara utesluten därför att en angiven frist för registrering föruttit. Någon tidsfrist bör därför inte uppställas. I stället bör en ordningsföreskrift tas in i lagen som anger att en skada om möjligt skall anmälas för registrering inom tre månader. För att riksdagen skall få ett fullgott beslutsunderlag kan det naturligtvis vara nödvändigt att sätta ut en tidsfrist för skadeanmälningar när kriget väl har upphört. Det kan även bli aktuellt att fastställa en sista dag för anmälan av anspråk på ersättning i samband med att riksdagen fattar beslut i ersättningsfrågan.

Försäkringsbolag som fortfarande är verksamma under en krigssituation bör kunna fungera som mottagare av ansökningar om registrering och även vara sökandena behjälpliga så att ansökningarna är så kompletta som möjligt när dessa översänds till Finansinspektionen för registrering.

Det bör även ankomma på Finansinspektionen som funktionsansvarig myndighet att se till att försäkringsbolagen beredskapsplanerar för hur

Skador på krigsviktig egendom

Som tidigare nämnts kan för försvaret och folkförsörjningen viktiga anläggningar drabbas av krigsskada. Utredningen framhåller att det i en sådan situation är av vikt att det finns en ordning som möjliggör en snabb hantering av ersättningsfrågorna så att skadad egendom kan repareras och återuppbyggas redan under pågående krig.

För att säkerställa att för totalförsvaret viktig verksamhet kan genomföras förordar utredningen således att ersättningsfrågan skall kunna lösas under pågående krig. Utredningen föreslår att Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) får i uppdrag att planera för en sådan ordning. Enligt vad ÖCB anför i sitt remissyttrande finns det emellertid i dagsläget inte tillräckliga skäl för att göra sådana förberedelser. Relevansen av dylika åtgärder har enligt ÖCB minskat med de planeringsförutsättningar som numera gäller, innebärande bl.a. mycket korta krigsförlopp, och möjligheten till anpassning på kort och lång sikt. *Försvarsmakten* har däremot tillstyrkt utredningens förslag.

Frågan om ersättning för krigsskador på krigsviktig egendom hänger nära samman med planeringen för återuppbyggnad och reparation under krig. Beredskapen härför regleras i förordningen (1989:205) om byggnads- och reparationsberedskapen.

Byggnads- och reparationsberedskapen (BRB) är en beredskapsorganisation som har till uppgift att utföra nybyggnads-, reparations- och röjningsarbeten för totalförsvaret. I fred skall *Försvarsmakten* i samverkan med berörda myndigheter sluta överenskommelser med så många företag som möjligt inom byggbranschen samt organisera och förbereda beredskapens verksamhet. Ett sådant arbete pågår fortlöpande och organisatoriskt är BRB uppbyggd med ett centralkontor samt flera region- och lokalkontor.

BRB:s resurser skall fördelas på de arbeten som beställarna (myndigheter, organisationer och företag) inom totalförsvaret anmäler behov av. Fördelningen skall beredas av särskilda samordningsorgan och beslutas av den myndighet som *Försvarsmakten* efter samråd med ÖCB bestämmer. Myndigheter som har hänvisats till företag för att få arbeten utförda skall betala eller säkerställa ersättning för utförda arbeten om inte annat överenskommit.

Det är lämpligt att en särskild ordning för utbetalning av krigsskadeersättning under pågående krig samordnas med den ordning som gäller för fördelningen av BRB:s resurser. Frågan hur skaderegleringen skall kunna samordnas med byggnads- och reparationsberedskapen bör emellertid beredas vidare. Regeringen avser dock att i ett senare sammanhang återkomma i frågan.

Som förut nämnts pågår för närvarande ett övergripande reformarbete på försäkringsområdet. Nya rörelse regler för såväl svenska som utländska försäkringsgivare planeras träda i kraft vid millennieskiftet.

Även de associationsrättsliga reglerna på försäkringsområdet kommer att reformeras i samma riktning som redan skett på bankområdet. Denna reglering förväntas emellertid inte kunna bli gällande förrän vid en något senare tidpunkt.

Det nu föreliggande förslaget till ändringar på beredskapsområdet är inte direkt avhängigt reformeringen av associationsrätten. När det gäller tiden för ikraftträdande är det därför lämpligast att en samordning sker med ikraftträdandet av de nya fredstida rörelse reglerna. Skulle det senare visa sig att förändringarna på det associationsrättsliga området får konsekvenser för beredskapslagstiftningen får de justeringar som blir nödvändiga göras i den nya beredskapslagen.

Förslagen i propositionen bör därför träda i kraft den 1 januari år 2000.

Några särskilda övergångsbestämmelser i samband med ikraftträdandet av förslaget är inte nödvändiga.

Genom förslaget till lag om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m. kommer beredskapsbestämmelserna på försäkringsområdet att i huvudsak samlas i en lag. Detta kommer förhoppningsvis att leda till större klarhet om vad som gäller för verksamheten under sådana förhållanden och därigenom underlätta den långsiktiga beredskapsplaneringen på området. Förslagen innebär emellertid inte några väsentliga förändringar för den fredstida beredskapen.

Av förslagen kommer det som gäller nedläggning av Krigsskadenumnden att leda till vissa kostnadsbesparingar. Dessa kan emellertid inledningsvis beräknas motvägas av kostnaden för Finansinspektionen vid inrättandet av det föreslagna krigsskaderegistret. Den besparing som förslaget på sikt kan beräknas medföra kommer att jämnas ut av den kostnadsökning som sammanhänger med att en viss förstärkning av Krigsförsäkringsnämnden bör ske.

Även förslaget att upphäva bemyndigandet för Riksförsäkringsverket att meddela krigsolycksfallsförsäkring är kostnadsneutralt eftersom verket på senare tid inte haft någon organisation för detta.

Sammanfattningsvis gör regeringen den bedömningen att förslagen totalt sett varken kommer att få några administrativa eller statsfinansiella konsekvenser.

12.1 Förslag till lag om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.

I lagen har sammanförts bestämmelser från fyra olika beredskapslagar, den inländska och den utländska lagen, krigsansvarighetslagen och krigsförsäkringslagen. Utgångspunkten är att samma regler skall gälla för såväl svenska som utländska försäkringsgivare så långt detta är möjligt.

Fullmakterna är generellt utformade. På så vis skapas en möjlighet för regeringen att under krigsförhållanden snabbt sätta i kraft den reglering på försäkringsområdet som situationen kräver för att statsmakternas intentioner när det gäller försäkringsverksamheten inom funktionen finansiella tjänster skall kunna förverkligas.

Beredskapsbestämmelserna är tillämpliga under krigsförhållanden. Det finns således inte något utrymme för att med stöd av dessa bestämmelser vidta åtgärder vid fredskriser såsom större naturkatastrofer, oroligheter inom landet eller liknande.

1 kap. Inledande bestämmelser*1 §*

Är Sverige i krig skall 2 kap. 1–3 §§, 3 kap. 3, 6, 7 och 9–11 §§ samt 4 kap. 1, 2 och 4 §§ tillämpas.

Den föreslagna lagen är inte en renodlad beredskapslag i den bemärkelsen att samtliga bestämmelser uteslutande gäller under krig eller krigsfara. Bestämmelserna i lagen som inte räknas upp i paragrafen är permanent tillämpliga, således även under fredsförhållanden. Till denna kategori räknas de bestämmelser som har en tidsmässigt obegränsad tillämpning, t.ex. 3 kap. 1 § första stycket och 4 kap. 6 §. Såsom *Lagrådet* föreslår bör till denna kategori dessutom räknas de bestämmelser som kan gälla inte bara under utan även viss tid före eller efter ett krigsförhållande, t.ex. 2 kap. 4 och 5 §§ samt 3 kap. 4 och 5 §§.

Av paragrafen framgår att där angivna bestämmelser automatiskt skall tillämpas om Sverige kommer i krig. De befogenheter som ges med stöd av lagen träder alltså under krig i kraft utan något särskilt beslut om detta. Denna ordning överensstämmer med vad som normalt gäller för andra beredskapslagar och utgör en garanti för att reglerna sätts i funktion vid ett krigsutbrott även om regeringen av någon anledning hindras från att fatta beslut härom eller inte når ut med ett sådant beslut till alla berörda.

Att Sverige är i krig tillkännages — förutom på det sätt som föreskrivs i 4 § lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar — i ljudradion och televisionen. Tillkännagivandet kan också ske genom beredskapslarm (3 § beredskapsförordningen).

2 §

Är Sverige i krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen föreskriva att de bestämmelser som anges i 1 § skall tillämpas.

En sådan föreskrift skall underställas riksdagen inom en månad från utfärdandet. Föreskriften upphör att gälla, om den inte underställs riksdagen i rätt tid eller om riksdagen inte godkänner den inom två månader från det att den underställdes.

Paragrafen innehåller ett bemyndigande för regeringen att besluta att beredskapsbestämmelserna i lagen skall tillämpas. Grundlagsstödet för delegation av normgivningsmakt som faller inom det obligatoriska lagområdet återfinns i 13 kap. 6 § regeringsformen (RF).

Som förutsättning för föreskrifträtten gäller att Sverige befinner sig i krigsfara eller att det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara. I nämnda situationer förutsätts regeringen fungera normalt och det kan inte anses vara någon mer betydande omgång för regeringen att besluta om tillämpning av fullmaktslagarna, samtidigt som man beslutar om avvikelser i de avseenden som det aktuella läget kräver.

Bestämmelsen — som sakligt oförändrad har överförts från 1 § inländska lagen, 1 § utländska lagen och 1 § krigsförsäkringslagen — har sin motsvarighet i lagen (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap. Språkligt skiljer sig bestämmelsen något från 13 kap. 6 § RF men i sak föreligger överensstämmelse.

Enligt *andra stycket* gäller att riksdagens godkännande av en föreskrift skall inhämtas. Motsvarande gäller enligt de nyss nämnda beredskapslagarna.

3 §

Regeringen skall föreskriva att de bestämmelser som anges i 1 § inte skall tillämpas, när det inte längre råder sådana förhållanden som anges i 2 § första stycket.

I paragrafen, som har tillkommit på förslag från *Lagrådet*, preciseras giltighetstiden för de bestämmelser som sätts i kraft genom föreskrift av regeringen.

4 §

Med krigsförhållanden avses i denna lag att Sverige är i krig eller krigsfara eller att det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara.

Paragrafen innehåller en definition av begreppet krigsförhållanden, dvs. de förhållanden som anges i 1 och 2 §§. Bestämmelsen har till-

kommit på inrådan av *Lagrådet* för att möjliggöra att terminologin i Prop. 1998/99:85 lagen blir enhetlig.

1 §

Finansinspektionen får förverka en beviljad koncession om det kan antas att försäkringsgivaren på grund av rådande krigsförhållanden under en längre tid inte kommer att kunna infria sina försäkringsavtal om risker som är belägna här i landet.

Om ett antagande enligt första stycket gäller en utländsk försäkringsgivare med hemland inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), får Finansinspektionen förbjuda denne att fortsätta sin marknadsföring och att ingå nya försäkringsavtal om risker som är belägna här i landet eller, när det gäller livförsäkring, om försäkringsåtaganden som skall fullgöras här i landet.

Om ett ärende som avses i första och andra stycket är av principiell betydelse eller av särskild vikt, skall det prövas av regeringen. Regeringens prövning sker efter anmälan av Finansinspektionen.

Enligt första stycket gäller att Finansinspektionen under närmare angivna omständigheter får förverka en koncession att driva försäkringsrörelse.

Bestämmelsen — som är tillämplig på såväl svenska som utländska försäkringsgivare — har såvitt gäller utländska försäkringsgivare från tredje land sin motsvarighet i 2 § andra stycket utländska lagen. En nyhet i förhållande till gällande beredskapsbestämmelser är således att Finansinspektionen med stöd av fullmakten kan förverka koncessionen även för svenska försäkringsgivare.

Att beslutskompetensen lagts på inspektionen står i överensstämmelse med det förslag till ny beslutsordning på bank- och försäkringsområdet som kommer att träda i kraft den 1 maj 1999 (prop. 1997/98:186).

Bestämmelsen är avsedd att utgöra ett komplement till reglerna i FRL och LUFV om förverkande av koncession. För att ett förverkande skall kunna ske enligt dessa lagar måste ett missförhållande ha konstaterats föreligga och en möjlighet ha getts försäkringsgivaren att vidta rättelse. Förverkande enligt den nu föreslagna bestämmelsen kan således ske på ett tidigare stadium och snabbare än vad som normalt gäller.

Har förverkande av koncession skett enligt den föreslagna paragrafen skall därefter motsvarande regler tillämpas som gäller när ett förverkande ägt rum enligt bestämmelserna i FRL eller LUFV.

Under motsvarande förhållanden som gäller för förverkande av koncession enligt första stycket kan Finansinspektionen enligt *andra stycket* förbjuda en EES-försäkringsgivare att fortsätta sin marknadsföring och att ingå nya försäkringsavtal här i landet. Sanktionen är densamma som enligt LUFV kan tillgripas för det fall en EES-försäkringsgivare inte rättar sig efter ett föreläggande som inspektionen meddelat.

Enligt *tredje stycket* skall inspektionen hänskjuta ett ärende till regeringen för prövning om det är av principiell betydelse eller av särskild vikt. Denna ordning överensstämmer med vad som enligt FRL och LUFV gäller för fördelningen av beslutskompetensen.

2 §

Regeringen får meddela föreskrifter som avviker från bestämmelserna i försäkringsrörelselagen (1982:713), lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares verksamhet i Sverige och lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag.

Finansinspektionen får besluta att en försäkringsgivare får avvika från bestämmelser i någon lag som anges i första stycket eller från föreskrifter som meddelats med stöd av sådan lag eller med stöd av denna lag.

Bestämmelsen, som behandlas i den allmänna motiveringen under avsnitt 6.3, saknar i princip motsvarighet i gällande beredskapslagar på försäkringsområdet.

Som framgår av den allmänna motiveringen bör regeringen få de särskilda fullmakter som behövs för att försäkringsverksamheten under krig och krigsfara så långt möjligt skall kunna upprätthållas och vid behov anpassas efter rådande förhållanden.

I paragrafens *första stycke* ges regeringen ett generellt bemyndigande att meddela föreskrifter som avviker från bestämmelserna i försäkringsrörelselagarna och lagen om årsredovisning i försäkringsföretag. Bemyndigandet innebär såväl en rätt att föreskriva att vissa bestämmelser i de angivna lagarna inte behöver följas av försäkringsgivarna som en rätt att ge bestämmelserna ett annat innehåll.

Enligt *andra stycket* får Finansinspektionen på ansökan av en försäkringsgivare medge dispens från en bestämmelse i de angivna lagarna eller från en föreskrift som regeringen meddelat med stöd av sitt bemyndigande. Efter förslag från *Lagrådet* har lagtexten förtydligats på den sistnämnda punkten.

En självskriven förutsättning är att beslut om avvikelser syftar till att tillgodose de krav som följer av försäkringsverksamhetens funktion inom totalförsvaret. Vid bedömningen av om avvikelser skall meddelas eller om dispens skall lämnas måste naturligtvis även de olika försäkringstagarintressen som finns vägas in.

3 §

Finansinspektionen får besluta att ett svenskt försäkringsbolag får avvika från bestämmelser i bolagsordningen.

Bestämmelsen, som behandlas i den allmänna motiveringen under avsnitt 6.4, har en viss motsvarighet i 2 § inländska lagen.

Enligt regeln i inländska lagen kan Finansinspektionen medge ett försäkringsbolag att utan återförsäkring ta på sig ansvar för en och samma risk till ett högre belopp än som annars är möjligt enligt bolagsordningen och medge ett ömsesidigt bolag att överskrida i bolagsordningen angiven begränsning av återförsäkringen i förhållande till den direkta försäkringen.

Genom den föreslagna bestämmelsen utvidgas Finansinspektionens dispensrätt till att gälla samtliga bestämmelser i bolagsordningen. För-

utom bestämmelser om återförsäkring kan det bli aktuellt att meddela Prop. 1998/99:85
avvikelser från regler som anger hur bolagsstämman sammankallas
och — mot bakgrund av den föreslagna bestämmelsen i 5 § om förbud
mot vinstutdelning — även bestämmelser i bolagsordningen om hur
stämman får förfoga över bolagets vinst.

4 §

En försäkringsgivare skall senast två år efter det att ett krigsförhållande upphört upprätta ett särskilt krigsbokslut för försäkringar som omfattats av krigsansvarighet enligt 3 kap. 1 och 2 §§.

Närmare föreskrifter om krigsbokslut meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen saknar direkt motsvarighet i krigsansvarighetslagen.

I *första stycket* föreskrivs en skyldighet för försäkringsgivare som meddelat försäkringar vilka omfattat krigsansvarighet att upprätta ett särskilt krigsbokslut.

Krigsbokslutet skall visa intäkter och kostnader för försäkringar som omfattats av krigsansvarighet under hela den tid som krigsförhållandet pågått och således inte ersätta de bokslut som årligen skall upprättas enligt fredstida lagstiftning. Det är nämligen resultatet för hela den period då beredskapslagen varit tillämplig som skall ligga till grund för beslut om hur uppkomna överkostnader slutligen skall täckas.

Krigsbokslutet kommer således att ligga till grund för avgörandet om nedsättning av försäkringsersättningar skall ske eller inte. Skulle det visa sig att verksamheten givit ett överskott blir det naturligtvis även frågan om att ta ställning till hur överskottet skall disponeras, alltså i vad mån detta skall tilldelas försäkringstagarna som återbäring och om någon vinstutdelning bör bli aktuell.

Enligt *andra stycket* får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela närmare föreskrifter om krigsbokslut. Utgångspunkten bör naturligtvis vara att de redovisningsregler som gäller för försäkringsbolagen enligt den fredstida lagstiftningen i tillämpliga delar även skall gälla för krigsbokslut.

5 §

Under krigsförhållanden och till dess krigsbokslut upprättats får återbäring inte gottskrivas livförsäkringstagare och beslut inte fattas om vinstutdelning till aktieägare eller garantier i livförsäkringsbolag.

Paragrafen, som har behandlats i avsnitt 8.2, har viss motsvarighet i 22 § första stycket krigsansvarighetslagen.

För traditionella livförsäkringsbolag gäller i dag ett generellt vinstutdelningsförbud, dvs. ett förbud att dela ut vinst till aktieägare i livförsäkringsbolag och garantier i ömsesidiga livförsäkringsbolag (12 kap. 2 § första stycket FRL). Enligt propositionen om ändrade försäkringsrörelseregler öppnas emellertid en möjlighet för försäkringsbolagen att i framtiden dela ut vinst. I den mån det följer av bestämmelser i bolagsordningen föreslås såldes överskott i livförsäkringsrörelse få användas för vinstutdelning eller förlusttäckning. Får årsvinsten inte tas i anspråk på detta sätt gäller enligt förslaget att denna skall användas för återbäring om inte annat följer av FRL eller ÅRFL. Om inget annat har avtalats skall vinsten tillföras försäkringstagarna i förhållande till deras bidrag till överskottet.

Enligt den nu föreslagna bestämmelsen införs ett generellt förbud mot beslut om vinstdispositioner under ett krigstillstånd och till dess ett krigsbokslut upprättats.

Om det skulle uppkomma ett överskott i en livförsäkringsrörelse under en period då krigsförhållande råder är det rimligt att detta konsolideras i bolaget tills resultatet för hela krigsperioden går att fastställa. Medel som på detta sätt avsatts bör användas för förlusttäckning innan det blir aktuellt att ta ut krigspremier.

Skulle ett beslut om vinstdisposition ha fattats före ett krigsutbrott finns det emellertid i princip inget som hindrar att det effektueras även sedan kriget inletts.

Om ett beslut i strid med bestämmelsen fattas kan reglerna om skadestånd i 16 kap. FRL bli tillämpliga. Något straffansvar motsvarande det som gäller enligt 25 § krigsansvarighetslagen kommer emellertid inte att kunna utdömas.

3 kap. Försäkringsavtal

Personförsäkring

1 §

En försäkringsgivare får inte i avtal om direkt personförsäkring med svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige göra förbehåll om att försäkringen inte gäller för dödsfall eller fall av invaliditet som inträffar till följd av en krigshandling under tid då det råder krigsförhållanden i Sverige (krigsansvarighet).

Första stycket skall dock inte gälla för försäkringar som meddelas då krigsförhållanden råder om inte regeringen föreskriver något annat.

I paragrafen regleras försäkringsgivarnas krigsansvarighet. Bestämmelsen har behandlats i den allmänna motiveringen under avsnitt 8.2.

Enligt *första stycket* får en försäkringsgivare i ett avtal om dödsfalls- eller invaliditetsförsäkring med en svensk medborgare eller en utlänning med hemvist i Sverige inte friskriva sig från ansvar för försäkringsfall som inträffar på grund av en krigshandling då det råder krigsförhållande i Sverige.

Till skillnad från vad som gäller enligt krigsansvarighetslagen är krigsansvaret i princip obegränsat. Det spelar därvid ingen roll om försäkringstagaren har flera försäkringar eller om han koncentrerat sitt försäkringsskydd till en försäkring.

Inträffar ett försäkringsfall är utgångspunkten således att ersättning skall utgå i enlighet med avtalet. Som framgår av 4 och 5 §§ kan dock en del av ersättningen komma att hållas inne till efter kriget och i vissa fall kan även en nedsättning komma att ske.

Enligt *andra stycket* görs ett undantag beträffande krigsansvarigheten för försäkringar som meddelas då krigsförhållande råder. För att ett förbud mot friskrivning skall gälla under sådana förhållanden krävs enligt bestämmelsen att regeringen beslutar därom.

2 §

I fall som avses i 1 § första stycket gäller bestämmelserna i 3-5 §§. Dessa bestämmelser gäller också, om ett avtal om direkt personförsäkring omfattar krigsansvarighet i vidare mån än som anges i 1 § första stycket och något annat inte har avtalats.

Bestämmelsen har för klarhetens skull omformulerats på förslag från *Lagrådet*. Det obligatoriska krigsansvaret enligt 1 § omfattar inte rena sjuk- och olycksfallsförsäkringar. När det gäller denna typ av försäkringar står det således försäkringsgivarna fritt att friskriva sig från ansvar för försäkringsfall som inträffar till följd av en krigshändelse. Avtalen kan naturligtvis också innehålla särskilda bestämmelser om krigsansvarighet.

Omfattar ett avtal som nu nämnts krigsansvarighet och har inte något annat avtalats får försäkringsgivaren tillämpa bestämmelserna i 3-5 §§ för att underlätta finansieringen av krigsansvarigheten. Detsamma gäller om en försäkringsgivare meddelat dödsfalls- eller invaliditetsförsäkring med krigsansvarighet till någon utanför den personkrets som anges i 1 §.

3 §

En försäkringsgivare får ta ut tilläggspremier (krigspremier) för personförsäkringar som omfattas av krigsansvarighet om det krävs för att täcka sådana merkostnader som kan förväntas uppstå på grund av en ökad risk för försäkringsfall bland dessa försäkringstagare.

Krigspremien för en försäkring skall fastställas särskilt för liv-, sjuk- och olycksfallsförsäkring i förhållande till försäkringens löpande premie och får inte överstiga hälften av denna.

I paragrafen, som inte har sin motsvarighet i tidigare beredskapslagstiftning på området, ges försäkringsgivarna en möjlighet att genom krigspremier finansiera krigsansvarigheten.

För att täcka de merkostnader som kan förväntas uppstå på grund av en ökad risk för försäkringsfall bland försäkringstagarna som omfattas av krigsansvarighet får försäkringsgivaren ta ut en tilläggspremie. Denna får dock högst uppgå till hälften av den på försäkringen löpande premien.

Till skillnad från vad som gäller enligt krigsansvarighetslagen görs inte någon skillnad mellan slutlig och provisorisk krigspremie.

4 §

En försäkringsgivare får fram till dess att ett krigsbokslut upprättats skjuta upp utbetalningen av en del av ersättningen från en personförsäkring som omfattas av krigsansvarighet. Endast om det finns synnerliga skäl får dock mer än hälften av en förfallen försäkringsersättning hållas inne.

Om merkostnaderna för krigsansvarigheten inte kan täckas genom att bolagets konsolideringsmedel tas i anspråk eller genom uttagande av krigspremier, får förlusten i sista hand täckas genom att försäkringser-

sättningar sätts ner enligt 5 §. Ett beslut om att full ersättning inte skall utgå kan emellertid inte fattas förrän kriget upphört och ett krigsbokslut upprättats.

För att göra det möjligt för försäkringsgivarna att efter kriget sätta ner försäkringsersättningar ges i paragrafen en bestämmelse om att viss del av en förfaller ersättning får hållas inne tills ett krigsbokslut upprättats efter kriget.

5 §

Om förlust uppstått på grund av krigsansvarigheten och förlusten inte skäligen kan täckas genom att bolagets förlusttäckningsmedel tas i anspråk, får försäkringsgivaren sedan ett krigsbokslut upprättats utjämna bristen genom att sådana försäkringsersättningar som hållits inne enligt 4 § sätts ner i förhållande till försäkringarnas risksummor.

Ett beslut om utjämning enligt första stycket skall godkännas av Finansinspektionen.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om rätt till nersättning av försäkringsersättningar. Den har viss motsvarighet i 11 § krigsansvarighetslagen.

När ett krigstillstånd upphört skall försäkringsgivarna enligt 2 kap. 4 § upprätta ett krigsbokslut för verksamheten som omfattat krigsansvarighet. Skulle det därvid visa sig att verksamheten givit en förlust skall denna i första hand täckas genom att bolagets förlusttäckningsmedel, t.ex. konsolideringsfond, tas i anspråk. Räcker inte detta för att täcka bristen får sådana försäkringsersättningar som hållits inne enligt 4 § sättas ner.

Enligt vad som sägs i *andra stycket* skall ett beslut om utjämning godkännas av Finansinspektionen.

6 §

Regeringen får i fråga om livförsäkring meddela föreskrifter om rätt för försäkringsgivare att, med avvikelser från försäkringsvillkor, skjuta upp utbetalning på grund av återköp och vägra belåning av försäkringar.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta att en försäkringsgivare får göra en sådan avvikelse som avses i första stycket.

Paragrafen upptar en särskild bestämmelse om moratorium för livförsäkringsgivare. Syftet med regeln är att skydda bolagen från att hamna i likviditetssvårigheter.

Bestämmelsen har sin motsvarighet i 5 § inländska lagen och 7 § utländska lagen. Den behandlas i den allmänna motiveringen i avsnitt 6.5.

Enligt *första stycket* får regeringen genom generella föreskrifter medge försäkringsgivarna att skjuta upp utbetalningar på grund av återköp och att vägra att lämna lån på försäkringar.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har enligt *andra stycket* rätt att i enskilda fall medge en försäkringsgivare att göra avsteg från försäkringsvillkor vad gäller rätten till återköp och belåning.
Skadeförsäkring

7 §

Regeringen får beträffande avtal om skadeförsäkring meddela föreskrifter om

1. *upphörande under viss tid eller tills vidare av försäkringsgivares ansvar för vissa slag av meddelade försäkringar, varvid det skall anges vad som skall gälla i fråga om försäkringstagarnas rätt,*

2. *storleken av försäkringstagarnas självrisk,*

3. *oförändrat ansvar för försäkringsgivare enligt försäkringsavtal till den del avtalet omfattar försäkring på byggnad som hör till fast egendom eller tomträtt, trots att försäkringstagaren inte betalat förnyelsepremie enligt avtalet.*

Paragrafen innehåller ett bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om avsteg från vissa regler och avtalsvillkor som gäller för skadeförsäkringar. Den har behandlats i allmänmotiveringen under avsnitt 6.2 och 6.5.

Bestämmelsen är tillämplig på försäkringar meddelade av såväl svenska som utländska försäkringsgivare om svensk rätt gäller för avtalet.

Varken i FAL eller KFL finns några internationellt privaträttsliga regler om tillämplig lag. I brist på avtalsreglering gäller grundsatsen att lagen på försäkringsbolagets domicilort blir tillämplig såsom avtalsstatut; om avtalet ingåtts genom ett fast driftställe, tillämpas i stället lagen på driftställets ort.

Föreskrifter i enlighet med bemyndigandet torde emellertid kunna ges tillämpning inte bara på avtal ingångna av här etablerade utländska försäkringsgivare utan också på sådana som ingåtts av EES-försäkringsgivare som bedriver gränsöverskridande verksamhet här i landet. Enligt lagen (1993:645) om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal är svensk rätt nämligen tillämplig på flertalet försäkringar som nu avses.

Bestämmelsen i *första punkten* har sin motsvarighet i 7 § inländska och 9 § utländska lagen. Enligt bestämmelsen kan regeringen förordna att viss försäkringsverksamhet får läggas ner under en bestämd tid eller tills vidare.

Som framhållits i den allmänna motiveringen är utgångspunkten att försäkringsverksamheten så långt det är möjligt skall fortgå som vanligt även under beredskapstider. För att försäkringsverksamheten över huvud skall kunna fungera kan det emellertid bli nödvändig att vid krig eller krigsfara begränsa denna till sådana områden som sett från samhällets synpunkt är att bedöma som viktigare än andra. Fullmakten i första punkten är alltså avsedd att tillämpas i sådana särskilt extrema lägen då det framstår som nödvändigt att försäkringsföretagens begränsade resurser koncentreras till de viktigaste försäkringsområdena.

Om en försäkring upphör i förtid kan försäkringstagaren ha rätt till ersättning för den premie som därigenom betalats för mycket. Det är

främst denna fråga som åsyftas med kravet på att i föreskrifterna skall anges vad som skall gälla i fråga om försäkringstagarnas rätt.

Innan ett beslut om nedläggning av en hel verksamhetsgren fattas bör naturligtvis andra vägar prövas för att upprätthålla försäkringsverksamheten. Ett sätt att uppnå en mera rationell skadereglering kan vara att höja självriskerna.

Bestämmelsen i *andra punkten* innehåller bemyndigande för regeringen att genom föreskrifter bestämma om självrisken i försäkring. Den har sakligt oförändrad men språkligt moderniserad överförts från 8 § inländska och 10 § utländska lagen.

Enligt bestämmelsen i *tredje punkten* kan regeringen föreskriva att försäkringar som avser byggnader skall gälla fastän försäkringstagaren underlåtit att betala försäkringspremien. Paragrafen motsvarar 11 § första stycket inländska lagen och 13 § första stycket utländska lagen. Till skillnad från gällande bestämmelser omfattar förslaget även försäkringar mot andra skador än brand. För obetalda premier har försäkringsgivaren förmånsrätt i enlighet med nuvarande regler. Bestämmelsen härom återfinns i 8§.

Bestämmelsen har behandlats i den allmänna motiveringen under avsnitt 6.5.

8 §

För en försäkringsgivares fordran på sådan obetald premie som avses i 7 § 3 gäller förmånsrätt enligt 6 § 1 och 7 § 2 förmånsrättslagen (1970:979).

Paragrafen upptar en bestämmelse om särskild förmånsrätt för sådan obetald försäkringspremie som avses i 7 § 3.

Bestämmelsen har sin motsvarighet i 11 § andra och tredje stycket inländska lagen och 13 § andra och tredje stycket utländska lagen.

Förmånsrätten gäller för obetald premie på försäkring av byggnad som hör till fast egendom och tomträtt. Enligt punkt 5 i övergångsbestämmelserna till förmånsrättslagen gäller vad som i den lagen sägs om förmånsrätt i tomträtt motsvarande tillämpning beträffande vattenfallsrätt som upplåtits enligt lagen (1907:36) om nyttjanderätt till fast egendom.

Enligt 2 § andra stycket förmånsrättslagen omfattas även ränta av förmånsrätten om inte annat är föreskrivet.

Gemensamma bestämmelser

9 §

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om anstånd för

- 1. försäkringstagare att under viss tid betala försäkringspremie som är förfallen till betalning,*
- 2. försäkringsgivare att under viss tid betala ut försäkringsersättning som förfallit till betalning.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om specialmoratorium på försäkringsområdet. Den har behandlats i den allmänna motiveringen under avsnitt 6.5. Prop. 1998/99:85

Bestämmelserna motsvarar 10 § inländska lagen och 12 § utländska lagen. Till skillnad från gällande regler uppställer de föreslagna bestämmelserna inte någon tidsgräns för betalningsanstånden.

10 §

Regeringen får meddela föreskrifter om avvikelser från bestämmelser om försäkringsgivares meddelande till försäkringstagare och från bestämmelser och försäkringsvillkor som är beroende av sådana meddelanden.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får medge en försäkringsgivare att avvika från bestämmelser och villkor som anges i första stycket.

Enligt första stycket får regeringen meddela generella föreskrifter om avvikelser från bestämmelser om aviseringsskyldighet.

I andra stycket ges ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att besluta om dispens i motsvarande fall.

Bestämmelsen har behandlats närmare i avsnitt 6.5.

11 §

Regeringen får meddela föreskrifter om avvikelser från 9 och 16 §§ trafikskadelagen (1975:1410).

Enligt paragrafen får regeringen meddela föreskrifter om avvikelser från regeln i 9 § trafikskadelagen, som anger att skadeståndslagens regler skall gälla för rätten till trafikskadeersättning, och från bestämmelsen i 16 § som reglerar ansvarsförhållandet för skador som orsakats av oförsäkrade eller okända fordon.

Bestämmelsen har behandlats närmare i den allmänna motiveringen under avsnitt 6.6.

4 kap. Statlig försäkring

Kapitlet upptar bestämmelser som i dag finns i lagen (1960:22) om statlig krigsförsäkring den s.k. krigsförsäkringslagen och i förordningen (1988:1565) med instruktion för statens krigsförsäkringsnämnd.

Försäkring mot krigsrisk m.m.

1 §

Staten får meddela skadeförsäkring på transportområdet mot

1. krigsrisk och

2. risk att egendom läggs under embargo eller uppbringas eller utsätts för annan liknande åtgärd av främmande stat eller av den som där har tagit eller försöker ta makten.

Försäkring mot risker som avses i första stycket får staten också meddela i fråga om egendom som har lagrats i utlandet för införsel till Sverige eller i anslutning till utförsel från Sverige.

I paragrafen anges ramarna för statens rätt att meddela direktförsäkring. Till skillnad från gällande bestämmelse härom, som återfinns i 2 § första stycket krigsförsäkringslagen, görs inte någon begränsning till transport- och motorfordonsförsäkring. Det försäkringsbara området

begränsas i stället på så sätt att det omfattar skadeförsäkring på transportområdet.

Med den ytterligare begränsning som anges i 5 § föreslås alltså att staten skall kunna meddela direkt skadeförsäkring på hela transportområdet för sådana risker som nämns i paragrafen.

Skulle det under krig eller krigsfara visa sig föreligga ett behov av statlig försäkring för exempelvis inrikes godstrafik och spårbundna fordon blir det möjligt för Krigsförsäkringsnämnden att meddela försäkring även för denna typ av transporter. Försäkring skall även kunna meddelas för transporter av betalningsmedel, värdepapper och motsvarande egendom, som inte faller under begreppet varor i juridisk mening och därför faller utanför det försäkringsbara området i dag.

I likhet med vad som gäller enligt krigsförsäkringslagen föreligger inte något formellt hinder mot att meddela försäkring för utländska transportmedel. Någon skyldighet för staten att meddela krigsförsäkring föreligger emellertid inte — och föreslås inte heller införas — utan en behovsprövning skall ske i varje särskilt fall. Vid avgörandet om en försäkring skall meddelas blir det naturligtvis av stor betydelse vilket värde från totalförsvarsynpunkt som det transporterade godset har. Kan försäkring av godset påräknas bör förutsättningarna vara goda för att erhålla försäkring även för transportmedlet.

Enligt *andra stycket* får försäkring i vissa fall även meddelas för egendom som lagrats i utlandet. Bestämmelsen har sakligt oförändrad överförts från 2 § första stycket krigsförsäkringslagen.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen under avsnitt 7.2.

2 §

Staten får avge återförsäkring av sådana försäkringar som har meddelats enligt 1 §.

Paragrafen motsvarar 3 § förordningen (1988:1565) med instruktion för statens krigsförsäkringsnämnd. Bestämmelsen har behandlats i den allmänna motiveringen under avsnitt 7.4.

I praktiken är det fråga om en möjlighet för Krigsförsäkringsnämnden att företa riskutjämning genom återförsäkring i utlandet. Försäkringsbolagen kommer nämligen inte att bedriva krigsförsäkringsverksamhet under den tid som nämnden är aktivt verksam som försäkringsgivare.

3 §

Lagen (1927:77) om försäkringsavtal gäller inte i fråga om försäkring enligt 1 §.

Bestämmelsen har sakligt oförändrad men språkligt moderniserad överförts från 2 § tredje stycket krigsförsäkringslagen. Av paragrafen framgår att FAL inte är tillämplig på avtal om statlig krigsförsäkring.

Att avtal om återförsäkring enligt 4 § faller utanför FAL framgår Prop. 1998/99:85
direkt av 1 § andra stycket den lagen.

4 §

Staten får motta återförsäkring av skadeförsäkring.

Bestämmelsen, som fått sin lydelse efter förslag från *Lagrådet*, reglerar statens möjligheter att verka som återförsäkringsgivare. Ramarna härför anges i dag i 2 § andra stycket krigsförsäkringslagen.

Till skillnad från vad som gäller i dag föreslås att staten får möjlighet att meddela återförsäkring även åt utländska försäkringsgivare; i praktiken sådana som är etablerade här i landet. Även beträffande återförsäkringsverksamheten gäller de ytterligare förutsättningar som anges i 5 §.

Återförsäkring får även meddelas för sådan försäkring mot krigsrisk och jämförlig risk som anges i 1 §. Eftersom försäkringsbolagen inte har för avsikt att meddela krigsförsäkringar under allvarligare krigsförhållanden är dagens system inte uppbyggt med staten som återförsäkringsgivare på detta område. Även om det således inte föreligger något omedelbart behov av att meddela återförsäkring av krigsrisker har denna möjlighet behållits av beredskapsskäl.

Återförsäkring får dessutom meddelas för skadeförsäkring avseende civila risker. Till skillnad mot vad som gäller enligt krigsförsäkringslagen föreslås inte någon begränsning av det återförsäkringsbara området för civila risker. I framtiden blir det således möjligt för Krigsförsäkringsnämnden att motta återförsäkring av exempelvis motorfordonsförsäkringar.

Utan att det anges särskilt gäller naturligtvis bemyndigandet att motta återförsäkring såväl enskilda försäkringsgivare som sammanslutningar av försäkringsgivare.

Krigsförsäkringsnämnden

5 §

Ärenden om försäkring enligt 1, 2 och 4 §§ handläggs av Krigsförsäkringsnämnden. Nämnden får meddela sådan försäkring endast när det är av väsentlig betydelse för försvarsansträngningarna, folkförsörjningen eller näringslivet.

Bestämmelsen motsvarar i huvudsak vad som gäller enligt 1 och 2 §§ instruktionen för statens krigsförsäkringsnämnd. För klarhetens skull och på inrådan av *Lagrådet* görs även en hänvisning till 2 §. Gränsen för det statliga engagemanget har dock utvidgats så att försäkring skall kunna meddelas även för det fallet att det är av väsentlig betydelse för försvarsansträngningarna. Dessutom har namnet på nämnden ändrats.

Att regeringen får meddela närmare föreskrifter om Krigsförsäkringsnämndens organisation och verksamhet följer av 8 kap. 13 § regeringsformen. Någon bestämmelse motsvarande 5 § krigsförsäkringslagen behövs därför inte.

6 §

Krigsförsäkringsnämnden får, med avseende på den tid då det råder krigsförhållanden, träffa avtal med försäkringsgivare om övertagande av sådana löpande försäkringar som avses i 1 § (krigsutbrottsavtal).

Nämnden får också, med avseende på motsvarande tid, träffa avtal med försäkringsgivare om återförsäkring som avses i 4 § (återförsäkringsavtal).

Avtal enligt första eller andra stycket skall underställas regeringen för godkännande om de innebär annat än mindre avvikelser från gällande ordning.

Enligt bestämmelsen ges Krigsförsäkringsnämnden ett generellt bemyndigande att ingå s.k. krigsutbrottsavtal och beredskapsavtal om återförsäkring. Bestämmelsen har behandlats närmare i avsnitt 7.2.

Redan i dag är staten bunden av såväl direktförsäkrings- som återförsäkringsåtaganden avseende krigsförhållanden utanför krigsförsäkringslagens ram genom bl.a. krigsutbrottsavtal och beredskapsavtal.

Avtalen grundas på särskilda beslut av riksdagen (se prop. 1961:172 och 1966:6). Regeringen har genom dessa beslut bemyndigats att uppdra åt Krigsförsäkringsnämnden att i enlighet med de av riksdagen antagna riktlinjerna ingå avtalen, som för sin giltighet kräver regeringens godkännande.

I förhållande till gällande ordning innebär förslaget att riksdagens medgivande inte kommer att krävas när nya krigsutbrottsavtal eller beredskapsavtal ingås eller då ändringar i gällande avtal görs.

Om Krigsförsäkringsnämnden ingår nya krigsutbrottsavtal eller beredskapsavtal eller om ändringar som innebär annat än en mindre avvikelse från ett redan gällande avtal görs, skall avtalet enligt bestämmelsen i tredje stycket underställas regeringen för godkännande.

5 kap. Överklagande

1 §

Finansinspektionens beslut enligt 2 kap. 1 § får överklagas till kammarrätten.

Krigsförsäkringsnämndens beslut i försäkringsärenden enligt denna lag får inte överklagas.

Enligt första stycket får Finansinspektionens beslut enligt 2 kap. 1 §, att förverka en beviljad koncession eller förbjuda en EES-försäkringsgivare att fortsätta sin marknadsföring och att ingå nya avtal här i landet, överklagas till kammarrätten.

Bestämmelsen, som har behandlats närmare i avsnitt 6.7, överensstämmer med vad som gäller för överklagande i fredstid.

I andra stycket anges att Krigsförsäkringsnämndens beslut i försäkringsärenden inte får överklagas. En sådan bestämmelse finns f.n. i förordningen med instruktion för nämnden.

I detta sammanhang bör erinras om fullmaktsbestämmelsen i 14 § första stycket 3 lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, för-

valtningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m., som ger regeringen möjlighet att föreskriva att en statlig myndighets beslut inte får överklagas. Prop. 1998/99:85

12.2 Förslag till lag om registrering av krigsskada på egendom

En ny lag om registrering av krigsskada på egendom föreslås ersätta gällande lag (1958:566) om ersättning för krigsskada å egendom, den s.k. krigsskadelagen. Förslaget, som har behandlats i den allmänna motiveringen under avsnitt 9.2, innebär att ett för hela landet gemensamt krigsskaderegister skall inrättas för inskrivning av uppgifter om krigsskador.

Inledande bestämmelser

1 §

För det ändamål som anges i 3 § skall det föras ett för hela landet gemensamt register (krigsskaderegistret). Registret får föras med hjälp av automatisk databehandling.

Ärenden om registrering skall handläggas av Finansinspektionen, som också är personuppgiftsansvarig enligt personuppgiftslagen (1998:204).

Närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret skall innehålla meddelas av regeringen.

I paragrafens första stycke anges att ett för hela landet gemensamt register, benämnt krigsskaderegistret, skall föras för det ändamål som anges i 3 §. Av samma stycke framgår att registret får föras med hjälp av ADB.

Enligt *andra stycket* skall Finansinspektionen vara personuppgiftsansvarig för krigsskaderegistret och även ha hand om registreringen enligt lagen.

Enligt *tredje stycket* får regeringen meddela närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret skall innehålla.

2 §

Med krigsskada avses i denna lag skada på egendom orsakad av

- 1. krig mellan Sverige och främmande stat,*
- 2. krig mellan främmande stater, eller*
- 3. en handling som har samband med ett senare utbrutet krig.*

I paragrafen definieras begreppet krigsskada. Definitionen motsvarar i sak den som ges i 1 § andra stycket krigsskadelagen.

Med krigsskada avses en skada på egendom som uppkommer till följd av krig mellan stater. Lagen tar således inte sikte på personskador utan enbart sakskador.

Som framgår av *andra punkten* behöver Sverige inte vara indraget i ett krig för att en skada skall bedömas som en krigsskada enligt lagen.

I *tredje punkten* görs ett undantag från huvudregeln att en skada skall ha uppkommit till följd av ett krig. Som krigsskada bedöms också en skada som inträffar före ett krig men som har samband med ett senare utbrutet krig. Avsikten är att även skador i följd av sabotagehandlingar som sker före ett krig skall kunna registreras och ersättas vid ett senare tillfälle. Däremot är inte en skada som uppkommit då krig hotat men inte utbrutit att bedömas som en krigsskada enligt lagen.

Ändamål

3 §

Ändamålet med krigsskaderegistret skall vara att ge riksdagen underlag för beslut i fråga om ersättning av statsmedel för krigsskador.

I paragrafen anges för vilka ändamål uppgifter i registret får användas.

Enligt 9 § personuppgiftslagen (1998:204) får personuppgifter inte behandlas för något ändamål som är oförenligt med det för vilket uppgifterna samlades in. Ett undantag gäller dock behandling för historiska, statistiska eller vetenskapliga ändamål.

Ansökan om registrering

4 §

Den som vill begära ersättning av staten för en krigsskada skall göra en skriftlig ansökan om registrering av skadan hos Finansinspektionen. Ansökan skall om möjligt göras inom tre månader från det att skadan inträffade.

En ansökan enligt första stycket kan avse även anspråk av någon annan än sökanden.

Paragrafen, som motsvarar 11 § krigsskadelagen, upptar en bestämmelse om ansökan om registrering.

Den som vill begära ersättning av staten för en krigsskada skall enligt bestämmelsen i *första stycket* göra en ansökan om registrering av skadan. Ansökan skall vara skriftlig.

Enligt krigsskadelagen bortfaller rätten till ersättning om en skada inte anmäls inom viss tid. Eftersom en ansökan om registrering enligt lagen inte utgör en förutsättning för att den skadelidande senare skall kunna få ersättning för en krigsskada, uppställs inte någon motsvarande frist i den föreslagna lagen. För att inte ändamålet med registerföringen skall gå förlorat är det emellertid betydelsefullt att den som vill begära ersättning för en skada anmäler skadan för registrering och att detta sker så snart som möjligt. Paragrafen innehåller därför en ordningsföreskrift som anger att en skada om möjligt skall anmäls för registrering inom tre månader.

Det säger sig självt att den nämnda ordningen med fortlöpande anmälningar av inträffade skador knappast kan fungera annat än i skadefall till följd av krig mellan främmande stater eller vid s.k. lindrigare krigsfall.

Vid mera omfattande krigsskador kommer skaderegistreringen i praktiken att få skjutas upp till efter kriget.

Enligt bestämmelsen i *andra stycket* är det tillräckligt att en anmälan görs för varje inträffad skada oavsett om flera anspråk i anledning därav framställs, vilket kan vara fallet om exempelvis den skadade egendomen ägs av flera personer gemensamt.

Närmare bestämmelser om vilka uppgifter om skadan som skall lämnas i registreringsansökningen, så att utredning och värdering senare skall kunna ske, får meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer genom tillämpningsföreskrifter i förordning. En särskild bestämmelse om detta behövs emellertid inte eftersom normgivningskompetensen framgår direkt av 8 kap. 13 § regeringsformen.

5 §

Försäkringsbolag som bedriver verksamhet i Sverige är skyldigt att ta emot ansökningar om registrering av krigsskada och att i övrigt biträda Finansinspektionen i registerärenden på det sätt som inspektionen beslutar. För sådan biträdesverksamhet lämnas ersättning enligt grunder som bestäms av regeringen.

Ett försäkringsbolag som mottagit en ansökan om registrering skall genast översända en bestyrkt kopia av denna till Finansinspektionen med uppgift om när ansökan gavs in till bolaget.

I bestämmelsen regleras försäkringsbolagens skyldighet att mot ersättning biträda Finansinspektionen i dess verksamhet enligt lagen. *Första stycket* i paragrafen motsvarar 19 § i krigsskadelagen.

Hanteringen av anmälningar om registrering måste, i likhet med vad som gäller enligt det nuvarande systemet, bygga på en medverkan av lokala organ. Utgångspunkten bör således även fortsättningsvis vara att försäkringsbolagen genom sin beredskapsorganisation i landets olika delar skall biträda Finansinspektionen genom att ta emot ansökningar om registrering och granska att dessa innehåller de uppgifter som regeringen eller inspektionen ger föreskrifter om. Bolagen bör även se till att erforderliga kompletteringar sker i största möjliga utsträckning.

Den beredskapsplanläggning som ägt rum under årens lopp har utgått från att biträde endast skall lämnas av svenska försäkringsbolag. Även om det är föga troligt att utländska försäkringsgivare kommer att driva verksamhet i Sverige under tid då Finansinspektionen kan förutses behöva biträde har dessa försäkringsgivare inte ansetts böra undantas i bestämmelsen.

Enligt bestämmelsen i *andra stycket* skall ett försäkringsbolag som mottagit en ansökan om registrering genast sända över en bestyrkt kopia av denna till Finansinspektionen.

Registrering

6 §

Registrering får ske av krigsskada som tillfogats egendom i Sverige eller som utanför Sveriges gränser tillfogats

1. *svenskt fartyg eller luftfartyg på resa direkt mellan orter i Sverige samt egendom som medförts på sådan resa,*

2. *svenskt fartyg under yrkesmässigt bedrivet fiske samt egendom som då medförts ombord.*

Registrering får dock inte ske av skada på utländskt fartyg eller luftfartyg och inte heller av skada på egendom som tillhör staten, kommun, eller främmande stat.

I paragrafen regleras vilka krigsskador som får registreras enligt lagen. Att en skada får registreras utgör emellertid — i likhet med vad som gäller enligt krigsskadelagen — ingen garanti för att ersättning för skadan senare kommer att utgå.

Bestämmelsens *första stycke* motsvarar 1 § första stycket och 2 § krigsskadelagen. Efter mönster av gällande lag är huvudregeln således att registrering får ske av krigsskador på såväl lös som fast egendom som inträffat i Sverige. Från huvudregeln görs dock vissa undantag i såväl utvidgande som inskränkande riktning. Registrering får således ske även av krigsskador som inträffat utanför Sverige enligt vad som framgår av punkterna 1 och 2. Genom denna utvidgning omfattas även krigsskador som drabbar den svenska kusttrafiken och det yrkesmässiga fisket utanför den svenska territorialgränsen.

I *andra stycket*, som i huvudsak motsvarar 3 § i krigsskadelagen, görs undantag från registrering beträffande viss egendom med hänsyn till ägandeförhållandena. Något undantag motsvarande det som gäller enligt krigsskadelagen för lyxbetonad egendom, värdepapper och betalningsmedel görs emellertid inte.

Förfarandet i registreringsärenden

7 §

Innan registrering sker skall Finansinspektionen pröva om det finns något hinder mot registreringen.

Innan registrering av en ansökning sker skall Finansinspektionen pröva om det finns något hinder däremot.

Inledningsvis måste inspektionen naturligtvis kontrollera att ansökningen är fullständig dvs. att den innehåller de uppgifter som behövs för att myndigheten skall kunna avgöra om den aktuella skadan är en krigsskada som får registreras enligt 6 §. För denna bedömning krävs bl.a. att ansökningen innehåller en beskrivning av skadeorsaken.

Vilka uppgifter som en ansökan skall innehålla kommer att regleras i en förordning enligt 12 §.

En ansökan bör naturligtvis innehålla sådana uppgifter att en värdering av skadan senare kan ske. Att en skada registrerats utgör dock ingen garanti för att ersättning kommer att utgå.

Beträffande handläggningen gäller i övrigt förvaltningslagens bestämmelser.

8 §

Är en ansökan om registrering ofullständig skall Finansinspektionen förelägga sökanden att inom viss tid komplettera denna.

Om sökanden inte följer föreläggandet skall ansökan avskrivas. Föreläggandet skall innehålla en underrättelse om detta.

Första stycket i paragrafen innehåller en bestämmelse om att Finansinspektionen i vissa fall skall ge sökanden möjlighet att komplettera en ansökning.

Enligt andra stycket skall en ansökan avskrivas om sökanden inte följer ett kompletteringsföreläggande. Någon materiell prövning skall då inte ske. Eftersom beslutet inte får någon rättskraft är sökanden oförhindrad att senare komma in med en ny fullständig ansökan.

9 §

Beslut som innebär att en ansökan om registrering bifalls införs i registret.

Om det inte föreligger något hinder mot att registrera en ansökning skall denna bifallas genom att föras in i registret. Någon särskild underrättelse om beslutet behöver inte lämnas till sökanden.

10 §

Avslås en ansökan om registrering skall sökanden underrättas skriftligen om detta.

Om Finansinspektionen avslår en ansökan om registrering skall sökanden underrättas om detta skriftligen.

Bestämmelsen tar över regeln i 21 § förvaltningslagen, som anger att en myndighet får bestämma om en underrättelse av ett beslut skall ske muntligen, genom vanligt brev, genom delgivning eller på något annat sätt.

Av ett avslagsbeslut skall naturligtvis framgå skälen till att ansökningen inte registrerats. Bestämmelsen i 20 § förvaltningslagen är därvid tillämplig.

Överklagande m.m.

11 §

Ett beslut som innebär att registrering vägras får överklagas till Stockholms tingsrätt. Vid överklagande gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till hovrätten.

Av paragrafen framgår att ett avslagsbeslut får överklagas till Stockholms tingsrätt.

Frågan om en skada är att bedöma som en krigsskada och således möjlig att registrera har ett visst samband med spørsmålet om tolkning av krigsklausuler i försäkringsavtal. Eftersom tvister med anledning av försäkringsavtal handläggs i allmän domstol har det ansetts lämpligt att även frågor om registrering enligt denna lag avgörs i samma ordning.

Antalet överklaganden torde inte bli fler än att dessa kan samlas till en tingsrätt. En fördel med denna ordning är att det skapas en enhetlig praxis. Eftersom ärendena i flertalet fall torde kunna avgöras efter ett skriftligt förfarande innebär en hänvisning till Stockholms tingsrätt inte någon större nackdel för de klagande.

Bestämmelserna i förvaltningslagen om hur ett beslut överklagas är tillämpliga. Överklagandet skall vara skriftligt och ges in till den myndighet som meddelat beslutet. Tiden för överklagande är tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet (23 § förvaltningslagen).

Vid handläggningen i domstol gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Enligt *andra stycket* krävs prövningstillstånd vid överklagande till hovrätten.

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över betänkandet Försäkring under krigsförhållanden

Prop. 1998/99:85
Bilaga 1

Sveriges Riksbank, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Kammarrätten i Stockholm, Bankstödsnämnden, Finansinspektionen, Kommerskollegium, Riksgäldskontoret, Riksskatteverket, Riksförsäkringsverket, Konkurrensverket, Konsumentverket, Riksrevisionsverket, Överstyrelsen för civil beredskap, Försvarmakten, Luftfartsverket, Sjöfartsverket, Vägverket, Banverket, Statens räddningsverk, Statens Krigsförsäkringsnämnd, Statens Krigsskadenämnd, Kammarkollegiet, Exportkreditnämnden, Statens Järnvägar, Utländska Försäkringsbolags Förening, Svenska Försäkringsmäklares Förening, Svenska Aktuarieföreningen, Trafikförsäkringsföreningen, Svenska Transportförsäkringsspoolen, Bohusläns allmänna sjöförsäkringsförening, Post- och telestyrelsen, Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK), Svenska Bankföreningen, Sveriges Försäkringsförbund, Postgirot Bank AB, Lantbrukskredit AB, Industrikredit AB, Sveriges Allmänna Hypoteksbank, Svenska Skeppshypotekskassan, Stadshypotek AB, Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag (SBAB), Statens Bostadskreditnämnd, Fristående Sparbankers Riksförbund, Sveriges Bankkunders Riksförbund, Finansbolagens Förening, Finansförbundet, Svenska Fondhandlareföreningen, Fondbolagens förening, Obligationsfrämjandet, Allmänna pensionsfonden, första-tredje fondstyrelserna, Sveriges Aktiesparares Riksförbund, Posten AB, Svensk Exportkredit AB, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), SACO, Sveriges akademikers centralorganisation, Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF), Företagarnas Riksorganisation, Sveriges Industriförbund, Svenska Kommunförbundet, Sveriges Finansanalytikers förening, Sveriges Advokatsamfund, Föreningen Auktoriserade Revisorer (FAR), Sveriges Försäkringsförbund, Folksam, Värdepapperscentralen VPC AB, OM Stockholm AB, Bankgirocentralen BGC AB, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Scandinavian Airlines System, Sveriges Redareförening, Sveriges Redareförening för Mindre Passagerarfartyg, Sveriges Speditörförbund, Svenska åkeriförbundet, Sveriges Fastighetsägareförbund, Svenska Brandförsvarsföreningen, Sveriges Fiskares Riksförbund, Lantbrukarnas Riksförbund och Vattenfall AB.

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över
utkast till lagrådsremiss om försäkring under kris-
och krigförhållanden

Prop. 1998/99:85
Bilaga 2

Finansinspektionen, Riksförsäkringsverket, Överstyrelsen för civil
beredskap, Försvarsmakten, Sveriges Försäkringsförbund och Svenska
Transportförsäkringspoolen.

Lagförslaget i lagrådsremissen om Försäkring under krig och krigsfara

Prop. 1998/99:85
Bilaga 3

Förslag till lag om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 §

Är Sverige i krig skall 2 kap., 3 kap. 2–7 och 9–11 §§ samt 4 kap. 1, 2 och 4 §§ tillämpas.

2 §

Är Sverige i krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen föreskriva att bestämmelserna i 1 § skall tillämpas.

En sådan föreskrift skall underställas riksdagen inom en månad från utfärdandet. Föreskriften upphör att gälla, om den inte underställs riksdagen i rätt tid eller om riksdagen inte godkänner den inom två månader från det att den underställdes.

2 kap. Försäkringsrörelse

1 §

Finansinspektionen får förverka en beviljad koncession om det kan antas att försäkringsgivaren på grund av rådande kris- eller krigsförhållanden under en längre tid inte kommer att kunna infria sina försäkringsavtal om risker som är belägna här i landet.

Om ett antagande enligt första stycket i stället gäller en utländsk försäkringsgivare med hemland inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), får Finansinspektionen förbjuda denne att fortsätta sin marknadsföring och att ingå nya försäkringsavtal om risker som är belägna här i landet eller, när det gäller livförsäkring, om försäkringsåtaganden som skall fullgöras här i landet.

Om ett ärende som avses i första och andra stycket är av principiell betydelse eller av särskild vikt, skall det prövas av regeringen. Regeringens prövning sker efter anmälan av inspektionen.

2 §

Regeringen får meddela föreskrifter som avviker från bestämmelserna i försäkringsrörelselagen (1982:713), lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares verksamhet i Sverige och lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag.

Finansinspektionen får besluta att en försäkringsgivare får avvika från bestämmelser i någon lag som anges i första stycket eller från föreskrifter som meddelats med stöd av sådan lag. Prop. 1998/99:85
Bilaga 3

3 §

Finansinspektionen får besluta att ett svenskt försäkringsbolag får avvika från bestämmelser i bolagsordningen.

4 §

En försäkringsgivare skall senast två år efter det att ett krigstillstånd upphört upprätta ett särskilt krigsbokslut för försäkringar som omfattats av krigsansvarighet enligt 3 kap. 1 och 2 §§.

Närmare föreskrifter om krigsbokslutet medelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

5 §

Under krigstillstånd och till dess krigsbokslut upprättats får återbäring inte gottskrivas livförsäkringstagare och beslut inte fattas om vinstutdelning till aktieägare eller garantier i livförsäkringsbolag.

3 kap. Försäkringsavtal

Personförsäkring

1 §

En försäkringsgivare får inte i avtal om direkt personförsäkring med svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige göra förbehåll om att försäkringen inte gäller för dödsfall eller fall av invaliditet som inträffar till följd av en krigshandling under tid då Sverige är i krig eller det råder sådana förhållanden som avses i 1 kap. 2 § (krigsansvarighet).

Första stycket skall dock inte gälla för försäkringar som meddelas då krigstillstånd råder om inte regeringen föreskriver något annat.

2 §

Omfattar ett avtal om direkt personförsäkring krigsansvarighet i vidare mån än som anges i 1 § första stycket gäller 3–5 §§, om inte något annat har avtalats.

3 §

En försäkringsgivare får ta ut tilläggspremier (krigspremier) för personförsäkringar som omfattas av krigsansvarighet om det krävs för att täcka sådana merkostnader som kan förväntas uppstå på grund av en ökad risk för försäkringsfall bland dessa försäkringstagare.

Krigspremien för en försäkring skall fastställas särskilt för liv-, sjuk- och olycksfallsförsäkring i förhållande till försäkringens löpande premie och får inte överstiga hälften av denna.

4 §

En försäkringsgivare får fram till dess att ett krigsbokslut upprättats skjuta upp utbetalningen av en del av ersättningen från en personförsäkring som omfattas av krigsansvarighet. Endast om det finns synnerliga skäl får dock mer än hälften av en förfallen försäkringsersättning hållas inne.

5 §

Om förlust uppstått på grund av krigsansvarigheten och förlusten inte skäligen kan täckas genom att bolagets konsolideringsmedel tas i anspråk, får försäkringsgivaren sedan ett krigsbokslut upprättats utjämna bristen genom att sådana försäkringsersättningar som hållits inne enligt 4 § sätts ner i förhållande till försäkringarnas risksummor.

Ett beslut om utjämning enligt första stycket skall godkännas av Finansinspektionen.

6 §

Regeringen får i fråga om livförsäkring meddela föreskrifter om rätt för försäkringsgivare att, med avvikelse från försäkringsvillkor, skjuta upp utbetalning på grund av återköp och vägra belåning av försäkringar.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta att en försäkringsgivare får göra en sådan avvikelse som avses i första stycket.

Skadeförsäkring

7 §

Regeringen får beträffande avtal om skadeförsäkring meddela föreskrifter om

1. upphörande under viss tid eller tills vidare av försäkringsgivares ansvar för vissa slag av meddelade försäkringar, varvid det skall anges vad som skall gälla i fråga om försäkringstagarnas rätt,
2. storleken av försäkringstagarnas självrisk,
3. oförändrat ansvar för försäkringsgivare enligt försäkringsavtal till den del avtalet omfattar försäkring på byggnad som hör till fast egendom eller tomträtt, trots att försäkringstagaren inte betalat förnyelsepremie enligt avtalet.

8 §

För en försäkringsgivares fordran på sådan obetald premie som avses i 7 § 3 gäller förmånsrätt enligt 6 § 1 och 7 § 2 förmånsrättslagen (1970:979).

9 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om anstånd för

1. försäkringstagare att under viss tid betala försäkringspremie som är förfallen till betalning,
2. försäkringsgivare att under viss tid betala ut försäkringsersättning som förfallit till betalning.

10 §

Regeringen får meddela föreskrifter om avvikelser från bestämmelser om försäkringsgivares meddelande till försäkringstagare och från bestämmelser och försäkringsvillkor som är beroende av sådana meddelanden.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får medge en försäkringsgivare att avvika från bestämmelse och villkor som anges i första stycket.

11 §

Regeringen får meddela föreskrifter om avvikelser från 9 och 16 §§ trafikskadelagen (1975:1410).

4 kap. Statlig försäkring

Försäkring mot krigsrisk m.m.

1 §

Staten får meddela skadeförsäkring på transportområdet mot

1. krigsrisk och
2. risk att egendom läggs under embargo eller uppbringas eller utsätts för annan liknande åtgärd av främmande stat eller av den som där har tagit eller försöker ta makten (frustrationsrisk).

Försäkring mot risker som avses i första stycket får staten också meddela i fråga om egendom som har lagrats i utlandet för införsel till Sverige eller i anslutning till utförsel från Sverige.

2 §

Staten får avge återförsäkring av sådana försäkringar som har meddelats enligt 1 §.

3 §

Lagen (1927:77) om försäkringsavtal gäller inte i fråga om försäkring enligt 1 §.

4 §

Staten får motta återförsäkring av försäkring som avses i 1 § och av skadeförsäkring mot andra risker än sådana som anges i den paragrafen.

Krigsförsäkringsnämnden

5 §

Ärenden om försäkring enligt 1 och 4 §§ handläggs av Krigsförsäkringsnämnden. Nämnden får meddela sådan försäkring endast när det är av väsentlig betydelse för försvarsansträngningarna, folkförsörjningen eller näringslivet.

Krigsutbrottsavtal m.m.

6 §

Krigsförsäkringsnämnden får, för den tid Sverige är i krig eller det råder sådana förhållanden som avses i 1 kap. 2 §, träffa avtal med försäkringsgivare om övertagande av sådana löpande försäkringar som avses i 1 § (krigsutbrottsavtal).

Nämnden får också, för motsvarande tid som anges i första stycket, träffa avtal med försäkringsgivare om övertagande av återförsäkring som avses i 4 § (återförsäkringsavtal).

Avtal enligt första och andra stycket skall underställas regeringen för godkännande om det innebär annat än en mindre avvikelse från ett redan gällande avtal.

Kap. 5 Överklagande

1 §

Finansinspektionens beslut enligt 2 kap. 1 § får överklagas till kammarrätten.

Krigsförsäkringsnämndens beslut i försäkringsärenden enligt denna lag får inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000.

Genom lagen upphävs

1. lagen (1959:73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m.m.,
2. lagen (1959:74) med vissa bestämmelser om utländsk försäkringsrörelse här i riket vid krig m.m.,
3. lagen (1959:118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring och
4. lagen (1960:22) om statlig krigsförsäkring.

Inledande bestämmelser

1 §

För det ändamål som anges i 3 § skall det föras ett för hela landet gemensamt register (krigsskaderegistret). Registret får föras med hjälp av automatisk databehandling.

Ärenden om registrering skall handläggas av Finansinspektionen, som också är personuppgiftsansvarig enligt personuppgiftslagen (1998:204).

Närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret skall innehålla meddelas av regeringen.

2 §

Med krigsskada avses i denna lag skada på egendom orsakad av

1. krig mellan Sverige och främmande stat,
2. krig mellan främmande stater, eller
3. en handling som har samband med ett senare utbrutet krig.

Ändamål

3 §

Ändamålet med krigsskaderegistret skall vara att ge riksdagen underlag för beslut i fråga om ersättning av statsmedel för krigsskador.

Ansökan om registrering

4 §

Den som vill begära ersättning av staten för en krigsskada skall göra en skriftlig ansökan om registrering av skadan hos Finansinspektionen. Ansökan skall om möjligt göras inom tre månader från det att skadan inträffade.

En ansökan enligt första stycket kan avse även någon annan än sökandens anspråk med anledning av en och samma skada.

5 §

Försäkringsbolag som bedriver verksamhet i Sverige är skyldigt att ta emot ansökningar om registrering av krigsskada och att i övrigt biträda Finansinspektionen i registerärenden på det sätt som inspektionen beslutar. För sådan biträdesverksamhet lämnas ersättning enligt grunder som bestäms av regeringen.

Ett försäkringsbolag som mottagit en ansökan om registrering skall genast översända en bestyrkt kopia av denna till Finansinspektionen med uppgift om när ansökan gavs in till bolaget.

6 §

Registrering får ske av krigsskada som tillfogats egendom i Sverige eller som utanför Sveriges gränser tillfogats

1. svenskt fartyg eller luftfartyg på resa direkt mellan orter i Sverige samt egendom som medförts på sådan resa,
2. svenskt fartyg under yrkesmässigt bedrivet fiske samt egendom som då medförts ombord.

Registrering får dock inte ske av skada på utländskt fartyg eller luftfartyg och inte heller av skada på egendom som tillhör staten, kommun, eller främmande stat.

Förfarandet i registreringsärenden

7 §

Innan registrering sker skall Finansinspektionen pröva om det finns något hinder mot registreringen.

8 §

Är en ansökan om registrering ofullständig skall Finansinspektionen förelägga sökanden att inom viss tid komplettera denna.

Om sökanden inte följer föreläggandet skall ansökan avskrivas. Föreläggandet skall innehålla en underrättelse om detta.

9 §

Beslut som innebär att en ansökning om registrering bifalls införs i registret.

10 §

Avslås en ansökan om registrering skall sökanden underrättas skriftligen om detta.

Överklagande m.m.

11 §

Ett beslut som innebär att registrering vägras får överklagas till Stockholms tingsrätt. Vid överklagande gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till hovrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari år 2000, då lagen (1958:566) om ersättning för krigsskada å egendom skall upphöra att gälla.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1999-03-02

Närvarande: f.d. justitierådet Staffan Vängby, justitierådet Gertrud Lennander, regeringsrådet Kjerstin Nordborg.

Enligt en lagrådsremiss den 11 februari 1999 (Finansdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.,
2. lag om registrering av krigsskada på egendom.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Tord Gransbo.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.

I den föreslagna lagen har bestämmelser från fyra olika beredskapslagar på försäkringsområdet sammanförts i moderniserad form. Tanken är att regeringen under krigsförhållanden, dvs. krig, krigsfara eller liknande utomordentliga förhållanden, snabbt skall kunna sätta i kraft den reglering på försäkringsområdet som situationen kräver. Lagen är uppbyggd så, att vissa angivna bestämmelser automatiskt träder i tillämpning om Sverige kommer i krig och att regeringen, om Sverige befinner sig i krigsfara eller under liknande utomordentliga förhållanden, får föreskriva att samma bestämmelser skall tillämpas. Lagen är emellertid inte en renodlad beredskapslag; övriga bestämmelser i lagen gäller således även under fredstid, med den naturliga begränsning som följer av att regleringen i och för sig endast tar sikte på förhållanden som har betydelse vid krig eller krigsfara m.m.

Den lagtekniska konstruktionen ger anledning till ett par frågor. Den första frågan gäller giltighetstiden för de bestämmelser som sätts i kraft genom föreskrift av regeringen. Meningen torde emellertid vara, att bestämmelserna endast skall gälla under den tid då det råder sådana förhållanden som anges i 1 kap. 2 §. Efter förebild av 3 § tredje stycket lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. kunde därför lämpligen som en ny 3 § i 1 kap. tas in en bestämmelse av följande lydelse: "Regeringen skall föreskriva att de bestämmelser som anges i 1 § inte skall tillämpas, när det inte längre råder sådana förhållanden som anges i 2 § första stycket."

Den andra frågan hänför sig till klassificeringen av de olika bestämmelserna, dvs. vilka som utgör ren beredskapsreglering och vilka som har en

vidare tillämpning. Problemet är, att vissa av bestämmelserna har en tidsmässigt obegränsad tillämpning, t.ex. 3 kap. 1 § angående förbehåll i försäkringsavtal, medan andra kan gälla inte bara under utan även viss tid före eller efter ett krigsförhållande, t.ex. 2 kap. 4 § om krigsbokslut, 2 kap. 5 § om återbäring och vinstutdelning, 3 kap. 4 § om uppskov med utbetalning och 3 kap. 5 § om nedsättning samt 4 kap. 6 § angående krigsutbrottsavtal m.m. I lagrådsremissen har vissa av de bestämmelser, som kan tillämpas även efter det att ett krigsförhållande upphört, hänförs till dem som omfattas av 1 kap. 1 och 2 §§. Enligt Lagrådets mening skulle det, för att förhindra att det uppstår en diskrepans mellan de avsedda materiella bestämmelserna och regleringen i 1 kap., vara konsekventare att hänföra alla de bestämmelser som är tänkta att tillämpas under någon tid även utanför krigsförhållanden till gruppen bestämmelser med permanent tillämpning. Någon nackdel torde en sådan metod knappast kunna föranleda, eftersom bestämmelsernas innehåll är knutet till omständigheter som endast aktualiseras av krigsförhållanden, t.ex. upprättandet av krigsbokslut, och det av deras ordalydelse tydligt framgår när en tillämpning kan ske.

Ett ytterligare problem hänför sig till terminologin i lagen, vilken såvitt avser den tid under vilken det råder krigsfara eller liknande utomordentliga förhållanden inte har blivit enhetlig. Således talas i 1 kap. 2 § om "krigsfara eller --- sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara", i 2 kap. 1 § om "kris- eller krigsförhållanden", i 2 kap. 4 och 5 §§ och 3 kap. 1 § andra stycket om "krigstillstånd" samt i 3 kap. 1 § första stycket och 4 kap. 6 § om "sådana förhållanden som avses i 1 kap. 2 §".

Enligt Lagrådets mening vore det bättre att i kap. 2-4 ha en enhetlig terminologi för att beskriva de förhållanden som anges i 1 kap. 1 och 2 §§ och att den använda termen definieras i 1 kap., förslagsvis i en ny 4 § av följande lydelse: "Med krigsförhållanden avses i denna lag att Sverige är i krig eller krigsfara eller att det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara."

I övrigt återkommer Lagrådet till ovan antydda synpunkter under de paragrafer som berörs.

1 kap. 1 §

I denna bestämmelse anges de paragrafer som träder i tillämpning i krig och således saknar aktualitet i fredstid. Eftersom bestämmelserna i 2 kap. 4 och 5 §§ och 3 kap. 4 och 5 §§ även hänför sig till tid som ligger efter det att ett krigsförhållande har upphört bör dessa, som Lagrådet utvecklat ovan, ingå bland dem som har permanent tillämpning i enlighet med sin ordalydelse. Motsvarande bör för konsekvensens skull även

gälla 3 kap. 2 §. 1 kap. 1 § skulle då lyda: "Är Sverige i krig skall 2 kap. 1–3 §§, 3 kap. 3, 6, 7 och 9–11 §§ samt 4 kap. 1, 2 och 4 §§ tillämpas." Prop. 1998/99:85
Bilaga 4

2 kap. 1 §

Som Lagrådet inledningsvis antytt bör i första stycket "kris- eller krigsförhållanden" bytas ut mot "krigsförhållanden".

2 kap. 2 §

Av författningskommentaren framgår att Finansinspektionen skall kunna dispensera också från föreskrifter som regeringen meddelat med stöd av första stycket. Andra stycket bör därför avslutas med orden " --- eller från föreskrifter som meddelats med stöd av sådan lag eller med stöd av denna lag".

2 kap. 4 §

Av författningskommentaren till denna paragraf (och av kommentaren till 3 kap. 1 §) framgår, att med "krigstillstånd" avses tid då lagen är i tillämpning, dvs. då det råder krig eller sådana förhållanden som anges i 1 kap. 2 §. Som Lagrådet inledningsvis antytt bör uttrycket bytas ut mot "krigsförhållande".

2 kap. 5 §

Med hänvisning till vad Lagrådet anfört ovan bör "krigstillstånd" bytas ut mot "krigsförhållande".

3 kap. 1 §

Med hänvisning till sitt yttrande ovan föreslår Lagrådet att "Sverige är i krig eller det råder sådana förhållanden som avses i 1 kap. 2 §" i första stycket ersätts med "det råder krigsförhållande i Sverige" och att "krigstillstånd" i andra stycket byts ut mot "krigsförhållande".

3 kap. 2 §

Bestämmelsen anger att 3-5 §§ gäller, om ett avtal om direkt personförsäkring omfattar krigsansvarighet i vidare mån än som anges i 1 § första stycket, om inte något annat har avtalats. Nämnda paragrafer gäller också i fall som avses i 1 §. Detta framgår av paragraferna, men utformningen av förevarande bestämmelse kan ändå vålla tvekan i det hänseendet. Lagrådet förordar ett förtydligande, förslagsvis av följande lydelse: "I fall som avses i 1 § första stycket gäller bestämmelserna i 3-5 §§. Dessa bestämmelser gäller också, om ett avtal om direkt personförsäkring omfattar krigsansvarighet i vidare mån än som anges i 1 § första stycket och något annat inte har avtalats."

Hänvisningen till 1 § torde avse skadeförsäkringar, meddelade av annan än staten, mot sådana risker som anges där. Sammantaget kommer paragrafen att täcka all skadeförsäkring. Den kan därför ges lydelsen: "Staten får motta återförsäkring av skadeförsäkring."

4 kap. 5 §

För att det inte skall råda någon tvekan om att också ärenden enligt 2 § skall handläggas av Krigsförsäkringsnämnden, bör förevarande paragraf kompletteras med en hänvisning till 2 §.

4 kap. 6 §

Med hänvisning till sitt yttrande ovan föreslår Lagrådet att "för den tid Sverige är i krig eller det råder sådana förhållanden som avses i 1 kap. 2 §" i första stycket ersätts med "med avseende på den tid då det råder krigsförhållande". Andra stycket bör i konsekvens härmed inledas: "Nämnden får också, med avseende på motsvarande tid ---."

Förslaget till lag om registrering av krigsskada på egendom

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 mars 1999

Närvarande: statsrådet Freivalds, ordförande, och statsråden Åsbrink,
Ulvskog, Sahlin, von Sydow, Pagrotsky, Rosengren, Larsson,
Wärnersson, Lejon, Lövdén

Föredragande: statsrådet Erik Åsbrink

Regeringen beslutar proposition 1998/99:85 Försäkring under krig och
krigsfara

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upphäver eller upprepar ett normgivningsbemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EG-regler
---------------------------	---	--

Lag om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.	2 kap. 2 och 4 §§ samt 3 kap. 6, 9, 10 och 11 §§	
--	--	--

Lag om registrering av krigsskada på egendom	1 §	
--	-----	--

Prop. 1998/99:85